

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS - OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2004:59

Folkbiblioteket i vardagslivet
En studie av folkbibliotekets betydelse för människor i vardagen

LENA GILLBERG
DAGNY NORDMARK

© **Författaren/Författarna**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande av författaren/författarna.

Svensk titel: Folkbiblioteket i vardagslivet
En studie av folkbibliotekets betydelse för människor i vardagen

Engelsk titel: Public Library in Everyday Life
A Study of the Importance of the Public Library for Individuals
in their Everyday Life

Författare: Lena Gillberg, Dagny Nordmark

Kollegium: 3

Färdigställt: 2004

Handledare: Anette Eliasson

Abstract: The aim of this Master's thesis is to examine the importance of public libraries for individuals in their everyday life and to study the differences in views between the individuals. Questions posed in this study are: What do public libraries mean to individuals? Which differences between individuals' views of the public library are to be found? What is the reason for differences to occur? The analysis is based upon qualitative interviews with six persons, four women and two men between 31 and 55 years of age. The theoretical starting points are Anderson and Skot-Hansen's theory of four different roles of public libraries and Bourdieu's theory of lifestyle. The study acts on a hermeneutic attitude. We have been able to illustrate how individuals see upon public libraries and its importance to them. We have also been able to perceive patterns, which show why some do not visit a public library. The opinions of the influence of the library are divided due to the informants' economic capital (salary and occupation) and cultural capital (education and cultural interests) according to Bourdieu's theory of lifestyle. Finally we have been able to illustrate that different ways of living the everyday life can have importance of how people regard the public library.

Nyckelord: Folkbibliotek, vardagsliv, biblioteksanvändare,
användarundersökningar

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Disposition.....	7
2. Metod.....	7
2.1 Val av metod.....	7
2.2 Urval och avgränsningar	8
2.3 Genomförande av intervjuerna	9
2.4 Pilotstudien	10
2.5 Utformning av intervjumall	11
2.6 Analysmetod - en hermeneutisk hållning	12
2.7 Tillförlitlighet och giltighet	13
2.8 Urval av källor/litteratursökning.....	14
3. Tidigare forskning	14
3.1 Folkbiblioteket ur olika perspektiv	14
3.2 Biblioteksperspektiv	15
3.3 Institutionellt perspektiv	17
3.4 Användarperspektiv	20
4. Teori	26
4.1 Andersson och Skot-Hansens teori.....	26
4.2 Bourdieus teori.....	28
5. Resultat och analys	31
5.1 Presentation och tolkning av det empiriska materialet	31
5.2 Presentation av Anna	31
5.2.1 Andersson och Skot-Hansens modell	34
5.3 Presentation av Bengt	38
5.3.1 Andersson och Skot-Hansens modell	40
5.4 Presentation av Cecilia	42
5.4.1 Andersson och Skot-Hansens modell	44
5.5 Presentation av Daniel.....	46
5.5.1 Andersson och Skot-Hansens modell	48
5.6 Presentation av Eva	50
5.6.1 Andersson och Skot-Hansens modell	52
5.7 Presentation av Fanny.....	54
5.7.1 Andersson och Skot-Hansens modell	55
5.8 Om biblioteket var en bil	58
5.9 Bourdieus modell.....	59
5.9.1 Informanternas placering i Bourdieus modell	61
5.9.1.1 Anna	61
5.9.1.2 Bengt.....	61

5.9.1.3 Cecilia	62
5.9.1.4 Daniel.....	62
5.9.1.5 Eva	62
5.9.1.6 Fanny	63
6. Slutsatser och diskussion.....	64
6.1 Vilken betydelse har folkbiblioteket för människor?	65
6.2 Vilka skillnader finns i människors uppfattning av folkbiblioteket?.....	68
6.3 Vad beror skillnaderna på?	68
6.4 Metoddiskussion.....	69
6.5 Teoridiskussion.....	70
7. Sammanfattning	73
8. Källförteckning	75
Otryckta källor	75
Tryckta källor.....	75
Elektroniska källor	77
Bilaga 1	78
Intervjumall	78
Bilaga 2	80
Information till informanten	80

1. Inledning

Ett folkbibliotek är en demokratisk institution där alla människor ska ha fri och jämlik tillgång till information, kunskap och upplevelser. Ur biblioteks- och informationsvetenskaplig synvinkel har folkbiblioteket en viktig roll i samhället som en demokratisk mötesplats för kommunens invånare, där de kan få information om det samhälle de lever i. Det ställs också krav på att folkbiblioteket ska vara en mötesplats för alla. För många invandrare är biblioteket en naturlig mötesplats. Där finns tidningar från det gamla hemlandet och nödvändig information om det nya. Pensionärer och arbetslösa besöker biblioteket för att få ett avbrott i vardagslunken och för att kunna läsa dagfäriska tidningar. Biblioteket fungerar som en kulturplats där människor kan ta del av kultur på olika sätt som författaraftnar, barnteater och utställningar. Dessutom är biblioteket en plats där människor finner kunskap i uppslagsböcker och andra medier. Biblioteket är även ett socialt rum där olika människor möts för att studera tillsammans, ta en fika eller vara tillsammans med familjen på en neutral plats. På ett bibliotek kan egentligen allt ske bara man är villig att ta emot upplevelserna. Fantasin kan få stimulans, inte minst barns. Ny teknik som Internet kan visa vägen till nya kunskaper.

Om folkbiblioteket ska kunna leva med i tiden får det inte vara statiskt utan måste vara berett på att utvecklas. Detta är en viktig förutsättning för folkbibliotekens existens. Om inte människor kommer till biblioteket och använder det på olika sätt kommer biblioteken att få mindre anslag, vilket i förlängningen gör att biblioteken måste göra prioriteringar i sin verksamhet. Användaren bör alltid stå i centrum och folkbiblioteken behöver ta större plats i samhället för att nå de som inte kommer så ofta. Därför är det av största vikt att biblioteken och de människor som arbetar där får kunskap om vilka behov användarna har och vad biblioteket betyder för dem.

Vi har själva använt biblioteket på olika sätt under olika tider av livet. Båda har vi vuxit upp i familjer på landsbygden, där biblioteket inte var någon naturlig del av vardagen. Att biblioteket fanns upptäcktes egentligen inte förrän vi började skolan. Det var fantastiskt att upptäcka att det fanns hyllor med böcker man aldrig hade läst. Under skollåldern användes skolbiblioteket mest för att låna skönlitteratur. Senare i livet har biblioteket används sporadiskt beroende på omständigheterna. Det har fungerat som en mötesplats där man tillbringat tiden medan man väntat på någon eller på avgång av tåg eller buss. Ibland har biblioteket använts som plats för lån av skönlitteratur, fackböcker, CD-skivor, kassetböcker eller videofilmer. När vi började studera igen var det huvudsakligen kursböcker som efterfrågades eller en lugn plats där man kunde sitta och läsa eller göra grupparbeten tillsammans.

För oss har biblioteket varit en lugn plats där vardagsstressen har runnit av medan vi gått runt och tittat efter böcker i hyllorna eller suttit och läst en tidskrift eller tidning. Vår erfarenhet är att om vi än varit stressade när vi kommit till biblioteket har bara det faktum att vi satt vår fot i bibliotekets lokaler gett lugn och ro. Atmosfären i bibliotekslokalen ger enligt vår mening den stressade nutidsmänniskan en oas där tiden står stilla en stund.

Med utgångspunkt i våra egna erfarenheter och att biblioteket kan användas på olika sätt och ha olika betydelse under olika perioder av livet vill vi tränga djupare in i den enskilde användarens biblioteksanvändning.

Forskarna Duvold och Sæbø frågar sig vad människor egentligen vill att folkbiblioteket ska erbjuda. I sin forskningsöversikt över olika undersökningar, *Tilnærminger til studier av folkbibliotekets rolle i menneskers hverdagsliv*, belyser de olika sätt att se på folkbibliotekets betydelse i människors vardagsliv. Under de senaste åren har användarundersökningar gått från att vara kvantitativa till att vara kvalitativa och därmed satt användaren i fokus. Kvalitativa undersökningar utgår oftast från användarens synsätt och biblioteket ses så att säga underifrån medan kvantitativa undersökningar ser på användaren ovanifrån, ur ett institutionsperspektiv. När biblioteksanvändning i vardagslivet studeras, menar Duvold och Sæbø, att en kvalitativ ansats är nödvändig för att kunna belysa att det inte endast är fråga om förbrukande verksamhet. De menar att användarna är aktiva deltagare och medskapare till både lokalsamhället och biblioteket (2001, s. 175ff).

1.1 Syfte och frågeställningar

I de undersökningar vi har tittat på handlar det ofta om hur olika grupper använder folkbiblioteket. Där får man veta vilka grupper som använder biblioteket mest eller minst eller vilka åldersgrupper som gör vad på biblioteket. Det handlar om vilka grupper som lånar mest eller vilka grupper som använder tidningsrummet. Allt detta är värdefull information för politiker och biblioteken och deras anställda för att kunna utvärdera och planera olika insatser. De statistiska resultaten ger en översikt över användarnas behov och biblioteksvanor. Vid läsning av dessa resultat har vi frågat oss om det inte vore intressant att titta närmare på människan bakom siffrorna för att få en djupare förståelse för vad folkbiblioteket betyder för henne. Vi upplever det vara betydelsefullt att fokusera på den enskilde användaren för att få en förståelse för vad biblioteket kan betyda för människor i vardagslivet.

Syftet är att undersöka vilken betydelse folkbiblioteket har för den enskilda människan i vardagslivet samt att studera vad skillnaderna i uppfattning om folkbiblioteket beror på.

Vår frågeställning blir då som följer:

- *Vilken betydelse har folkbiblioteket för människor?*
- *Vilka skillnader finns i människors uppfattning av folkbiblioteket?*
- *Vad beror skillnaderna på?*

1.2 Disposition

Det inledande kapitlet innehåller inledning, problemställning, syfte och frågeställningar. Här presenteras uppsatsens syfte och frågeställningar som ligger till grund för undersökningen. Kapitlet avslutas med en disposition.

I det andra kapitlet ”Metod” redogör vi för vårt arbetssätt och hur vi har gått till väga. Här behandlas val av metod, vårt urval av empiriskt material och avgränsningar. Vidare beskrivs arbetet med intervjuerna, vår analysmetod samt litteratursökningen.

I det tredje kapitlet ”Tidigare forskning” presenterar vi tidigare forskning inom området. Där tas olika studier upp som berör vårt ämne.

I det fjärde kapitlet ”Teori” presenterar vi de två teorier som ligger till grund för vår analys.

I det femte kapitlet ”Resultat och analys” presenterar vi vårt empiriska material och redovisningen av vår analys av intervjuerna. Kapitlet innehåller även en redovisning av resultaten.

I det sjätte kapitlet ”Slutsatser och diskussion” för vi en avslutande diskussion kring våra frågeställningar, metod och teori.

Uppsatsen avslutas med ”Sammanfattning” där innehållet i uppsatsen i helhet sammanfattas. Sist finns en källförteckning och bilagor.

2. Metod

I detta kapitel beskriver vi den metod som har använts för att åskådliggöra hur vi har gått tillväga. Vi redovisar även de funderingar och svårigheter som har bearbetats under vår väg till det slutliga metodvalet. Vi tar även upp fördelar och nackdelar med kvantitativa och kvalitativa metoder.

2.1 Val av metod

Vårt sätt att samla in materialet som har studerats bygger på ett kvalitativt arbetssätt. Efter att ha läst litteratur om ämnet biblioteksanvändning fann vi att de flesta undersökningarna var av kvantitativ karaktär. En del forskare hade också valt att använda sig av både kvalitativ och kvantitativ metod. Det mest vanliga var att enkäter med fasta alternativfrågor innehållande några öppna frågor hade skickats ut, det vill säga att informanten hade möjlighet att själv få skriva ner egna kommentarer på några rader. Av egen erfarenhet vet vi att det ofta finns för få alternativ att kryssa i när en enkät ska besvaras. Dessutom sker ifyllandet ofta på mycket kort tid, vilket medför att tillförlitligheten och noggrannheten i svaren kanske får stryka på foten. En annan nackdel är att enkäter inte ger någon förståelse

för hur en informant tänker om frågorna och svaren. Dessutom kan det inte ställas några följdfrågor om det skulle behövas.

Kvantitativa undersökningar är bra när man ska undersöka hur ofta och hur många gånger ett fenomen förekommer. Eftersom vi inte hade för avsikt att mäta förekomsten av ett fenomen eller hitta kvantitativa skillnader i folkbibliotekets betydelse, valde vi att använda oss av intervjuer. Vi menar att folkbibliotekets betydelse för människor har ett subjektivt värde som ska undersökas med kvalitativ metod.

2.2 Urval och avgränsningar

Under vår forskningsprocess har vi haft funderingar på hur många informanter vi skulle intervjua. I en kvantitativ undersökning behövs en relativt stor mängd informanter för att kunna göra en generalisering och få fram uppgifter av allmän art. I ett kvalitativt arbetssätt vill man mera gå in på djupet och arbeta nära forskningsobjektet. Enligt Rainer Nyberg i *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och Internet* är valet av antal informanter beroende på om man kan få tillräckligt material och information för sin resultatdel och för att kunna dra tillförlitliga slutsatser (2000, s. 107).

Vi har inte haft för avsikt att göra en undersökning som täcker in hela Sverige, en speciell grupp eller ett särskilt bibliotek. Vår tanke var att vi ville belysa hur den enskilda människan använder och resonerar runt vad biblioteket betyder för honom/henne. Vi började med att intervjua sex personer för att se hur mycket material vi skulle få och utifrån detta kunde vi ta ställning till om vi ansåg det vara nödvändigt att intervjua fler. När vi hade intervjuat sex stycken informanter bedömde vi att vi hade tillräckligt med material för att få svar på våra frågeställningar. Tanken var att vi, inom ramen för denna uppsats, skulle kunna få tillräckligt med nyanser och variationer i materialet med detta antal. För att få med olika synvinklar i vår analys var det också viktigt vem vi valde.

För oss blev urvalet inte helt enkelt. Hur skulle vi välja ut våra informanter? Vi funderade på om vi skulle gå till ett bibliotek och fråga personer som besökte detta. Fanns det möjligheter att ostört kunna genomföra intervjun? Kommer informanten att vara bekväm med situationen och kunna svara ingående på frågorna? Förmodligen hade ett urval av biblioteksbesökare gjort att vi bara hade fått med personer som är biblioteksanvändare och vi hade fått ett snävare urval än det som var önskvärt. Vi ville också få en ökad förståelse för orsaker till att inte använda biblioteket. Våra funderingar har också kretsat kring om vi skulle intervjua en grupp av människor som har något gemensamt. Detta skulle till exempel kunna vara högskolestuderande eller pensionärer. Vi tycker att denna indelning av människor som gjorts i andra studier har sitt värde men avsikten med vår studie är att studera den enskilda människan. Att indelas i grupper som till exempel högskolestudent visar en del av personens liv. Vi menar att för att få en holistisk syn på användaren måste personer intervjuas enskilt som en egen individ och inte enbart i egenskap av att vara högskolestudent.

Om vi hade valt ut våra informanter slumpmässigt hade risken funnits att vi hade fått informanter med liknande bakgrund och vanor. Docent Pål Repstad menar att informanterna bör vara olika för att få ett så allsidigt material som möjligt. Om informanterna skiljer sig åt ökar sannolikheten att få tag i nya och relevanta data (1993, s. 46f). Vi tänkte att om vi väljer så olika personer som möjligt vad gäller sysselsättning och yrke skulle vi kunna få en variation i materialet. Vi hade inga direkt stränga krav på urval av kön och ålder. Det vi ville undvika var att alla var av samma kön och kunde vi få informanter med olika åldrar var det positivt.

Urvalet gick till så att vi frågade våra bekanta om de kunde rekommendera någon som kunde tänkas ställa upp på en intervju. Vissa risker kan finnas med att intervjua bekanta personer. Repstad menar att faktorer som till exempel lojalitetsband kan störa forskningen men att det också kan vara fördelar med att använda sig av bekanta då intervjupersonen lättare kan öppna sig för en intervjuare de känner (1993, s. 68). Utifrån våra beka ntas förslag gjorde vi en bedömning av de föreslagna personerna, deras yrken och sysselsättningar för att få med så olika personer som möjligt i vår undersökning och därmed variation i materialet. Efter detta ringde vi upp personerna och det visade sig att alla kunde ställa upp för en intervju, vilket gör att vi inte har något bortfall.

Våra informanter är sex stycken till antalet, två män och fyra kvinnor. Variationen i åldrarna sträcker sig mellan 31 år och 55 plus. Att det är vuxna personer ser vi som en fördel då vi har kunnat belysa erfarenheter och fler aspekter än om vi hade haft barn och ungdomar med i undersökningen. Vi har haft möjligheten att belysa hur betydelse och användning av folkbibliotek har förändrats över tid.

2.3 Genomförande av intervjuerna

Innan intervjuerna genomfördes hade vi tagit kontakt med våra informanter per telefon. Vi förklarade vårt syfte och att vi ville använda bandspelare under intervjuerna. Alla informanter var mycket positiva till att ställa upp och att använda bandspelare var inte heller något problem.

Intervjuerna med de utvalda informanterna genomfördes under två veckor i mars 2004. Tre av intervjuerna tog plats på informantens arbetsplats under arbetstid, två av intervjuerna gjordes i informantens hem och en intervju genomfördes i intervjuarens hem. Valet av intervjuplats gjordes av praktiska skäl. För att spara tid valde vi att göra intervjuerna var och en på sitt håll. En annan orsak till detta var att vi trodde att informanten skulle känna sig mera bekväm om det endast var en intervjuare.

Innan intervjuerna hade vi givit informanterna ett informationsblad (bilaga 2). Där hade vi kort beskrivit vad vi skulle ta upp under intervjun. Tanken med detta var att vi ville få informanten att börja fundera över området vi ska studera. Dessa informationsblad skickade vi ut via e-post, brev eller lämnade till informanten direkt innan intervjun. Att delgivning skett på olika sätt beror på att en del av våra informanter inte har dator och att tiden för att ett brev skulle komma fram i tid var knapp. I efterhand kan vi se att de informanter som

fick informationsbladet någon dag innan intervjun svarar utförligare än de informanter som fick bladet strax innan intervjun. Om detta kan ha någon betydelse är svårt att säga. Skillnaderna kan också bero på olika egenskaper hos informanterna eller på oss som intervjuare.

Vid intervjuerna har vi använt oss av en intervjumall. På så sätt hade vi möjlighet att gå tillbaka till mallen om samtalet hamnade i andra spår än det som var tänkt. Vi har vid intervjuerna velat att informanten fritt skulle få fundera på våra frågor och på så sätt kunde vi få fram hur personerna reflekterar, uppfattar och tolkar folkbibliotekets betydelse. Vi är dock medvetna om att i en intervjusituation som uppstår i detta undersökningssammanhang, kan den intervjuade känna sig i underläge eller vilja vara till lags och kanske svara som han/hon tror att vi vill att de ska svara. Kvale menar att i en forskningsintervju finns inget utrymme för den intervjuade att ställa motfrågor och att det lätt uppstår maktasymmetri eftersom det är en ensidig utfrågning från forskarens sida (1997, s. 25f). Flera av våra informanter har uttryckligen frågat oss vilket slags svar vi ville ha men vi har för att i så liten grad som möjligt påverka informantens svar försökt undvika att ställa ledande frågor eller lägga ord i munnen på vederbörande.

Vid kvalitativa intervjuer blir materialet som insamlas gärna av relativt stor mängd och för att vårt insamlade material lättare skulle kunna analyseras använde vi oss av bandspelare under intervjuerna. Ingen av våra informanter hade några synpunkter på att bandspelare skulle användas och alla verkade vara bekväma med situationen. Våra intervjuer tog mellan 20 och 80 minuter. Det hade varit en omöjlighet att endast anteckna under intervjun då detta hade tagit för mycket tid i anspråk både för oss och för informanten. En annan aspekt är att informanten skulle ha kunnat bli störd av ett långsamt antecknande och i och med det fått en känsla av att inte fritt kunna formulera sig, vilket är önskvärt i vår studie. Eftersom vi har gjort intervjuerna själva och har valt att inte anteckna så har vår möjlighet att observera informanten varit tillgodosedd. Vi har kunnat följa miner och kroppsspråk som också ökar förståelsen. Efter intervjuerna har vi antecknat våra tankar omkring intervjusituationen, våra intryck av intervjupersonen och skrivit ner det som vi tyckte var av betydelse för vår undersökning.

Efter intervjuerna har vi frågat våra informanter om de vill tillägga något eller om något varit oklart. En fråga som också ställdes var om det fanns önskemål att läsa den utskrivna intervjun för eventuellt godkännande.

2.4 Pilotstudien

Innan vi gjorde intervjuerna genomfördes en pilotintervju. Nyberg menar att i en pilotundersökning kan man pröva sina metoder för materialinsamlingen. Chansen finns att testa sin intervjuteknik, att bandspelaren fungerar och hur informanterna uppfattar frågorna (2000, s. 104). Innan pilotintervjun testade vi en del frågor på våra anhöriga för att se vilka svar vi kunde tänkas få och om frågorna var lätta att förstå eller om de krävde en del förklaringar.

Vi gjorde pilotintervjun med tanke på att vi skulle kunna utforma vår intervjumall på bästa sätt. Vi ville göra denna intervju för att se vilka svar vi kunde tänkas få på våra frågor och att de var relevanta för vår problemställning. Dessutom ville vi testa om frågorna var lätta att förstå för informanten. Denna intervju gjordes 17 mars, 2004. Vi gjorde denna pilotintervju med en person som en av oss kände till. Intervjun gick till så att en av oss intervjuade personen medan den andre antecknade och observerade. Tillsammans kunde vi därefter diskutera våra respektive uppfattningar om intervjun. Intervjun spelades in på bandspelare för att vi efteråt lättare skulle kunna lyssna till vad personen svarade på våra frågor. Justeringar i intervjumallen gjordes både efter att ha diskuterat med intervjupersonen om det var några frågor som verkade vara svåra att förstå och utifrån våra diskussioner. Några frågor formulerades sedan om för att bli mera lättbegripliga. Efter att ha lyssnat på bandinspelningen och skrivit ut intervjun valde vi att ta bort någon fråga och lägga till någon samt att ändra ordningsföljden för att få en mera logisk struktur i intervjumallen.

2.5 Utformning av intervjumall

Intervjuerna i vår undersökning bygger på delvis strukturerade frågor. Vi ville ha svar från alla informanter på ett antal frågor och frågeställningar. Intervjumallen (se bilaga 1) är inte tänkt att följas slaviskt utan vi har haft frihet att ställa frågorna i den ordning som har känts mest naturlig i intervjusituationen. Vid vissa av intervjuerna har några frågor redan besvarats i en annan fråga. Ibland har följdfrågor som har känts angelägna att få svar på lagts till under intervjusituationen.

Tanken med vår intervjumall var att vi ville få svar på hur människor använder biblioteket och vilka behov och uppfattningar de har om biblioteket. Genom frågorna försökte vi få en ökad förståelse av bibliotekets betydelse för olika människor genom att få inblick i ett händelseförlopp, genom deras beskrivning av sina upplevelser.

Vi har medvetet valt att inte ha för många frågor i vår intervjumall, då detta skulle kunna få till följd att mycket irrelevant material måste bearbetas. Vårt försök har varit att utgå från vår problemställning och inte fråga mera än nödvändigt. Bilaga 1 ska ses som en mall där vi har frågor som vi vill ha svar på, men vi har även tillåtit oss att fritt kunna ställa följdfrågor under intervjuns gång. Det har inte varit meningen att informanten skulle få frågorna i förväg eller ha tillgång till dem under intervjun, då vi ville ha spontana svar. Mallen var tänkt som en hjälp för oss själva under intervjun för att se till att vi fick med de frågor vi ville ha svar på. En av informanterna menade att hon hade kunnat svara utförligare om hon hade fått frågorna innan och fått tid på sig att fundera över dem.

För att följa med i resonemanget nedan föreslår vi att läsaren använder bilaga 1 till hjälp. Intervjumallen är uppdelad i tre delar. Den första delen, *bakgrund* är tänkt att ge oss en bild av personen både vad gäller personens bakgrund och dennes yrkesliv eller sysselsättning, vilket bedömdes vara relevant för undersökningen. Här ställde vi frågor om personens ålder, familj, boende, utbildning och yrkesliv eller nuvarande sysselsättning. Vi ville även få en uppfattning om hur personerna i vår undersökning använder sig av olika

informationskällor i sin vardag och i sitt yrke. Kulturella vanor ville vi också ringa in med frågor om vad de gör under sin lediga tid. Detta gjorde vi för att se vilka andra källor än bibliotek som de använder. Sista frågan under rubriken *bakgrund* ställde vi för att få en naturlig övergång till de mera biblioteksriktade frågorna. En annan orsak till att vi ställde den frågan var att kunna avgöra om vi menade ungefär samma sorts bibliotek, alltså folkbibliotek, så att vi var på samma våglängd. Frågan ställdes också med bakgrund till att vi ville veta om personen använder biblioteket. Detta gjordes med tanke på att lättare kunna avgöra om vi skulle fortsätta fråga personen enligt mallen eller övergå till frågorna i tredje delen *till den som inte använder biblioteket*. Denna del tog vi med för att ha frågor att ställa om det visade sig att intervjupersonen inte använder biblioteket. I del två handlar frågorna till stor del om informantens biblioteksanvändning och dessa frågor var inte relevanta att ställa till en person som inte använder biblioteket.

För att kunna skönja en förändring av biblioteksvanor och användning ställde vi frågorna 1 till 7 under rubriken *folkbiblioteket*. Frågorna inbegriper biblioteksanvändning över tid alltså om hur det var förr, hur det ser ut i dagsläget och hur det kan se ut i framtiden. För att kunna få en bild av bibliotekets betydelse för den enskilde personen ställde vi frågorna 8 till 10. Under fråga 7 kan man även delvis få en förståelse för bibliotekets betydelse för personen. Under rubriken *till den som inte går till biblioteket* har vi i stort sett samma frågor som under rubriken *folkbiblioteket* förutom frågor om aktuell biblioteksanvändning och fråga 3 och 4. Med fråga 3 och 4 ville vi ringa in vad informanten saknar på biblioteket eller orsaker till att inte använda biblioteket.

2.6 Analysmetod - en hermeneutisk hållning

Vi har i vår undersökning valt ett hermeneutiskt förhållningssätt. Hermeneutik tillåter en mångfald av olika tolkningar och en mängd olika frågor kan ställas till en text och frågorna leder till olika innebörder hos en text (Kvale, 1997, s. 190). Det som tolkas i vår undersökning kan sägas börja redan under själva intervjusituationen, där vi har haft möjlighet att observera våra informanter. Vi kan försöka förstå vad intervjupersonen tycks mena med sina svar som vi uppfattar det under intervjun. Det som är centralt i vår intervjuundersökning är tolkningen av utskriften av intervjuerna. Principen för en hermeneutisk tolkning är att man ständigt växlar mellan helhet och delar i texten. Först läser man igenom hela texten för att få en helhetsbild, för att sedan gå tillbaka till enskilda teman och utsagor och försöka hitta deras innebörd och betydelse, för att återigen gå tillbaka till en tolkning av helheten. Detta beskrivs som den hermeneutiska cirkeln. (Kvale, 1997, s. 51)

Det inspelade materialet har vi överfört till ett textdokument på dator. Vi har för att underlätta förståelsen av intervjuerna vid utskriften utelämnat hummanden, mummel och eventuella halva påbörjade meningar som vi har bedömt inte ha någon betydelse för resultaten. Detta har vi gjort för att göra texten mera lättläst för den som ska läsa uppsatsen då vi använder citat i redovisningen.

Analys av data är en process då man försöker få struktur på datan för att lättare kunna tolka den (Repstad, 1999, s. 94). För att vi ska kunna tolka våra intervjuer har vi skrivit ut dessa och läst igenom texterna ett oräkneligt antal gånger. Genom detta förfaringssätt anser vi oss ha fått en god kännedom om det empiriska materialet. När vi har analyserat har vi haft de teoretiska begrepp som presenteras i teorikapitlet i åtanke. För att finna olika teman i texterna har vi med märkpena i olika färger markerat meningar och ord som vi har funnit passa in i vår teori. Därefter har vi gjort ett analyschema för varje informant och använt de teoretiska begreppen kulturcentrum, kunskapscentrum, informationscentrum och socialt centrum som rubriker. Sedan har vi lagt in informanternas olika utsagor som syns passa in under de olika rubrikerna. Vi har även noterat sidnummer för att lättare hitta och kunna gå tillbaka till utsagorna för att se vad som stod i texten runt om utsagorna. Detta arbetssätt gjorde att tid kunde sparas. Under tiden vi läste igenom materialet skrevs olika reflexioner ner. Detta gjorde det lättare för oss att få överblick över och struktur på materialet och vi kunde på så sätt analysera allt som sagts om ett tema för sig. Efter att ha sammanställt de olika utsagorna och relaterat dessa till våra teorier har vi kunnat dra slutsatser.

2.7 Tillförlitlighet och giltighet

Eftersom en människa inte är statisk i sin natur kan det inte förväntas att resultaten som fås fram genom intervjuer är konstanta. Genom våra intervjuer vill vi förstå våra informanter som aktiva människor. Vi ställde ett antal frågor om samma företeelse för att kunna förstå olika nyanser. Jan Trost menar att det är "... en smula egendomligt att tala om reliabilitet eller tillförlitlighet vid kvalitativa intervjuer" (1997, s. 100). Trost menar att det traditionella sättet att något har hög tillförlitlighet, är att något är stabilt och kan mätas. En förnyad mätning vid en annan tidpunkt ska ge samma resultat (1997, s. 99). Detta kan enligt Trost inte vara tanken med kvalitativa intervjuer. Han menar vidare att människor gör nya erfarenheter och att föreställningsvärlden ständigt förändras (1997, s. 101). Vi inser att både vår och informanternas förförståelse har förändrats efter intervjuerna. Skulle vi fråga samma informant idag kan det tänkas att deras tankar om folkbiblioteket har förändrats genom att ytterligare funderingar har uppkommit på grund av intervjun. Detsamma gäller oss. Vi har under undersökningens gång skaffat oss erfarenheter som vi inte hade i början av vår forskningsprocess.

Som vi nämnt tidigare är vi inte intresserade av att veta hur många gånger en företeelse förekommer. Vi är intresserade av att veta hur informanten uppfattar eller vad informanten menar med en företeelse. Giltigheten för vår studie är att förstå vad informanten menar med eller hur han/hon uppfattar folkbibliotek eller folkbibliotekets betydelse. Vi kan försöka förstå informanterna i deras miljöer och beskriva helheter och inte enbart beskriva isolerade variabler. Det faktum att vi kommer från Bibliotekshögskolan kan ha haft inverkan på deras svar och vi kan inte med säkerhet veta om de svar informanten har gett oss är ärliga och uppriktiga. Dels kan det finnas förväntningar om vad vi ska prata om och dels vad de tror att vi vill höra. En informant frågade till exempel om vi skulle prata om böcker.

2.8 Urval av källor/litteratursökning

Materialet till denna uppsats bygger dels på det empiriska materialet och dels på litteratur. Den litteratur vi har använt har vi sökt på olika sätt. Vår arbetsprocess har gått till så att vi har läst en hel del metodlitteratur samt ett antal magisteruppsatser, olika avhandlingar, artiklar och rapporter som behandlar bland annat användning av folkbibliotek och folkbibliotekets roller. För att finna denna litteratur har vi använt oss av olika sökstrategier. Vi började med att söka i den lokala bibliotekskatalogen vid Högskolan i Borås för att gå vidare till LIBRIS (nationellt biblioteksdatasystem). Vi har använt oss av olika databaser som till exempel LISA (Library and Information Science Abstract), Nordiskt BDI-index (bibliotek, dokumentation & information) och Artikelsök. Vi har också använt oss av sökmotorn Google på Internet. Några sökord vi använt är till exempel folkbibliotek, biblioteksanvändning, användarundersökning, vardagsliv, livsstil. Dessa termer har översatts till engelska när vi använt oss av engelskspråkiga databaser. När vi har funnit material som har varit intressant har vi läst igenom detta. Denna genomläsning har i sin tur gett oss referenser till andra källor sekundärt genom källförteckningar. En annan sökstrategi har varit att vi har gått igenom tidigare kurslitteratur inom vårt kollegium på Bibliotekshögskolan. Vi har även fått litteraturtips av vår handledare.

3. Tidigare forskning

I detta kapitel tar vi upp tidigare forskning som vi anser är relevant för vår undersökning. Vi visar här på ett antal studier och uppsatser som vi har tagit del av och beskriver dem utifrån vilka perspektiv de är gjorda.

Vi tar upp hur olika undersökningar belyser olika sätt att se på folkbibliotekets roll och på användare. Undersökningarna som handlar om bibliotekets roll tar upp hur biblioteket ska möta användarnas behov. Användarundersökningarna ger kunskap om människors användning av folkbibliotek och varför de besöker folkbiblioteket. De belyser också folkbibliotekets betydelse i människors vardagsliv. Vid genomläsningen av materialet har vi funnit att det finns olika perspektiv i studierna. De perspektiv vi tar upp är institutionellt perspektiv, biblioteksperspektiv och användarperspektiv. Med institutionellt perspektiv menar vi att studien är gjord utifrån biblioteket som institution i samhället medan biblioteksperspektivet handlar om enskilda bibliotek. I användarperspektivet är det användaren som står i centrum för forskningen.

3.1 Folkbiblioteket ur olika perspektiv

När vi skulle söka efter litteratur inom vårt ämne hittade vi ett antal magisteruppsatser som behandlar biblioteksanvändning. De flesta undersökningarna var gjorda med kvantitativ metod. En del hade använt sig av både kvantitativ och kvalitativ metod, till exempel enkäter med öppna frågor eller observationer som *Soffliggare i samhällets vardagsrum* av Åsa Brissman och Linda Brudal. Deras syfte var att undersöka varför människor inte använder

sig av folkbibliotek (Brissman & Brudal, 2001). Den undersökningen och många andra hade gjorts på uppdrag av något lokalt bibliotek. I andra undersökningar hade man undersökt en speciell grupp, till exempel invandrarkvinnor eller högskolestudenter. Distansstuderande har Eva von Knorring Aineström och Hanna Spieß tittat närmare på i *Distansstuderande och folkbibliotek*, där de undersöker distansstuderandes användning av folkbibliotek (1999). Några undersökningar hade också gjorts med användare och icke-användare, där man hade definierat icke-användare på olika sätt beroende på när informanten senast hade använt sig av bibliotek. I dessa undersökningar var det olika kommuner som undersöktes, som till exempel i *Tomelilla bibliotek* av Lena Malmqvist (1997) och *Nja till biblioteket* av Lotta Tebäck (1996).

3.2 Biblioteksperspektiv

Här tar vi upp studier som gjorts på enskilda bibliotek för att få svar på någon angelägen fråga angående bibliotekets verksamhet. Dessa undersökningar har gjorts på uppdrag av olika folkbibliotek.

Sandra Eriksson och Eva Hveem har i sin magisteruppsats *Vad gör egentligen besökarna på biblioteket?* gjort en användarundersökning på Filipstads Bergslags bibliotek, där de undersöker vad användarna/besökarna gör på biblioteket. Undersökningen är gjord på uppdrag av bibliotekets ledning då personalen undrade vad besökarna egentligen gör på biblioteket, då deras besöksiffror hade fördubblats på tio år. Denna fördubbling märktes inte av i utlåningen av böcker och andra medier. Undersökningen skulle kunna ge personalen värdefull information om vilka prioriteringar biblioteket bör göra i framtiden menar författarna (Eriksson & Hveem, 2003).

Detta är en undersökning som har kvantitativa utgångspunkter och som tar upp aktuellt bruk av bibliotekets olika resurser. Den har en traditionell syn på biblioteket som utlånare av böcker sett utifrån bibliotekets perspektiv. I denna undersökning har man koncentrerat sig på mängden av användning och lägger ingen vikt vid att förstå biblioteksanvändning utifrån människors vardagsliv och den informationsmiljö som de befinner sig i.

Den grupp Eriksson och Hveem undersöker är aktiva låntagare och besökare på Filipstads Bergslags bibliotek. Författarna delade ut 224 enkäter på biblioteket under två veckor till personer, de bedömde vara över 13 år. Eriksson och Hveem delade i analysen upp enkätsvaren i fyra olika parametrar som kön, ålder, utbildning och sysselsättning. Det visade sig att män oftare läser tidningar och tidskrifter än vad kvinnor gör. Däremot lånar kvinnorna böcker och besöker biblioteket oftare än män. Datorerna i biblioteket användes endast av 25 procent av besökarna. Olika arrangemang och bekvämligheter som biblioteket erbjöd var inte av så stor betydelse för användarna på detta bibliotek. Författarnas slutsatser var att besökarna använde biblioteket traditionellt, det vill säga lånade och lämnade tillbaka böcker och andra medier samt läste tidningar och tidskrifter.

Det slutliga resultatet visade att författarna inte kunde ge något fullständigt svar på frågan vad besökarna egentligen gör på biblioteket. Deras undersökning visade att besökarna till

största delen lånar böcker på biblioteket. Detta faktum förklarade inte fördubblingen av besöksstatistiken (Eriksson & Hveem, 2003).

I anslutning till biblioteksbranden i Linköping 1996 gjorde Maj Klasson, då professor vid institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap i Borås, en enkätundersökning enligt önskemål från Stadsbibliotekets personal i Linköping. Enkäten delades ut till över 2000 Linköpingsbor, där de fick svara på hur de löste sina biblioteksärenden tiden efter branden och vilken service de önskade i ett nytt bibliotek. Fyra huvudgrupper av användare deltog: huvudbiblioteksanvändare, filialer inklusive bokbussens användare, fyra gymnasieskolor i närheten och Linköpingsbor som slumpmässigt blev uttagna i en telefonenkät med delvis öppna frågor (Klasson, 2000, s. 99f).

Detta är en undersökning som genom kvantitativ ansats vill kartlägga lokalinvånarnas biblioteksbehov och användarnas tillfredsställelse med det lokala biblioteket.

Klassons undersökning visade att man hade löst sina biblioteksbehov på en rad olika sätt. Universitets- och skolbibliotek hade besökts av många och även filialerna hade fått många besök. Andra vägar hade också använts, som till exempel vänner och kollegor, egna bokhyllor och bokhandel. Förutsättningar för tillgång till Internet utanför biblioteket var god. Majoriteten hade tillgång till Internet och det vanligaste var på arbetsplatsen följt av hemmet.

Det som toppade listan för det man ville ha med sig till det nya biblioteket var böcker, tidningar, kompetent personal och tidskrifter. Därefter kom mötesplatserna, studiemiljön, Internet och cafeteria. De förbättringar som man ville ha med sig till det nya biblioteket var "mediebeståndet", "studiemiljön", "utrustning som framförallt gäller Internet", "den sociala miljön, mötes- och reträttplatsen", "kafeteria", "öppetider" och "kulturevenemang". Behovet av att kunna sitta på biblioteket och läsa och lyssna på musik var också stort. Andra önskemål som prioriterades av de svarande var datorer, Internet och databaser. Speciellt kvinnor hade denna önskan som enligt författaren kunde bero på att många respondenter var studerande på vuxengymnasiet. Ett av de stora önskemålen var också kravet på studiemiljö i biblioteket. Även biblioteket som kulturell miljö med ett rikt utbud av aktiviteter var något som många, speciellt kvinnor, uttryckte var viktigt. Kvinnorna talade även om biblioteket som en mötesplats (Klasson, 2000, passim).

3.3 Institutionellt perspektiv

Här tar vi upp studier som har ett institutionellt perspektiv. Dessa undersökningar fokuserar på folkbibliotekets roll som institution i samhället.

Lars Höglund, professor vid Institutionen för Biblioteks- och Informationsvetenskap vid Göteborgs universitet och Margareta Johansson, då informatör vid Högskolan i Borås, har gett sitt bidrag till SOM-undersökningen 2000¹ där de vill ha svar på frågan om vad folk gör på biblioteket och varför (SOM-undersökningen 2000, 2001, s. 418) Författarna menar att biblioteken besöks och används i mycket hög utsträckning i Sverige. Så många som två tredjedelar av befolkningen besökte bibliotek under de senaste 12 månaderna inom undersökningens ram. Detta rimmar dåligt, anser Höglund och Johansson, med vad som skrivs i pressen om nedläggningshotade bibliotek. Att allt fler har tillgång till Internet hemma och i yrkeslivet kommer att innebära att bibliotekets verksamhet hotas, menar de (Höglund & Johansson, 2001, s. 339).

Undersökningen ringar in bibliotekets betydelse i ett rikstäckande samhällsperspektiv och lägger ingen vikt vid vad det betyder för den enskilda människan. Författarna har ställt frågor till ett urval av svenska folket och de har inte frågat varför människor inte besöker biblioteket. Svaren de får är hur ofta och i vilken utsträckning de använder biblioteket, alltså regelrätt bruk. Här fångas inte biblioteket upp som ett offentligt rum där användaren sitter ner i biblioteket och läser eller använder det som mötesplats.

De faktorer som Höglund och Johansson har undersökt är kön, ålder, utbildning och familjetyp (arbetarfamilj, jordbrukarfamilj, tjänstemannafamilj, högre tjänstemanna/akademikerfamilj, egen företagare). Läs- och biblioteksvanor skiljer sig mellan de olika grupperna och författarna menar att livssituation, livsstil och sysselsättning spelar in på behovet av och möjligheter att använda bibliotekets resurser (Höglund & Johansson, 2001, s. 340).

Människor använder biblioteket i stort sett hela livet men vad människor gör på biblioteket förändras över olika tidsperioder och med användarens ålder. Det som ligger stabilt över åldersgrupperna är lån av skönlitteratur. Andra aktiviteter som informationssökning, Internet, lån av andra medier, som till exempel CD-skivor, visar en minskning med stigande ålder. Den biblioteksaktivitet som ökar med stigande ålder är att gå på kulturarrangemang. På frågan om hur ofta som man lånar litteratur för arbete, studier och fritid, ligger kvinnors bibliotekslån högre än mäns. Ett annat mönster som är tydligt är att i storstadsområden är läsning av fack- och skönlitteratur vanligare än i glesbygd. Författarna tolkar det som att utbildningsnivåerna skiljer sig i de båda områdena och att närhet och större utbud till

¹ SOM-undersökningen, Samhälle, Opinion, Media, är en nationell enkätundersökning med slumpmässigt valda personer mellan 15 -85 år, som genomförs av SOM-institutet, en forsknings- och utbildningsorganisation vid Göteborgs universitet. Institutet drivs gemensamt av Förvaltningshögskolan, Institutionen för journalistik och masskommunikation samt Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet (Land Du Välsignade? 2001, s. 5).

utbildning och bibliotek spelar roll. Författarna menar, att trots att bokläsning har fått ökad konkurrens av andra medier är den relativt stabil (Höglund & Johansson, 2001, s. 341ff).

När det gäller bibliotekens service och betydelse svarar de flesta att det är mycket viktigt. Bibliotekens service bedöms som mer positiv än annan kommunal service. Bibliotekens betydelse för samhället och i den egna kommunen, stiger med ålder. De traditionella aktiviteterna, som att låna skön- och facklitteratur, läsa tidningar och tidskrifter verkar vara det mest vanliga människor gör på biblioteket. Kvinnor skiljer sig tydligt från männen vad gäller lån av barn- och skönlitteratur. Dessutom lånar de mer och de frågar också oftare bibliotekets personal än vad män gör. I och med ökade utbildningskrav i samhället har bibliotekets roll förändrats. Detta innebär att bibliotekets betydelse i utbildningssammanhang har ökat. Studerande utnyttjar i hög grad samtliga bibliotekets tjänster förutom kulturarrangemang och lån av barnböcker. De tjänster som de studerande använder mest är lån av facklitteratur, informationssökning, frågor om hjälp, Internetanvändning, referenslitteratur och användning av studieplatser. I undersökningen syns tydligt att även universitetsstuderande använder sig av folkbiblioteken i stor utsträckning (Höglund & Johansson, 2001, s. 345ff).

Den norske professorn Ragnar Audunson har gjort en enkätundersökning i Norge med bibliotekets i huvudsak tre intressenter: användarna, politikerna och bibliotekarierna. Han menar att folkbibliotekets roll i samhället kan ses på olika sätt. För att få reda på hur dessa tre intressenter ser på folkbibliotekets roll och uppgifter i dagens och morgondagens samhälle, har han ställt samma frågor om detta till alla utbildade bibliotekarier i norska folkbibliotek, ett representativt urval av kommunstyrelserepresentanter och till ett representativt urval av den norska befolkningen över 15 år (Audunson, 2001, s. 206).

Audunson belyser med denna undersökning folkbibliotekets roll i samhället ur ett institutionellt perspektiv. Han får fram mera generella uppfattningar om vad folkbiblioteket är och vad det bör vara.

Informanterna i Audunsons undersökning fick välja mellan sex olika grundbegrepp för hur de tyckte att folkbiblioteket skulle använda sina resurser:

- Vara till hjälp för den enskilde till *Konkret problemlösning* privat, i arbetet eller utbildning.
- Främja *Demokrati*.
- Främja *Jämställdhet*.
- Sprida *Kultur och kunskap*, (bildningsfunktionen).
- Bidra till en *Meningsfylld och utvecklande fritid*.
- Utgöra *Social mötesplats*.

En slutsats Audunson kommer fram till är att bibliotekarierna, politikerna och allmänheten i huvudsak har lika uppfattningar om vad ett folkbiblioteks viktigaste uppgift ska vara. Elever och studenter i traditionell utbildning är de som ska prioriteras först, samt de som är i livslångt lärande. Invånarna i kommunen kommer på andra plats för förmedling av god och underhållande litteratur. Det som verkar vara den bärande uppfattningen är att

folkbiblioteket ska vara ett utbildningsbibliotek och ett litteraturförmedlande bibliotek (Audunson, 2001, s. 211). Det som var övrigt var att tjänster som var riktade mot barn prioriterades lägre än väntat (Audunson, 2001, s. 216).

Det Audunson fann, var att de tre intressegrupperna i huvudsak är eniga när det gäller vilka tjänster som bör prioriteras och vad som är den grundläggande poängen med folkbibliotek. Särskilt bland bibliotekarier och politiker, var det den kulturförmedlande rollen och bildningsrollen som var den viktigaste men även bland allmänheten tyckte man så. Alla grupperna menade också att tjänster som fokuserar på utbildning är viktiga. Att både utbildning och bildning är det som prioriteras högst kan ses som att de harmoniserar med varandra eller att man har två olika förhållanden till folkbiblioteket. Annat som framkom var att bildningsrollen hänger samman med att fritidsläsning och skönlitteratur prioriteras. När man prioriterar utbildningstjänster är de knutna till konkret problemlösning. Vid tjänster knutna till informations- och kommunikationsteknologi handlar det om bibliotekets roll som främjande av demokrati och jämställdhet (Audunson, 2001, s. 216f).

Marianne Andersson och Dorte Skot-Hansen har under 1993 undersökt tre olika bibliotek i Danmark. I boken *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling* beskriver de hur de har gått tillväga. De har använt sig av både kvalitativ och kvantitativ metod och undersökt folkbibliotekets roll i tre olika lokalsamhällen: en landsortskommun, en mellanstor stad och en storstad. Syftet var att undersöka och fastställa den aktuella situationen och författarna för en diskussion om folkbibliotekets målsättning (Andersson & Skot-Hansen, 1994, s. 16f).

I denna undersökning har författarna fokus på folkbiblioteket och vardagslivet och ser folkbiblioteket ur ett institutionellt perspektiv.

Studien bygger på tre fallstudier och de har intervjuat nyckelpersoner, det vill säga bibliotekarier, politiker, representanter för lokala föreningar, institutioner och verksamheter. De har även gjort deltagarobservationer i och omkring biblioteken samt studerat dokument i form av budget, planering, rapporter. Enkäter sändes ut till huvudbibliotek och filialer. Andersson och Skot-Hansen har urskilt att folkbiblioteken har fyra tydliga roller: kulturcentrum, kunskapscentrum, informationscentrum och socialt centrum. De menar att dessa fyra funktioner förmodligen delvis täcker varandra och att de inte kan ses helt entydiga (Andersson & Skot-Hansen, 1994, s. 16f). Dessa fyra olika profiler har de använt för att utveckla en modell. Författarna menar att den kan användas till att analysera vilken profil biblioteket ska ha och vilka verksamheter som ska prioriteras i biblioteket i olika lokalsamhällen (Andersson & Skot-Hansen, 1994 s. 19).

Modellens fyra olika profiler ska inte ses som ett verktyg som kan mäta och beskriva verkligheten utan kan ses som ett hjälpmedel för att diskutera bibliotekens profiler. Författarna menar att samarbete med andra institutioner, föreningar och enskilda är nödvändig och att bibliotekets profil måste utarbetas utifrån lokalsamhällets behov. Både interna och externa faktorer påverkar de olika profilerna sinsemellan, vilket medför att en enskild profil är omöjlig att urskilja (Andersson & Skot-Hansen, 1994 s. 245).

Anderson och Skot-Hansen låter i sin undersökning filial- och bibliotekscheferna ge sin syn på den nuvarande profilen och på den profil som de önskar att deras bibliotek ska ha i framtiden. För det första trodde författarna att det skulle vara skillnader mellan huvudbiblioteken och filialerna. De menade att filialerna skulle ha mera tonvikt på det sociala centret. Det visades dock att olikheterna var minimala. Den nuvarande profilen visade sig fördelas jämnt mellan kultur- och kunskapscentrum på knappt en tredjedel. Informationscentrum står för en fjärdedel medan socialt centrum endast har en fördelning på en sjättedel. Även om cheferna fick önska vilken roll deras bibliotek skulle ha i framtiden, visade det inte någon större förändring. I framtiden ville man prioritera kulturcentrum framför kunskaps- och informationscentrum. Anderson och Skot-Hansen menar att det kan bero på en trötthet hos cheferna i debatterna med hänsyn till ökande krav på resurser från studerande. Det är alltså rollen som kulturcentrum som i framtiden prioriteras högst bland cheferna (1994, s. 245f).

3.4 Användarperspektiv

Under denna rubrik tar vi upp studier som har ett användarperspektiv. Undersökningarna är gjorda med fokus på användarnas behov och beteenden.

De dåvarande doktoranderna Ulla Arvidsson och Gudrún Thórsteinsdóttir har bidragit till forskningen med en undersökning med titeln *Folkbibliotekets roller och dess användare*. Undersökningen speglar användarnas åsikter på sexton svenska folkbibliotek. Deras undersökning ingick i forskningsprojektet *Bibliotek i förändring*, utfört på institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgs universitet. I projektet genomfördes enkätundersökningar bland personal på nitton folkbibliotek samt ett fåtal politiker i berörda kommuner över hela landet. I författarnas delprojekt delades ett frågeformulär ut till användare från 16 år och uppåt på sexton folkbibliotek under våren 1996. Författarna menar att på grund av nedskärningar har många bibliotek i Sverige tvingats att prioritera vissa verksamheter. Detta gör att det är viktigt att diskutera bibliotekets roller (Arvidsson & Thórsteinsdóttir, 1999, s. 17).

I denna undersökning tittar man på folkbiblioteket ur ett användarperspektiv och vilken roll biblioteket har i det lokala samhället. Man frågar sig vilka grupper biblioteket ska prioritera, genom att fråga användare om deras syn på bibliotekets tjänster.

Författarna menar att mer kunskap om biblioteksanvändarnas intresse, bakgrund och livsstil behövs för att kunna förbättra folkbibliotekens service och genom att definiera sina målgrupper kan folkbiblioteken effektivisera sin verksamhet (Arvidsson & Thórsteinsdóttir, 1999, s. 9f).

I Arvidsson och Thórsteinsdóttirs undersökning fick användarna en fråga om vem de tycker att folkbiblioteket främst är till för. Den formella utbildningen ansågs av de flesta vara den viktigaste rollen som folkbiblioteket ska ha. Författarna funderar över om det kan bero på att det i samhället idag talas mycket om skola och utbildning och lärande i alla faser i livet. Barnverksamhet ansågs också av de svarande som mycket viktig och hamnade på andra

plats. Biblioteket som mötesplats kom på tredje plats tätt följt av uppgiften för livslångt lärande. Författarna drar slutsatsen att biblioteket är en betydelsefull aktör när det gäller utbildning och kunskap. När biblioteksanvändarna fritt fick föreslå en viktig uppgift som de tyckte biblioteket ska ha ansåg många användare att gratis tillgång till Internet var viktigt trots att detta redan fanns tillgängligt på de flesta bibliotek (Arvidsson & Thórsteinsdóttir, 1999, s. 17ff).

När biblioteksanvändarna fick frågan om vilken målgrupp de tyckte att biblioteket skulle prioritera hoppade hälften av de svarande över frågan. Forskarna drar slutsatsen att majoriteten av biblioteksanvändarna inte vill prioritera enstaka målgrupper framför andra utan att de anser att biblioteket ska finnas för allmänheten. De som ändå prioriterade användargrupper tyckte att barn skulle prioriteras högst och därefter gymnasister och grundskoleelever (Arvidsson & Thórsteinsdóttir, 1999, s. 20f).

Att nivån på utbildning spelar roll om man använder bibliotek har man tydligt sett i denna undersökning. Det framgår att närmare hälften av biblioteksbesökarna hade högskole- eller universitetsutbildning och det bekräftar, menar författarna, att högt utbildade är flitiga biblioteksbesökare (Arvidsson & Thórsteinsdóttir, 1999, s. 15).

Arvidsson och Thórsteinsdóttir menar att det är vanligt i olika undersökningar att man kommer fram till att användarna är nöjda med sitt bibliotek. Det användarna nämnde som främsta orsak till sitt missnöje med bibliotekets tjänster var att de inte hittade vad de sökte, att böckerna var utlånade eller att biblioteket inte hade köpt in en viss bok (Arvidsson & Thórsteinsdóttir, 1999, s. 21).

Det finns olika undersökningar som är gjorda utifrån ett användarperspektiv. Följande två studier tar upp människors beteende när det gäller information i deras vardagsliv. Orsaken till att vi tar med dessa i vår undersökning är att de belyser orsaker till varför människor väljer att inte använda biblioteket.

Anders Hektor har gjort en undersökning, där han har studerat några människors informationsanvändning. Denna undersökning behandlar visserligen inte folkbibliotekets roll men det är en studie där människors vardagsliv kommer i fokus. Hektor väljer att studera hur människor använder information i sin vardag. Han har använt sig av kvalitativa intervjuer och de tio respondenterna har dessutom fått skriva dagboksanteckningar. Fokus har främst legat på hur människor använder information och Internet i vardagen, det vill säga hur de söker efter information och vilka processer och beteenden som kan relateras till detta. Hektor har exkluderat informationssökning i arbetslivet i denna undersökning. Syftet med studien var att utveckla en teoretisk och begreppsmässig ram om informationsbeteende i vardagslivet (Hektor, 2001, s. 11). Hektor använder sig av en modell som består av fyra större delar: den sociala och fysiska miljön runt om individen, informationssystem som individen har tillgång till, de informationsaktiviteter som individen föredrar och resultaten av informationsaktiviteterna. I slutsatserna slår Hektor fast att Internet är ett komplement till redan existerande informationssystem i vardagslivet. Hektor kom fram till att många av respondenterna använder sig av Internet för att lösa uppgifter i hushållet, orientera sig som konsument, göra tillfälliga inköp och upprätthålla kontakten med nära och kära via e-post. Beroende på sina personliga intressen hittade respondenterna vägar att upprätthålla sina

hobbies, fördriva tiden och få sin vetgirighet stillad. Att använda Internet i vardagslivet förändrar inte bara deras vanor och hur de söker information, det bidrar även med olika aspekter och omfång i informationssökning. Hektors respondenter tycker att e-post är någonting nytt som de inte kan jämföra med något annat de haft tidigare. E-post är en social aktivitet som är högt värderad av respondenterna. De använder och har nytta av det på olika sätt. Tillgång till och användande av Internet ger respondenterna makt och inflytande och detta användande förändrar deras vardagsliv. De som hade begränsat intresse eller få lokala sociala relationer hade lite eller ingen användning av Internet eller e-post. Med dessa förutsättningar samt problem med teknisk fobi och lätta lässvårigheter var det inte troligt att Internet skulle bli en del av deras vardagsliv (Hektor, 2001, passim).

Även Victoria E M Pendelton och Elfreda A Chatman har tittat på människors informationsbeteende och de har speciellt valt människor som lever i grupper, i vad de kallar "små världar". De har skrivit en artikel, där de utgår från både egna och andras undersökningar av grupper i samhället, som till exempel kvinnliga fångar, indianer och män på puben. Undersökningen handlar om människors informationsbeteende i deras vardagsliv. Författarna använder sig av ett schema utvecklat av fyra begrepp för att kunna undersöka livet i de "små världarna". Begreppen är social norm, syn på världen, sociala typer och informationsbeteende. Social norm handlar om att människor delar en verklighet tillsammans. Syn på världen är ett sätt att se på livet där gruppens normer och värden bestämmer människans handlingar. Detta medför en kollektiv syn där utomstående ses med misstänksamhet. Information som fås inom gruppen accepteras medan information utifrån avvisas. Sociala typer handlar om människors sätt att vara utifrån ett specifikt perspektiv. Dessa kännetecknas av sättet att vara, tala och dela information. Exempel på sociala typer är sjuksköterskor, alkoholister och lärare. Det fjärde begreppet är informationsbeteende. Författarna menar att informationsbegreppet är lättare att närma sig om man ser på information i två nivåer "first-level knowledge" och "second-level knowledge". Med begreppet "first-level knowledge" menas information om saker och detta är viktigast för människor som lever i "små världar". "Second-level knowledge" handlar om information om världen i stort (Pendelton & Chatman, 1998, s. 734ff).

Pendelton och Chatman menar att användning av kvalitativ metod har varit ett fruktbart sätt att undersöka de små världar som ligger utanför folkbibliotekets vanliga miljö (1998, s. 732). Genom att använda begreppsschemat har författarna fått en förståelse för hur informationsbeteende fungerar i sociala system. Här spelar sociala normer, sociala typer och synen på världen en avgörande roll för informationen i vardagslivet. Författarna beskriver att utifrån de "små världarna" ses människor som "insiders" eller "outsiders". De drar paralleller med biblioteksvärlden där allmänheten ses som användare och icke-användare (Pendelton & Chatman, 1998, s. 738). Genom att använda dessa begrepp blir vissa människor behandlade som "outsiders" och andra som "insiders". Författarna menar att det är dags att hitta nya sätt att beskriva människor i vårt samhälle. Denna undersökning har gett en vidare syn på information i icke-användares liv (Pendelton & Chatman, 1998, s. 749). För människorna i dessa grupper spelar folkbiblioteket ingen roll eftersom de får sin information inom gruppen. Författarna vill föra fram dessa gruppers behov och menar att folkbiblioteket bör se till alla grupper i samhället och inte enbart prioritera biblioteksanvändare.

Rena kvalitativa undersökningar är få men i undersökningen vi tar upp nedan, tittar man på folkbibliotekets betydelse för enskilda individer utifrån deras livsstil.

Danskarna Henrik Jochumsen och Casper Hvenegaard Rasmussen gjorde 1999 en undersökning om förhållandet mellan människors vardagsliv och folkbibliotek. Forskningsprojektet var ett samarbete mellan Danmarks Biblioteksforening, Biblioteksstyrelsen och Center for Kulturpolitiske Studier, Danmarks Biblioteksskole. Studien är en användarundersökning där man söker svar på vad folkbiblioteket betyder för den enskilda människans vardagsliv. Författarna ville ha svar på vilka föreställningar människor har om folkbiblioteket, hur de använder det och vad det betyder för dem. Dessutom ville de ta reda på varför en del av befolkningen fortfarande väljer att inte använda biblioteket (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2000, s. 8).

Jochumsen och Hvenegaard Rasmussens undersökning omfattade inte någon speciell grupp utan hela befolkningen. Inledande telefonintervjuer med 90 personer genomfördes och av dessa utvaldes 32 personer som delades in i fyra livsstilar utifrån inkomst och utbildningsnivå. Forskarna utgick från sociologen Pierre Bourdieus begrepp **kulturellt kapital** och **ekonomiskt kapital**, vilka han använder i sina undersökningar av kulturvanor (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2000, s. 19f). Genom att använda sig av teorin om olika livsstilar fokuserar Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen på hur vardagslivet levs och upplevs på olika sätt av olika människor och vilken betydelse detta har för sammanhang, mönster och nyanser i förhållande till folkbiblioteket (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen, 2001, s. 190). Med vardagslivsbegreppet fokuserar författarna på ramar och innehåll i enskilda människors liv. Kännetecknet för vardagslivet är att det är något som sker varje dag och att det följer en bestämd rytm. Vardagslivet förknippas med tråkighet eftersom det är förutsägbart men det är ändå i vardagen som vårt centrala liv utspelar sig. Därför, menar författarna, är det viktigt att uppmärksamma sammanhanget mellan vardagsliv och folkbibliotek (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2000, s.188f).

Undersökningen visar att användningen av biblioteket beror på faktorer som tydligt hänger samman med vardagslivet. Detta visar sig i att människor använder biblioteket på olika sätt under olika perioder i livet. Det finns ett genomgående mönster av olika sociala förändringar i människors liv som dels har inflytande på graden av användandet och dels på vilket sätt biblioteket används. Exempel på sådana sociala förändringar är att bli förälder eller pensionär. I samband med dessa nya sociala situationer sker förändringar i hur mycket tid den enskilde har till sitt förfogande, graden av behov relaterat till biblioteket samt hur dessa behov täcks upp. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen ger exempel på vad de kallar "mönsterbrytare" och "avfallingar". "Mönsterbrytarna" är de människor som av någon anledning börjar gå på biblioteket trots att de inte har med sig den vanan från barndomen. Denna förändring kan bero på att de börjar på en utbildning eller på ett arbete där de har behov av biblioteket. "Avfallingarna" däremot slutar att använda biblioteket trots att de har använt det förut och att deras familj fortsätter att gå dit. Orsaken är ofta tidsbrist då personen kanske har köpt hus eller bildat familj (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen 2001, s. 189f).

Behov i relation till biblioteket har en avgörande betydelse för hur mycket och hur biblioteket används. De högt utbildade använder biblioteket mest. De har ofta behov av

biblioteket genom sitt arbete och genom sin utbildning har de fått intressen som för dem till biblioteket. Behovet är inte det enda som styr hög biblioteksanvändning; även de biblioteks- och läsvanor som grundläggs i barndomen har stor betydelse. Författarna menar att det är olika faktorer som tid, behov och vanor som bestämmer hur mycket och hur biblioteket används. Även olika sociala nätverk kan ersätta biblioteket genom att vänner ger råd och lånar ut böcker. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen menar att det är intressant att se att barriärerna för att besöka biblioteket ligger utanför biblioteket. Dessa barriärer kan relateras till de faktorer som styr människors vardagsliv. Intervjupersonerna är generellt välvilligt inställda till folkbiblioteket men det som styr användandet är tid och behov. Detta medför, menar författarna, att det inte är realistiskt att tro att en större andel av befolkningen än idag skulle börja använda biblioteket (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen, 2001, s. 190).

Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen använder Henrik Dahls modell som har Bourdieus livsstilmodell som grund. I Dahls modell finns det fyra livsstilar som är ordnade efter väderstreck: nordväst, nordost, sydväst och sydost. Det är värt att notera att Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen har spegelvänt modellen i förhållande till Bourdieus modell. I sin undersökning visar författarna att avstånden i det sociala rummet har betydelse för de föreställningar de olika livsstilarna har om folkbiblioteket. Intervjupersonerna i de östliga livsstilarna lägger mer vikt på de ideella och samhällsmässiga rollerna än de västliga livsstilarna. I den nordöstliga livsstilen betraktas biblioteket som en del av bildningstraditionen. Den sydvästliga livsstilen ser folkbiblioteket som en institution, som ska stötta människor i deras vardag. De västliga livsstilarna relaterar biblioteket till konkret användande. Personerna i sydväst anser att biblioteket ska användas i förbindelse med deras fritidsaktiviteter, vilka de lägger ner mycket tid på. Den sydöstliga livsstilen menar att biblioteket ökar livskvaliteten genom att det är en plats att vara på och dessutom ger inspiration till arbete och fritid (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen, 2001, s. 194).

Med Andersson och Skot-Hansens analysmodell över bibliotekets roller som utgångspunkt, redovisar författarna vad de kommit fram till i sin undersökning. Först ser de på socialt centrum som definieras som en mötesplats och en plats att vara på. Av intervjupersonerna använder pensionärer och arbetslösa biblioteket som en ram i vardagens sociala liv som ger omväxling och struktur. Men de är inte de enda som använder biblioteket som en social plats. Även de välbeställda i den nordvästliga livsstilen använder biblioteket som en ram i sitt vardagsliv och då som motsättning till en stressig vardag. De uppehåller sig gärna på biblioteket för att läsa tidskrifter och tidningar, leka med barnen eller att ta det lugnt och läsa en bok. Flera av de intervjuade framhåller att biblioteket har blivit en samlingspunkt. Speciellt den sydöstliga livsstilen använder biblioteket som mötesplats där det skapas nya sociala relationer. Om man bortser från livsstilarna är det barnfamiljerna som främst använder biblioteket som mötesplats och en plats att vara på (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen, 2001, s. 195f).

Biblioteket som kulturcentrum förmedlar olika kulturella upplevelser. Det spänner från utlåning av skönlitteratur till olika arrangemang och utställningar. De östliga livsstilarna är mest kulturellt aktiva, med skillnaden att biblioteket är den enda kulturkällan för intervjupersonerna i den sydöstliga livsstilen. Andra kulturella institutioner ses som stängda platser för dem medan de känner sig trygga på biblioteket. Även när det gäller hemlån av

musik, video och skönlitteratur finns det skillnader mellan de olika livsstilarna. Den nordöstliga livsstilen lånar mycket men också varierat medan det är mindre variation i de andra livsstilarna. När det gäller skönlitteratur läser man i den nordvästliga stilen aktuella böcker medan männen i de sydliga livsstilarna föredrar spänning i science fiction och kriminalromaner. Däremot väljer kvinnorna i syd hellre böcker som kan relateras till deras egna liv (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen, 2001, s. 196f).

I undersökningen är kunskapscentrum den mest använda funktionen. Skillnaderna ligger i intervjupersonernas olika behov i utbildningen, arbetet eller fritiden. Den nordöstliga livsstilen har störst behov på grund av arbetet men även utifrån sina intressen. Den sydvästliga livsstilen däremot har minst behov och då handlar det om böcker för arbetet. Det problembaserade lärandet har betydelse för människors behov av biblioteket. De studerande i undersökningen använder biblioteket för att utföra sina uppgifter. Författarna menar att i och med betoningen på livslångt lärande har biblioteket en viktig roll som kunskapscentrum. Det finns en utbredd enighet bland intervjupersonerna om att kunskapsfunktionen är bibliotekets centrala roll (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen, 2001, s. 197f).

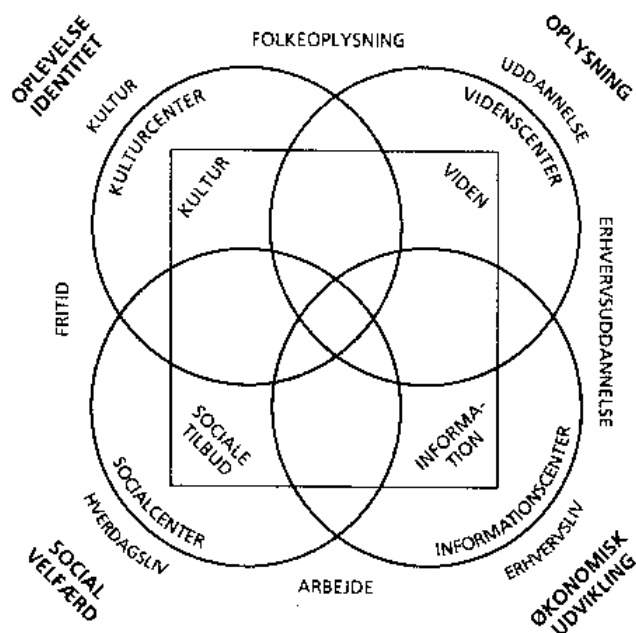
Undersökningen visar att Internet är den primära källan till information i både arbete och fritid för de nordliga livsstilarna medan biblioteket har den rollen för de sydliga livsstilarna. I de sydliga livsstilarna är det få som har kunskap om Internet och det finns en skepsis mot tillförlitligheten av den information som finns på nätet. På biblioteket kan de få hjälp att hitta den information de behöver. Författarna pekar på den klyfta som finns mellan de nordliga och sydliga livsstilarna när det gäller tillgången till och förtroligheten med Internet. De menar att biblioteket har en viktig roll för att de sydliga livsstilarna inte ska bli missgynnade ifråga om tillgång till information (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen, 2001, s. 198f).

4. Teori

Två olika teorier ligger till grund för vår analys. Den ena teorin bygger på Andersson och Skot-Hansens modell där de visar på bibliotekets olika roller. Den andra teorin utgår från sociologen Pierre Bourdieus livsstilsteori där han pekar på sambandet mellan social bakgrund, individuell livsstil och kulturvanor.

4.1 Andersson och Skot-Hansens teori

För att kunna urskilja hur informanterna i vår undersökning uppfattar biblioteket och vilken betydelse biblioteket har för dem, använder vi oss av Andersson och Skot-Hansens modell i *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling* (1994, s. 18). Författarna utgår från ett institutionsperspektiv och menar att modellen kan användas till att diskutera bibliotekets profil i lokalsamhället. Vi menar att denna modell också kan användas utifrån ett användarperspektiv för att se vilken eller vilka av dessa fyra huvudfunktioner som våra informanter uttrycker är betydelsefulla och hur de använder sig av biblioteket. För att kunna tolka och förstå de funna resultaten använder vi denna modell i vår analys. Modellen bygger på fyra huvudkategorier som också personerna i vår undersökning kan inordnas i beroende på hur de använder biblioteket och vilken betydelse biblioteket har för dem.

Figur 1. Andersson och Skot-Hansens modell över folkbibliotekets roller. Modellen är hämtad från *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling* (1994, s. 18)

Nedan beskriver vi först hur Andersson och Skot-Hansen definierar sin modell med bibliotekets fyra roller för att direkt därefter beskriva hur vi definierar modellen.

- **Kulturcentrum**
Biblioteket som ram för kulturell och konstnärlig upplevelse och utveckling, som till exempel arrangemang, utställningar, verkstäder, möteslokal (Andersson & Skot-Hansen, 1994, s. 19).
Med kulturcentrum menar vi biblioteket som en plats där människor kan få kulturella upplevelser genom lån av olika medier exempelvis skönlitteratur, videofilmer och CD. Dessutom är det en plats där människor kan ta del av kulturella arrangemang som författaraftnar, utställningar, sagostunder.
- **Kunskapscentrum**
Biblioteket som ram för utbildning och upplysning, som till exempel studieplats, biblioteksorientering och sökning (Andersson & Skot-Hansen, 1994, s. 19).
Med kunskapscentrum menar vi biblioteket som en plats där människor kan få tillgång till kunskap genom att till exempel använda uppslagsböcker, låna kurslitteratur för att förkovra sig i studier. Kunskapscentrum inbegriper även biblioteket som en studieplats för den enskilde men även som en samlingspunkt för grupparbete.
- **Informationscentrum**
Biblioteket som ram för information till såväl offentlighet som användaren, som till exempel referensservice, samhällsinformation, arbetsliv, turistservice (Andersson & Skot-Hansen, 1994, s. 19).
Med informationscentrum menar vi biblioteket som en plats där människor kan ta del av samhällsinformation, information genom Internet, fakta för problemlösning inom vardags- och yrkesliv och kulturell information om olika evenemang på biblioteket och i samhället i övrigt.
- **Socialt centrum**
Biblioteket som ram för vardagens sociala liv, som till exempel en plats att vara på, rådgivning, uppsökande verksamhet i förhållande till utsatta grupper, erbjudande till institutioner (Andersson & Skot-Hansen, 1994, s. 19).
Med socialt centrum menar vi biblioteket som en plats där människor kan koppla av och sitta ner i lugn och ro och läsa en tidning eller en bok. Det kan även fylla en funktion av social gemenskap.

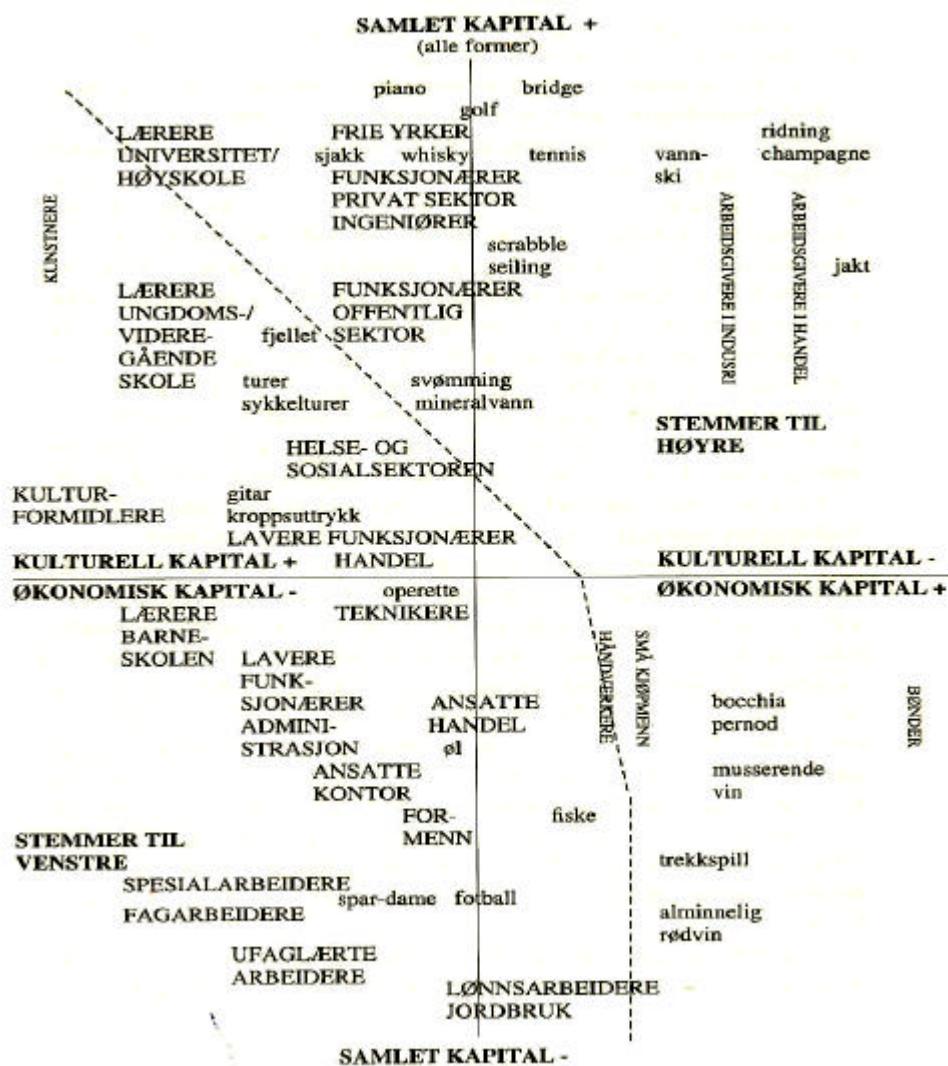
Andersson och Skot-Hansens modell är en allsidig modell som är användbar i vår undersökning eftersom den, enligt vår uppfattning, kan användas ur såväl användarperspektiv som samhällsperspektiv. I vår studie använder vi modellen ur ett användarperspektiv. Genom att använda modellen kan vi få en förståelse för vilken betydelse folkbiblioteket har för de olika informanterna. Dessutom träder det fram ett mönster där vi kan se varför vissa av dem inte använder biblioteket. Med modellens fyra olika roller; kulturcentrum, kunskapscentrum, informationscentrum och socialt centrum som analysmetod kan vi få en bild av hur människor ser på folkbiblioteket.

En annan teori som vore möjlig att använda är Tom D. Wilsons teori. Hans teori (1981) visar samband mellan informationsbehov, informationssökningsbeteende och vilken betydelse information har i vardagslivet. Wilson menar att informationsbehov är sekundära och härrör från tre olika grundläggande behov som fysiska, känslomässiga och kognitiva. Han menar att information söks och används i olika sammanhang och att de sociala sammanhang vi lever i påverkar människors informationsbehov och informationssökningsbeteende. Wilson menar att information också kan ha olika innebörder och syftar på fysisk enhet, en kommunikationskanal eller fakta. Han ger exempel och menar att fakta eller ämnesinnehållet i ett dokument, som är den vanliga innebörden man ger begreppet information, kan tillfredsställa de kognitiva behoven (1981 s. 7ff). Hade vi valt Wilsons teorimodell där människor ses som sökare av information hade bibliotekets roll som informationskälla och dokumentsamling blivit framträdande. Vi ser folkbiblioteket som en arena med olika möjligheter och har därför valt att använda Andersson och Skot-Hansens modell i vår undersökning eftersom modellen fokuserar på bibliotekets skilda möjligheter. Hade vi valt att göra en kvantitativ undersökning med fokus på människors aktuella bruk av biblioteket, som gjorts av Höglund och Johansson i SOM-undersökningen, hade vi fått reda på vilka medier informanterna använder men kanske inte om biblioteket har en betydelse av socialt rum för dem. Andersson och Skot-Hansens modell ger oss möjlighet att se på hela människans behov av folkbiblioteket i vardagslivet.

4.2 Bourdieus teori

Vi har i detta teoriavsnitt inte för avsikt att förklara hela Pierre Bourdieus sociologiska ansats eller hans omfattande begreppsapparat. Detta skulle ta alltför mycket plats och inte heller bidra med kunskap som är nödvändig för förståelsen av den teori vi använder oss av för att kunna analysera vårt material.

Bourdieus arbete var empiriskt och grundade sig i vardagslivet. Han utgår från att det inte finns några klasser i samhället utan menar att människor har positioner i det han kallar det sociala rummet (Bourdieu, 1995, s. 42). Det som ligger till grund för själva begreppet rum är idén om distinktion. Distinktion definierar Bourdieu som en speciell kvalitet i hållning och manér som ofta betecknas som medfödd. Denna distinktion är egentligen bara en skillnad, ett avstånd menar Bourdieu och förklarar distinktion som relationella egenskaper som bara finns genom och i det förhållande de har till andra egenskaper (Bourdieu, 1995, s. 33). Det sociala rummet är en sinnebild för det samhälle vi människor lever i. Det som styr var människan hamnar i det sociala rummet är det Bourdieu kallar för samlat kapital, vilket i sin tur är beroende av en människas ekonomiska kapital och kulturella kapital. Med begreppet ekonomiskt kapital menar Bourdieu förmögenhet, inkomst och penningrelaterade tillgångar. Det kulturella kapitalet består av utbildning och förhållandet till finkulturen. För att tydliggöra sin teori har Bourdieu utvecklat en modell. Denna modell har han konstruerat utifrån sin empiriska undersökning av Frankrike men hävdar att den passar lika väl för andra samhällen (Bourdieu, 1995, s. 30). Den modell som följer nedan är en förenklad modell av Bourdieus ursprungsmodell.

Figur 2. Rummet för sociala positioner. (Förenklad modell av originalmodellen i Bourdieu, Pierre, *La distinction*. Minuit, Paris 1979, s. 140-141. Bara några indikatorer är medtagna.) Modellen är hämtad från Bourdieu, (1995) s. 35.

Den horisontella linjen visar det kulturella och det ekonomiska kapitalet, med högt kulturellt kapital till vänster och högt ekonomiskt kapital till höger. Den vertikala linjen visar det samlade kapitalet, med högt samlat kapital överst i figuren.

Människorna fördelas utifrån den vertikala linjen efter den totala volymen av det kapital de har, oavsett typen av kapital. Utefter den horisontella linjen placeras de efter den relativa vikten av kulturellt respektive ekonomiskt kapital av det totala kapitalet. Enligt Bourdieu är den första dimensionen med samlat kapital viktigast. Överst utefter den linjen placeras han människor med stort samlat kapital, som arbetsgivare och universitetslärare, medan människor fattiga på både kulturellt och ekonomiskt kapital, som utbildade arbetare,

hamnar långt ner. Utifrån den horisontella linjen, där den relativa vikten av ekonomiskt och kulturellt kapital bestämmer, blir det stor kontrast mellan arbetsgivaren och universitetsläraren, där arbetsgivaren har mer ekonomiskt kapital än universitetsläraren, som i sin tur besitter ett högre kulturellt kapital än arbetsgivaren (Bourdieu, 1995, s. 34).

I det sociala rummet tar människor plats utifrån de två differentieringsprinciperna: ekonomiskt kapital och kulturellt kapital. Detta medför att ju närmare personerna befinner sig i det sociala rummet desto mer har de gemensamt. Det avstånd som kan ses i modellen finner sin motsvarighet i det sociala avstånd som finns i samhället. De kontraster som uppstår genom skillnaderna i dels samlat kapital och dels ekonomiskt och kulturellt kapital ligger till grund för olikheter i dispositioner. Dessa olika dispositioner medför enligt Bourdieu även olikheter i uppfattningar (Bourdieu, 1995, s. 34).

Vi använder inte hela Bourdieus modell utan väljer att utesluta den del där han tar upp smak när det gäller till exempel sport, drycker, musik. Den del som blir kvar är den som tar upp de sociala positionerna i det sociala rummet. Anledningen till detta val är att undersökningen ska kunna hållas inom ramen för en uppsats av denna storlek.

Anledningen till att vi väljer att använda Bourdieus modell är att vi vill se om människors olika samlade kapital i form av kulturellt och ekonomiskt kapital spelar någon roll för vilken betydelse biblioteket har för dem. Dessutom vill vi undersöka om människors uppfattning om biblioteket färgas av deras position i det sociala rummet.

Vi vill försöka ta reda på vad skillnaderna i människors uppfattning om bibliotekets betydelse kan bero på. Enligt vår uppfattning finns det skillnader i människors livsstil och därmed också i deras vardagsliv. Var du befinner dig i samhället ger avtryck på din livsstil och dina uppfattningar. Bourdieus modell ger en mer nyanserad bild av människors positioner i samhället än det marxistiska klasstänkandet med fördelningen av överklass, medelklass och arbetarklass. Även sociologen Anthony Giddens ser på samhället som delat i klasser men han har tillfört en underklass. Denna underklass består av underprivilegerade människor som arbetslösa och invandrare (Giddens, 1998, s. 292). Han definierar klass som ”en storskalig indelning av människor som delar ekonomiska villkor”. Grunden för den sociala klassindelningen är enligt Giddens ägande av kapital och yrkesposition (Giddens, 1998, s. 280). Detta kan sägas stämma överens med Bourdieus synsätt men denne har även fokuserat på det kulturella kapitalet. Detta gör att Bourdieus modell är intressantare ur vår synvinkel eftersom vi vill ha en mer nyanserad bild av vad som kan styra människors uppfattning om bibliotekets betydelse, mer än att det endast är fråga om människors ekonomiska förutsättningar.

5. Resultat och analys

5.1 Presentation och tolkning av det empiriska materialet

Vi har valt att placera presentationerna av informanterna tillsammans med analysen av bibliotekets betydelse. Detta gör vi för att ge en helhetsbild av informanterna. Vi har valt att ha en längre presentation av våra informanter för att läsaren ska få en möjlighet att skapa sig en egen bild av informanterna. Genom detta vill vi att läsaren ska få en möjlighet att kunna ta ställning till och förstå hur vi har tänkt när vi har gjort analysen.

Under rubriken Andersson och Skot-Hansens modell följer resultatet av den analys vi har genomfört på de nedskrivna intervjuerna och med hjälp av de intryck vi fått under intervjutillfällena. Analysen bygger till största delen på de svar informanterna har gett på våra frågor men även från de intryck vi har fått genom observation i intervjusituationen. Genom att använda Andersson och Skot-Hansens modell har vi kunnat placera in informanternas utsagor i bibliotekets fyra olika roller som ingår i deras modell. Genom att dels fundera på vad informanterna säger om bibliotekets betydelse och dels vad vi tolkar utifrån deras utsagor om vad de gör på biblioteket och hur de ser på bibliotekets roll för dem själva och ur ett samhällsperspektiv, har vi dragit slutsatser om vad biblioteket betyder för dem.

Vi väljer att analysera och tolka det empiriska materialet på samma gång för att undvika upprepningar. Pål Repstad menar att presentation, analys och tolkning av information ”med fördel kan vävas in i varandra (1993, s. 118).

5.2 Presentation av Anna

Anna är en ensamstående kvinna i åldern 55 plus, som hon själv uttrycker det. Hon är frånskild sedan några år tillbaka och har två vuxna barn, varav det ena bor utomlands. Anna bor i lägenhet i en mellanstor stad. Under åren 1972-1975 utbildade hon sig till socionom. Hon har arbetat på olika arbetsplatser och har haft samma arbetsgivare sedan 1976. Hon arbetar för närvarande på ett statligt verk och Annas arbete berör den kulturella sektorn. Intervjun gjordes på Annas arbetsplats under hennes arbetstid. Hon hade bokat ett speciellt rum för intervjun, där vi skulle kunna sitta i lugn och ro. Hon verkade vara väl förberedd på att bli intervjuad. Anna hade ställt fram glas och en kanna vatten om vi skulle bli törstiga under intervjun. Rummet vette mot en gata men trots det blev vi bara störda en gång av trafiken utanför. Innan intervjun började berättade Anna att hon hade telefonjour och att intervjun skulle ske under denna. Det var inget vi tänkte på under tiden samtalet pågick, då det inte kom några samtal. Intrycket av Anna var att hon var lätt att intervjuas och hade mycket att säga. Några dagar innan intervjun hade Anna fått informationsbrevet (bilaga 2) om vad intervjun skulle innehålla i stort.

Anna berättar att hon reser en hel del i sitt arbete och besöker olika orter i det län hon arbetar i. Hon arbetar heltid och tycker att hon har fullt upp i sin vardag. Hon menar att egentligen arbetar hon mer än heltid, då resorna i jobbet tar lång tid eftersom hon använder allmänna kommunikationsmedel.

Anna tycker att det är viktigt att hålla sig i form och hon provar gärna olika former av motion. Hon nämner till exempel yoga, stavgång, curling. Hon tycker mycket om att vara ute i naturen och går långa promenader. Detta gör hon mestadels på helgerna. Cyklar gör hon gärna, på sommaren kan det bli segling och på vintern åker hon skidor.

Andra saker som Anna ägnar sig åt är körsång, vilket hon tycker är "jättekul". Hon menar att det är en avkoppling och det "rensar hjärnan på något sätt när man har mycket att göra". Anna berättar att hon tycker om att "gå på allt som [hon] tycker är roligt". Andra intressen hon har är musik och teater. Hon besöker teater, opera och konserter och vill gärna gå "när det kommer stora artister" och hon besöker gärna även "kulturaftnar". Anna tycker om att läsa och hon försöker läsa varje kväll, i den mån hon hinner, beroende på allt annat som hon ägnar sig åt. Det hon läser kan vara romaner och "nya böcker som kommer", gärna romaner i serier. Anna läser även fackböcker ibland så hon säger att det är en stor variation i det hon läser. Anna tycker också att det är roligt att gå på bio för att se film. Barnen försöker hon också att ha kontakt med. Antingen hälsar hon på dem eller kommer de till henne.

Ett annat intresse som Anna har, är att hon tycker om att besöka bibliotek. Hon besöker inte bara sitt bibliotek på bostadsorten utan hon besöker gärna bibliotek när hon är på andra orter. Under sina resor i arbetet brukar hon besöka biblioteket på den ort hon befinner sig. Hon tycker om miljön och sätter sig gärna ner och läser en tidning eller tidskrift.

Ofta när hon är ledig går Anna till biblioteket och tittar efter olika broschyrer och informationsblad om olika kulturella evenemang som händer på orten. Det kan vara vad som händer under veckan eller under månaden som kommer.

Ibland går hon in på Internet och söker information genom att titta på olika kommuners hemsidor. På så sätt skaffar Anna sig information om vad som händer på orten hon ska besöka genom arbetet. Hon tittar om det finns några aktuella evenemang och kombinerar Internet med, till exempel broschyrer. Även på sin kommuns hemsida kan hon leta information om olika evenemang.

På arbetet använder hon sig mycket av Internet. De har ett väl utbyggt intranät, som hon använder ofta. Det statliga verk hon arbetar på har också en egen portal som hon använder i stor omfattning. Om det är något specifikt hon vill ha reda på vänder hon sig till kollegor och mycket information kommer direkt ifrån hennes chef. Det kan vara arbetsplaner och resultat som hon måste ta del av. Detta material läser hon gärna när hon reser i jobbet. Anna nämner att hon har en bärbar PC, som hon sällan använder, då resorna i jobbet är för korta för att "koppla upp sig".

Annas erfarenhet av bibliotek började tidigt. Hon drar sig till minnes och tror att hon "säkert var under tio år i alla fall". Hon kommer ihåg att hon gick i småskolan, som "det

hette på den tiden”. Hon växte upp på en mindre ort och där fanns ett bibliotek, ”som inte var öppet mera än någon kväll i veckan”. Anna berättar att hon har kvar ”bibliotekskortet” fortfarande. Hon säger själv att hon var ”mycket för att läsa när [hon] var barn” men har inte något minne av att hennes föräldrar besökte biblioteket mer än någon enstaka gång. Anna menar att hon själv tog reda på att biblioteket fanns.

På frågan hur hon har använt biblioteket i sitt liv, svarar Anna att det har varit olika under olika perioder. När hon var barn använde hon det flitigt. Det berodde på, menar hon, att på den tiden fanns inte datorer. Visserligen fanns TV men inte med så många kanaler som idag, fortsätter hon. När hon studerade var hon också mycket på biblioteket. Under småbarnstiden ägnade hon också mycket tid på biblioteket. Det kunde vara många olika verksamheter, som till exempel barntimmar och barnteater. Nu skulle hon önska att det fanns mer tid till att besöka biblioteket. Hon säger sig ha fullt upp med annat. Anna försöker att gå till biblioteket ett par gånger i månaden. När hon besöker biblioteket kan hon sitta där och läsa dagstidningar, tidskrifter av olika slag och även låna böcker. Eftersom hon köper en hel del böcker blir det uppehåll i lålandet, menar hon.

Anna säger att när hon är på en ny ort hon aldrig har varit på innan, till exempel på semestern eller om hon ligger över någonstans i samband med arbetet, kan hon gå till biblioteket för att hämta information. Hon menar att det är bra att gå till biblioteket om man vill få information, om vad som händer på orten. Det kan vara till exempel en konstutställning i anslutning till biblioteket.

Anna känner att biblioteket är en miljö som hon trivs i. Hon säger att hon blir inspirerad och vill läsa böcker, lyssna på musik och hitta information. Hon tycker om lugnet och att det betyder mycket för henne. Anna tror att hon kommer att använda biblioteket mer i framtiden, när hon får mer tid. Hon kan tänka sig att gå dit och läsa tidningar och annat men även för att träffa andra människor också. Olika aktiviteter, som är kopplade till biblioteken, till exempel ”kvällsarrangemang” och ”nya teman”, har Anna ägnat sig åt tidigare och det vill hon också fortsätta med i framtiden.

Eftersom biblioteket är viktigt för henne, tycker hon att det skulle vara hemskt om det stängdes. ”Om dom lägger ner biblioteken har jag ingenstans att ta vägen”, säger hon. Hon pekar på att även om Internet är en stor informationskälla idag, är det inte lika överskådligt som biblioteket. Hon säger att ”det är viktigt att ett sånt ställe finns att gå på”. Hon hoppas verkligen inte ”att det blir så” och säger att många människor i samhället kommer att protestera om biblioteket stängs. Anna menar att, för barnen är det viktigt att biblioteket finns och att de kommer i kontakt med böcker och att böcker överhuvudtaget är viktigt.

Anna tänker sig att det säkert finns nya roller som biblioteket skulle kunna ha framöver. Allting utvecklas, menar hon, och även biblioteken gör det. Hon nämner att allmänheten skulle kunna få träffa politiker i biblioteket.

5.2.1 Andersson och Skot-Hansens modell

I teoriavsnittet har vi redogjort för Andersson och Skot-Hansens teori om bibliotekets fyra olika roller. Här vill vi visa på vilka av dessa fyra roller som tycks sammanfalla med våra informanternas uppfattning om vad folkbiblioteket betyder för dem. Nedan följer vår tolkning av informantens placering i bibliotekets fyra roller: kulturcentrum, kunskapscentrum, informationscentrum och socialt centrum.

Kulturcentrum

Kulturcentrum spelar en viss roll i Annas liv, då hon lånar böcker på biblioteket. Att låna böcker är inte huvudskälet till att Anna går till biblioteket, utan böcker lånar hon, om hon ”jättegärna vill läsa”. I och med att hon köper böcker, är behovet av att låna böcker inte så stort. Detta medför att det blir ”lite uppehåll i lålandet” ibland.

I barndomen var biblioteket i första hand ett kulturcentrum där Anna lånade sina böcker, då hon ”var väldigt mycket för att läsa när [hon] var barn”. Hon sökte sig själv till biblioteket när hon var barn.

De olika kulturella evenemang, som biblioteket anordnar besöker Anna sporadiskt men i framtiden tror hon att hon kommer att gå på dessa tillställningar i större utsträckning.

När Annas barn var små verkar biblioteket ha varit en viktig plats att gå till. Hon nämner att biblioteket hade mycket verksamhet, som till exempel barntimmar. Detta pekar på att kulturcentrum var en viktig roll under den tiden av Annas liv. Själv säger hon att ”biblioteket blev viktigare då på den tiden”.

När hon besöker andra bibliotek, till exempel på semester, för att söka information om olika arrangemang, ”kan det vara en konstutställning i anknytning till ett bibliotek också”. Hon använder biblioteket på ett sätt som hon inte hade tänkt från början. Det blir en spontan användning, sökandet efter information resulterar i ett besök på en konstutställning.

Anna säger att hon inte är på biblioteket ”jätteofta” men ändå besöker hon det två gånger i månaden, men ger uttryck för att vilja gå dit oftare. Detta visar att trots att hon har mycket att göra i arbete och fritid ger hon sig ändå tid att gå till biblioteket. Det verkar som om Anna har ett behov av att underhålla vanan att gå till biblioteket. Hon säger att hon ”försöker gå i alla fall”, fast hon inte alltid har tid till det.

Anna menar att biblioteket har en ”viktig funktion” för grupper i

samhället, som barn och pensionärer. På grund av sin egen erfarenhet från barndomen och att hon själv haft småbarn, som hon haft med på biblioteket, uttrycker hon åsikten att biblioteket är mycket viktigt för barn. Anna relaterar till att det är viktigt att barn ”kommer i kontakt med böcker” och får ta del i aktiviteter kopplade till biblioteken, som till exempel ”barntimmar”.

Annas uppfattning om bibliotekets ställning i samhället är att biblioteket är en etablerad institution, då hon menar att ”många människor i samhället kommer att protestera” om biblioteket stängs. I det här resonemanget kopplar hon böcker till biblioteksanvändning och menar att Internet inte kan ersätta böcker. Detta tyder på att Anna har en uppfattning om att bibliotekets huvudfunktion för många människor är att låna ut böcker till allmänheten.

Kunskapscentrum

Denna funktion är minst viktig för Anna. Hon nämner att hon läser faktaböcker ibland, annars sägs ingenting som pekar på att denna funktion skulle spela någon större roll för henne. Däremot talar hon om att ”titta efter, hämta information” i samband med studietiden och det tyder på att det handlar om kunskap som behövdes för studierna.

Informationscentrum

Folkbiblioteket som informationscentrum betyder mycket för Anna. Hon återkommer flera gånger under intervjun till denna funktion. Annas definition på information verkar vara ”vad som händer”. Hon hämtar information i form av informationsblad och broschyrer om vad som händer på de orter hon arbetar, på hemorten och på de semesterorter som hon besöker.

Biblioteket är en informationskälla, som Anna använder i sitt vardagsliv. Hennes uppfattning om biblioteket är att det är en bra plats, där man kan hämta information. Hon säger att ”det är jättebra att gå till biblioteket. Det finns så mycket information där”. Anna har tillgång till Internet på sin arbetsplats och där går hon även in på kommunernas hemsidor för att hämta information om kulturella evenemang.

Det behov av information Anna har i sitt arbete blir tillgodosett på arbetsplatsen genom ett internsysteem och ett Internetsystem. Den information hon får av chefen får hon sig tillsänd genom e-post. Dessutom ringer hon till kolleger, ”om det är något specifikt” hon behöver ha information om. Annas informationskällor på arbetet verkar vara övervägande interna. Biblioteket är inte någon informationskälla som Anna använder i sitt arbete.

Trots att Anna inte själv använder Internet på biblioteket menar

hon att det är bra att det finns tillgång till det. Anna pekar också på bibliotekets funktion som en plats, där information sorteras och organiseras, då hon talar om att Internet inte är så "åskådligt" utan att det behövs en plats, där man kan få en överblick över information. Hon framhåller att biblioteket är viktigt eftersom "det inte är lätt att få överblick... över all information" på Internet. Anna använder inte Internet på biblioteket i dagsläget eftersom hon menar att hon där vill läsa böcker eller se "tryckta material framför sig". Hon har tillgång till Internet i sitt arbete och behöver då inte använda den tjänsten på biblioteket.

När Anna får tillfälle att tillägga något till det hon redan sagt uppehåller hon sig vid bibliotekets betydelse och betonar att det "betyder mycket trots att det finns så mycket annan information att hämta på andra ställen".

Anna anser att pensionärerna ska ha tillgång till Internet på biblioteket. Hon menar vidare att pensionärerna bör ges möjlighet att gå på kurs, för att lära sig "hantera en dator" och att lära sig använda Internet.

Socialt centrum

Biblioteket som ett socialt centrum är också viktigt för Anna. Hon säger att det finns mycket att "ägna sig åt", som att läsa tidningar, tidskrifter eller böcker och att lyssna på musik.

Anna framhåller bibliotekets betydelse redan i början av intervjun, när hon ska berätta om sina intressen. Detta pekar på att hon räknar biblioteket som ett av sina intressen. Hon använder uttryck som, "tycker också väldigt mycket om" och "jag går gärna". Annas biblioteksintresse tar sig uttryck i att hon besöker folkbibliotek när hon arbetar på olika platser och nyttjar även bibliotek på semestern. I sin hemstad besöker hon både huvudbiblioteket och "småbiblioteken... i kommundelarna". Det som tilltalar Anna med bibliotek är miljön. Hon säger "jag tycker om den miljön, jag trivs".

När Anna svarar på frågan om vad biblioteket betyder för henne förefaller det som om hon tänker djupare på frågan eftersom hon tar en lång paus innan hon svarar. När hon svarar, ger hon ett avslappnat intryck och talar om olika känslor som biblioteket ger henne som, "en känsla av att tycka om", "jag mår bra av", "det inspirerar mig", "våldigt sugen på olika saker". Anna ser på biblioteket som en arena, full med olika aktiviteter, där det finns "mycket man kan ägna sig åt". Hon ger exempel som att läsa, hitta information, lyssna på musik och träffpunkt.

"Om man inte vet vad man ska göra kan man gå till biblioteket",

framhåller Anna. Även i framtiden tror Anna att hon kommer att använda biblioteket som ett socialt center. I detta sammanhang talar hon om biblioteket som en "aktivitetspunkt på dagen" där hon bland annat vill läsa tidningar och "träffa andra människor". Anna menar att många pensionärer "använder biblioteket som träffpunkt".

När Anna får tillfälle att tillägga något i slutet av intervjun, visar det sig att hon uppehåller sig kring bibliotekets betydelse. Biblioteket har haft olika betydelse för Anna under livets gång. Det hade "våldigt stor betydelse" när hon var barn men tycker fortfarande att biblioteket betyder mycket, trots informationsflödet.

Biblioteket har och kan ha olika funktioner, som kan tillmötesgå olika behov, som människor kan ha. Trots olika informationskällor ute i samhället, menar Anna, att biblioteket betyder mycket för både henne och andra. Biblioteket kan ha "olika stor betydelse vilken period i livet man är", framhåller Anna. Hon har en uppfattning om att biblioteken måste förändras i framtiden för att den yngre generationen ska hitta en plats i biblioteket. Hon framhäver att "det måste ju utvecklas också" och på så sätt försvarar hon bibliotekets existens. Att biblioteket utvecklas är en förutsättning för att det ska vara "befogat att det är kvar".

När det gäller placeringen av Anna i kunskapscentrum finns vissa tveksamheter då hon talar mycket om information. Svårigheten ligger i att definiera vad Anna menar med information men av sammanhanget framgår det oftast, att det handlar om "informationsblad" och "broschyrer" om olika kulturella evenemang. Däremot kan sambandet med biblioteket som kunskapscentrum skönjas, när Anna berättar om studietiden och säger att hon brukade "sitta där och plugga". Tveksamhet uppstår också när hon nämner att hon "var mycket på biblioteket" under denna tid. Anna uttrycker inte klart om det handlar om folkbibliotek eller högskolebibliotek.

Anna använder ofta ordet information under intervjun, vilket kanske kan göra att bibliotekets roll som informationscentrum tycks dominera. Men rollen som socialt center verkar vara den roll som har störst betydelse för Anna, enligt hennes svar på frågan om bibliotekets betydelse.

5.3 Presentation av Bengt

Bengt är 50 år och gift. Han bor i villa i en mindre stad. Hans barn är vuxna och utflugna. Den utbildning Bengt har är, förutom grundskola, en gymnasieutbildning. Gymnasieutbildningen gick han på 70-talet och utbildningen hette på den tiden maskiningenjör. Han har läst företagsekonomi, vilken var upplagd som en intensivkurs på 1-2 veckor. Andra utbildningar och kurser har han fått erbjudanden om i de företag där han arbetat. Bengt menar att "det är livets skola efter gymnasiet", som gett honom utbildning. Bengt har arbetat i många olika branscher, till exempel bilindustri, träindustri och verkstadsindustri. Han har även haft företagsaffärer i utlandet. Bengt har arbetat sig upp i de olika företagen och just nu är han VD för en "mjukare industri", som använder textilier i olika utföranden.

Intervjun ägde rum på Bengts arbetsplats, en mindre industri belägen i ett industriområde. Vid ankomsten till industrin visade en sekreterare vägen och en skylt utanför dörren talade om att han är VD (verkställande direktör). Under intervjun hade Bengt stängt av telefonen och vi kunde genomföra intervjun helt ostört. Inga störande ljud utifrån hördes och vi blev inte avbrutna en enda gång under en och en halv timme förutom när kassetbandet tog slut och ett bandbyte var nödvändigt. Detta var dock ordnat på nolltid, då en sådan situation hade förberetts. Bengt blev inte störd, utan vi kunde ta upp tråden direkt efter bandbytet. Ett rent skrivbord och en avstängd dator gjorde att det kändes välkomnande. Han hade papperet med vår förhandsinformation, som han fått via e-post, på bordet.

Fritiden, tycker Bengt, ska få ta utrymme och prioriterar den. Han åker en del skidor, mest på längden men även utför. Alla i hans familj delar det intresset. Bengt har ordförandeposten i den lokala skidlöparklubben, vilket är ett ideellt arbete och i och med det har han inga fritidsproblem. Ett annat fritidsintresse är golf, som han spelar med hustrun och bekanta. Det händer även att han fiskar och han ägnar sig också åt älgjakt även om tiden är knapp för detta intresse.

Det kulturella livet är något sparsamt, tycker Bengt. Men det "blir någon musikal, någon teater". Det varierar om det är lokalt eller om det blir "någon sådan här teaterweekend". Det kan också vara någon stad med kulturellt intresse som han och hans fru åker till, som till exempel Budapest eller Prag. Bengt menar att resandet har förändrats och att det inte längre är "värme och en sandstrand" som gäller, utan det är mera innehåll han vill ha.

Bengt använder främst TV och radio när han vill ha information om något på sin fritid. Han är intresserad av vad som händer i omvärlden, lokalt, nationellt och internationellt. Allt oftare föredrar han att lyssna på radio då TV, menar Bengt, är allt mer vinklat. När det gäller tidningar är det framförallt lokalpress som han läser. För att skumma av internationell press och nationell press använder han Internet. Bengt läser både kvällstidningar och dagstidningar och han läser gärna något grannlands tidningar för att hålla sig informerad. Framförallt är det sport han är intresserad av och speciellt vintersport. Även en del företagsaffärer har han intresse av, till exempel SAS. Det kan vara intressant, menar Bengt, att följa med vad de säger "på båda sidor om gränsen". Det är inte alltid man har samma

åsikt menar han. En "fantastisk" informationskälla, menar han, är "den här burken som står på bordet" (och pekar på sin dator). Bengt tycker att det är "svårt att sovra och kunna hantera det man vill ha därifrån".

Inom arbetet finns det olika vägar att få information, menar Bengt. Olika marknadsundersökningar, information som har politiskt intresse som till exempel avtalsförhandlingar, prisutveckling på olika råvaror är några typer av information, han nämner. Branschtidningar och nyhetsbrev, som han får genom e-post, är ytterligare exempel. Han säger att han använder Internet väldigt mycket i sitt arbete, "det är hela tiden". Nyhetsbrev innehåller väldigt mycket information som han behöver. Till exempel om nya regler om sjuklöner, lagar och förordningar, som gäller företagare. Han säger att "idag så finns det ju på Internet, så då går man bara in där och plockar fram och tittar på det som är intressant att läsa. Så det står inte en massa i bokhyllorna utan det finns ju i burken". En annan viktig informationskälla Bengt använder sig av, är kollegor, "Ja, det är en oerhört viktig bit med nätverk". Speciellt i sådana situationer när det kan bli aktuellt med neddragningar är det viktigt med "bollplank". E-post är "oerhört bra" och Bengt menar att han kan spara mycket tid genom det. Genom att "maila varandra tre fyra gånger" har han kanske löst något som i vanliga fall skulle ha krävt ett möte.

Bengt menar att han inte är "frekvent på biblioteket". Någon gång när Bengt har behövt "specialkompetens" har han lånat någon "arbetslitteratur", som han haft användning för i sitt arbete. Det är mycket sällan han lånar något från biblioteket. I stället köper han den speciella boken han behöver, för då behöver inte bevaka att boken ska lämnas åter inom en speciell tid. Han menar att "det känns mindre bekvämt" när han inser att han inte hinner läsa det "man ska ha läst". När han tänker på bibliotek associerar han till "en massa böcker, att låna böcker". Han vet också att han kan "låna band"... "som talband". Han tänker också på biblioteket som "en tyst miljö där man kan sitta och läsa, kan också läsa tidningen... det är väl ungefär så långt som jag tänker".

Bengt växte upp hos sina morföräldrar och de "var vad man brukar kalla för småbrukare" och arbetade hela dagarna så biblioteket var inget de nyttjade, menar Bengt. Det han kommer ihåg är att det under studietiden, "när jag själv började komma upp lite mera i ålder", fanns behov av bibliotek. Det Bengt tänker på är framförallt gymnasiet men också högstadiet. Bengt berättar att det är ungefär ett år sedan han var på biblioteket senast. Då lånade han en bok som han behövde i arbetet. Bengt nämner att hans fru och barn är ofta och lånar böcker på biblioteket. Han säger att de lånar mycket skönlitteratur, vilket han inte har något speciellt behov av. Han tror att det kan bero på att han inte har den vanan med sig från barndomen.

Bengt läser skönlitteratur "mycket sparsamt". Men när tid finns, till exempel på semestern, kan han läsa "nästan vad som helst". Han berättar att han läser de böcker som hans fru har läst innan, till exempel deckare och romaner. Faktaböcker är det som mest tilltalar Bengt. Han berättar att han lånat en "gammal biologibok" som hans dotter haft i sin utbildning och där läst om fotosyntesen. Får han välja mellan en skönlitterär bok och en faktabok väljer Bengt den senare.

Bengt tycker också om att läsa tidskrifte, vilka han brukar köpa till och från. Han berättar att han läser Illustrerad Vetenskap, jakttidningar och även om fiske. Tidskrifterna läser han gärna ”från pärm till pärm”.

I framtiden tror Bengt att ”jag mycket väl kan tänka mig att gå till biblioteket och låna en bok för att jag inte har något som jag behöver läsa och något som jag kan må gott av”. Han säger att tidsbrist är en del av orsaken till att han inte besöker biblioteket men också att han inte har något direkt behov: ”jag saknar liksom inte boken heller”. Bengts fru går till biblioteket ofta men ”jag skickar inte en hälsning heller att hon ska låna en bok åt mig”. Bengt tycker inte att biblioteket är otillgängligt utan han vet att det finns och att ”jag i princip kan låna allt som jag behöver där”.

Även om Bengt inte använder biblioteket speciellt mycket själv, tycker han att det vore negativt om biblioteket stängdes. Han tror att många inte skulle få tillgång till den information som de vill ha och behöver. Bengt säger att han är ”hyfsat privilegierad” att kunna få information på andra sätt och att alla inte har riktigt lika bra möjlighet som han har.

Bengt resonerar om att alla inte har tillgång till Internet och att böcker och tidskrifter ”kostar ju rätt mycket pengar”. Han säger att kunskap ska finnas till för alla och att en fungerande biblioteksservice ska vara tillgänglig även på mindre orter. Bengt säger att bibliotek är ”ingen lyx” utan att det är ”oerhört viktigt” att människor kan ges den möjlighet ”till utbildning”, som man kan få via biblioteket.

5.3.1 Andersson och Skot-Hansens modell

Kulturcentrum Bengt har inget behov av biblioteket som kulturcentrum.

Att läsa skönlitteratur är inget för honom. Det kan ske någon enstaka gång på semestern och då tar han en bok ”om vad som helst” som hustrun precis har läst. Själv reflekterar han över sitt behov av skönlitteratur och menar att ”jag har inte det med mig från grunden och känner inte att jag saknar de”. Att han hellre väljer en fågelbok framför en roman tror han beror på att han ”egentligen aldrig har vant [sig] vid att läsa en barnbok” eller skönlitterära böcker. Bengt har inte kommit i kontakt med skönlitterära böcker i sin barndom och det kan vara ett skäl till att han väljer bort dessa. Om sin uppväxt hos sina morföräldrar säger han att ”biblioteket var för dem en avlägsen värld”.

När Bengt tänker på ordet biblioteket är det låna böcker han tänker på i första hand men han är även medveten om att man kan låna ”informationsmedia som talband” som han säger.

Kunskapscentrum

Bengts besök på biblioteket kan ses som behovsrelaterade. Under studietiden på högskolan och gymnasiet var han på biblioteket därför ”att det fanns behov” som han säger. Ovanstående exempel visar också på ett behov där han behöver en speciell bok för sitt arbete.

Biblioteket skulle kunna vara ett kunskapscentrum för Bengt. Han är till viss del intresserad av fackböcker och vill ”ta till [sig] fakta” men tidsbristen verkar vara ett hinder. Bengt anger att han känner till biblioteket och vet vad det har att erbjuda men det verkar som att intresset inte finns. Han menar att ”biblioteket ... inte är otillgängligt på något sätt”, han ”vet ju att det finns... vet att [han] i princip kan låna allt som [han] behöver där”. Förklaringen kanske ligger i att han inte ”saknar... boken” som han säger. Att Bengt inte går till biblioteket menar han själv kan ha att göra med hur han är som person och ”hur livet ser ut idag”.

Bibliotekets funktion som kunskapscentrum är kanske inte så viktig för Bengt men han inser bibliotekets betydelse för andra människor. Vid talet om stängning av biblioteket, pekar Bengt på de ekonomiska konsekvenserna. ”Kunskap ska ju finnas för alla”, menar han. Vidare säger han, ”det är ingen lyx utan det är nog oerhört viktigt att ... ge den möjlighet till utbildning som man kan få via biblioteket”.

Informationscentrum

Bibliotekets som informationscentrum har störst betydelse för Bengt.

Han använder biblioteket mycket sporadiskt. Den senaste gången han var på biblioteket ligger ett år tillbaka i tiden och då lånade han en bok om kalkyler för att skaffa sig kunskap om olika kalkylmodeller för sitt arbete. I övrigt köper han böckerna han behöver för sitt arbete eftersom det är mer bekvämt. Då behöver han inte hålla reda på lånetider för han vet ”att [han] inte fixar det”. Detta pekar på att lånetiderna är en barriär för Bengt.

Att Bengt kopplar biblioteket till information syns när stängning av biblioteket kommer på tal. Då är han orolig för att ”många... inte skulle få tillgång till den information som de vill ha” och ”som man behöver”.

Den information Bengt behöver i sin vardag, får han genom informationskällorna TV, radio, tidningar och Internet. Program om aktuella händelser lyssnar han helst till på P1 i radio, vilken han menar vara mer objektiv än nyheterna på TV. De tidningar han läser är lokalpress. På Internet tittar han på tidningarna Expressen, Aftonbladet och Svenska Dagbladet och ibland Dagens Nyheter. Dessutom tittar han på grannlänarnas tidningar och internationell press på Internet. Det han söker information om är främst aktuella

händelser, företagsaffärer och sport framför allt vintersport. Bengt tycker att datorn ger en ”fantastisk informationstillgänglighet”. Han menar att svårigheten ligger i att kunna sovra och hantera det han vill ha därifrån.

Som chef har Bengt stort behov av information i sitt arbete. Det kan gälla marknadsundersökningar, avtalsförhandlingar, sjuklöner eller prisutvecklingen på råvaror. De externa informationskällorna är tidningen Dagens Industri, abonnemang på nyhetsbrev från lokaltidningen, Svenskt Näringsliv och Svensk Författningssamling. Dessutom använder Bengt Internet för att söka sig nya leverantör eller söka efter maskiner. De interna källorna är kollegorna och kommunikation via e-post. Bengt kommunicerar ofta över e-post för att lösa problem och ta beslut. Det går fortare än att behöva samlas till möte, menar han. Bengt tycker att e-post har ”revolutionerat... möjligheterna att kommunicera”.

Socialt centrum

Denna funktion spelar inte någon roll för Bengt men han nämner något som tyder på att han tänker i de banorna när han reflekterar över ordet bibliotek. Det är visserligen inte det första han kommer att tänka på men han nämner ”en tyst miljö där man kan sitta och läsa”.

Det råder lite tveksamhet vid klassificeringen av att Bengt lånar en bok kanske en gång om året. Frågan är om det skall klassas under kulturcentrum eftersom det handlar om lån av bok. Å andra sidan handlar det om en bok som Bengt kan använda för att tillägna sig kunskaper för kunna utföra sitt arbete. Så till en del handlar det om kunskapscentrum. Det kan vara svårt att dra gränser mellan kunskap och information och vi menar att de olika rollerna går in i varandra och att en helt klar och tydlig inplacering inte alltid är möjlig.

Det finns även tveksamheter om vilket bibliotek det handlar om vid studietiden. Är det folkbiblioteket han syftar på eller kanske skolbibliotek.

Det kan ifrågasättas vad Bengt menar med information när han svarar på frågan om bibliotekets stängning, för i det vidare resonemanget talar han kunskap. ”Kunskap ska ju finnas för alla”, säger han. I sin slutkläm slår han fast att det är ”ingen lyx utan det är nog oerhört viktigt att... ge den möjlighet till utbildning som man kan få via biblioteket”.

5.4 Presentation av Cecilia

Cecilia är 31 år och bor i ett villaområde på landsbygden. Hon är gift och har två små barn, fem respektive tre år. Eftersom hon har barn och vi ansåg att det skulle bli svårt att få vara ifred hemma hos henne, genomfördes intervjun hemma hos intervjuaren. Ett annat alternativ hade varit att göra intervjun på högskolan där Cecilia studerar men av praktiska skäl föredrogs intervjuarens hem. Informationsbladet fick Cecilia av intervjuaren strax

innan intervjun och kunde läsa detta i lugn och ro. Det förekom inga störningar under intervjun och den kunde utföras i ett svep.

Just nu studerar Cecilia och planerar att ta en magisterexamen inom teknikområdet. Hon har svårt att få tiden att räcka till och försöker att göra saker för sin egen del när barnen sover. När Cecilia är ledig brukar hon ”plugga”, som hon säger. Hon tycker mycket om att sjunga och att spela piano. Tränar gör hon ”lite grann”. Läser gör hon också på fritiden och då ”även andra böcker än bara facklitteratur”.

De informationskällor Cecilia använder i sin vardag är dagstidningar. Hon läser också olika tidskrifter som berör olika hobbies och heminredning. Om hon vill ta reda på någonting snabbt använder Cecilia Internet eller ett lexikon.

I studierna använder Cecilia sig av, till exempel facklitteratur, uppslagsböcker, lexikon och kurslitteratur. En del ämnen som hon studerar är ”lite halvnya” och det gör att hon letar efter mycket artiklar, eftersom det inte finns böcker i ämnet. Artiklar letar hon i högskolebibliotekets databaser och även på Internet.

När Cecilia tänker på ordet bibliotek tänker hon på att man ska ”vara tyst” och på ”mycket böcker”.

Cecilia minns inte riktigt sin första kontakt med bibliotek. Hon drar sig till minnes att hon var barn och lånade barnböcker. Även i grundskolan använde hon sig av biblioteket. När hon blev äldre lånade hon uteslutande deckare. Cecilia säger att hon i stort sett alltid har varit på bibliotek. Hon tillägger att även om hon inte använder det hela tiden, känns det skönt att veta att det finns.

De kursböcker Cecilia använder i sina studier säger hon är mycket dyra. Oftast är det bara några kapitel hon ska läsa i böckerna och detta gör att hon lånar dem ”en liten stund”. På biblioteket läser Cecilia tidskrifter både för eget intresse och genom sina studier. Hon letar även olika böcker, sitter och läser, använder kopian och använder grupprummen. Cecilia lånar mycket facklitteratur och tycker sig inte ha tid att läsa skönlitteratur nu när hon studerar. Hon säger också att hon köpt en del böcker på bokrean som ligger och väntar på att bli lästa men att det får vänta tills tentorna är avklarade. Ibland lånar Cecilia barnböcker till sina barn. Hon skulle låna mera men är rädd att barnen ska dra sönder böckerna. Noter är också något som hon har lånat.

Det Cecilia saknar på bibliotek skulle vara ett smidigare sätt att söka efter böcker. Hon är medveten om att det finns ett speciellt system som böckerna är ordnade i men trots flera biblioteksundervisningar upplever hon att det är olika på olika bibliotek. Detta, säger Cecilia, gör att hon söker sig till informationsdisken och frågar om hjälp. Hon tycker att personalen är hjälpsam men att det kan ”ta sin lilla tid”, som hon uttrycker det. Cecilia säger att mindre bibliotek skulle kunna ha ett större utbud, även om hon är medveten om att ”alla böcker går ju inte att ha”. Hon säger att hon saknar fackböcker och menar att hon vänder sig till högskolor eller universitetsbibliotek för att få tag i dessa.

Cecilia säger att de har barnböcker och skönlitteratur på högskolebiblioteket där hon studerar, som hon antar är för "lärarutbildning". Hon säger att hon använder sig av några mindre kommunbibliotek för att låna böcker till sig själv och barnen. När Cecilia gjorde examensarbetet använde hon biblioteket på orten i och med att hon var där varje dag. I samband med tågresor använder hon ett bibliotek för att det är där som hon "hoppas" av som hon säger. Fackböcker som hon behöver för studierna hittar hon lite grann på de biblioteken men "inte just den biten" hon behöver ha.

Cecilia hoppas att hon i framtiden ska kunna låna mera barn- och ungdomsböcker till barnen. Hon vill också låna böcker till sig själv när hon inte studerar längre. Hon säger att det beror på hur hon kommer att arbeta och om hon har tid.

Att biblioteket finns, tycker Cecilia är bra. Detta gör att böcker lättare går att få tag på. Hon säger att det kan vara svårt att få tag i en bok själv. Hon nämner fjärrlån och att biblioteket kan ta hem en bok som hon vill ha.

Cecilia tycker att det skulle vara synd om biblioteket stängdes, inte bara för sig själv utan också för andra. Hon säger att speciellt för barnen vore det synd om de inte kunde få hjälp att hitta böcker. Hon säger att om man inte får hjälp att få fram böcker kanske man "struntar i det helt enkelt", som till exempel att fjärrlåna. Hon ser också fördelar med att det finns tidskrifter på biblioteket då att prenumerera på dessa är för dyrt, tycker hon. Cecilia säger också att om biblioteket stängdes skulle hon läsa mindre.

5.4.1 Andersson och Skot-Hansens modell

Kulturcentrum Folkbiblioteket som kulturcentrum är av mindre betydelse för Cecilia i nuläget. Visserligen lånar hon lite böcker till sig själv och ibland till barnen men det är inte i någon större utsträckning. Hon har även lånat noter. Under barn- och ungdomsåren spelade biblioteket en stor roll som kulturcentrum då hon lånade barn- och ungdomsböcker. I framtiden är det kulturcentrum som gäller. Då kommer hon att låna barnböcker och senare ungdomsböcker. För egen del blir det också lån av böcker för "då har man ju tid att läsa sådant man vill läsa nu". Tidsaspekten verkar vara det som hindrar Cecilia att använda folkbiblioteket på det sätt hon skulle önska. Cecilia lånar böcker på två olika folkbibliotek beroende på tillgängligheten. När hon gjorde ett examensarbete på den ena orten blev det biblioteket på den orten "för då var man ju där varje dag". Annars blir det den andra orten "för där hoppas man av och på tåget i vanliga fall".

Kunskapscentrum Eftersom Cecilia studerar kunde rollen som kunskapscentrum vara av störst betydelse. Hon har behov av fackböcker men folkbiblioteket har "inte just den biten jag behöver ha", som

Cecilia uttrycker det. Det finns inte så mycket som hon skulle önska och hon ”vänder sig till högskolor eller universitetsbibliotek för att få tag i dem”.

I nuläget spelar högskolebiblioteket en större roll för Cecilia än folkbiblioteket. Det är på högskolebiblioteket hon ”letar böcker”, lånar fackböcker och kurslitteratur, sitter och läser och letar artiklar för studierna i databaser och på Internet.

Informationscentrum Som informationscentrum fungerar biblioteket till en del och det är när Cecilia inte hittar de böcker hon letar efter. Då går hon till informationsdisken och ber om hjälp.

Cecilia använder biblioteket även för att få information för sin fritid och då tänker hon på dagstidningar, heminredningstidningar, hobbytidningar. För vardagens behov av information nämner hon facklitteratur, uppslagsböcker och lexikon. Om Cecilia snabbt vill ha information om något i vardagslivet använder hon Internet eller lexikon.

Den information Cecilia behöver för sina studier är kurslitteratur och artiklar. De informationskällor hon använder: databaser och Internet finner hon på högskolebiblioteket. Folkbiblioteket spelar inte någon nämnvärd roll för Cecilias behov av information i studierna.

Socialt centrum

Socialt centrum verkar vara en viktig del eftersom Cecilia sitter på biblioteket och ”bläddrar i alla möjliga tidskrifter”. Läsa tidskrifter, anger hon som ett skäl till att gå till biblioteket. Det tycks vara tidskrifter och tidningar som har att göra med några av Cecilias intressen, eftersom hon nämner att hon läser heminredningstidningar och hobbytidningar. Läsningen av tidskrifter på biblioteket verkar ha en ekonomisk aspekt, då Cecilia för ett resonemang om att hon tack vare biblioteket slipper prenumerera på tidningar. Hon resonerar om att det kanske är ”bara hälften” som är bra och ”hälften är bara annonser ändå. Det är onödigt dyrt”. Dessutom säger hon att om biblioteket stängdes ”då skulle [hon] direkt börja läsa... mindre”. Även när Cecilia ska berätta vad biblioteket betyder för henne verkar det finnas en ekonomisk aspekt. ”Det är väl att det är lättare att få tag i böcker”, menar hon. Att den ekonomiska aspekten syns i Cecilias resonemang om biblioteket kan härröra från det faktum att hon studerar och därför måste vända på slantarna. Men även en tidsaspekt kan ses i det ovanstående citatet då hon säger vidare att hon kan få hjälp att få tag i böcker genom fjärrlån.

En svårighet är att veta om Cecilia menar folkbiblioteket eller högskolebiblioteket när hon svarar på frågorna. Vissa gånger går det att utläsa av sammanhanget men ibland är det svårt att få en klar bild av vilket bibliotek det handlar om.

När Cecilia svarar på frågan om vilken information hon behöver i sina studier talar hon om kurslitteratur och artiklar. Svårigheten är att veta om hon menar innehållet i dessa eller om hon möjligen menar hur hon får tag i dessa på biblioteket.

5.5 Presentation av Daniel

Daniel är 40 år och bor i villa i en mindre stad. Han är sammanboende med sina barns mamma. Daniel har två barn, en pojke som är fyra och ett halvt år och en flicka som är två år. Daniel är ägare till två klädbutiker och har varit det sedan han var 23 år. Den utbildning han har är 3-årigt gymnasium. Daniel har gått ”småkurser” och ”utvecklingskurser inom handels då, men det är bara det...ekonomiutbildningar och annat”.

Vid intervjun träffades vi på Daniels arbetsplats. En dag innan intervjun fick han vårt informationsblad med post. Vid ett telefonsamtal för att påminna honom om intervjun, ville han träffas en halvtimme tidigare än överenskommet. Det var personalproblem eftersom någon hade sjukskrivit sig. Daniel undrade också hur lång tid intervjun skulle ta. Efter att han fått klart för sig att det rörde sig om 30 –60 minuter sade han att det skulle gå bra. Han erbjöds att skjuta på intervjun till en annan dag men det erbjudandet tackade han nej till. Daniel ringde upp en annan butik och personal därifrån kom till den butik vi var i för att avlösa honom. Sedan gick vi till den andra butiken. Vi gick en trappa upp till ett personalrum där vi genomförde intervjun. Rummet vette mot en bakgård och vi kunde sitta där helt ostört. Musik spelades i butiken men inget hördes in till det rum vi satt.

Fritiden kretsar mycket kring barnen, menar Daniel, ”det är ju nästan bara det jag hinner”. Motion är emellertid viktigt och Daniel ägnar sig åt längdskidåkning, styrketräning, squash och ibland hinner han med ett löppass. Detta försöker han hinna när barnen har lagt sig på kvällen. Sedan nyåret är Daniel ledig en dag i veckan för att kunna vara mer med barnen. På sommaren ägnar han en del tid åt sin båt. Ett annat intresse är golf som ”jag har hållit på med förut” men i och med att Daniels son föddes är han numera ”passiv” golfare. Daniel inser att det är en prioriteringsfråga hur mycket tid han ska ägna åt familjen eller sina egna intressen. ”Man får ju slåss med tiden hela tiden”, som han uttrycker det.

De informationskällor Daniel använder i sin vardag är mestadels tidningar och TV. Han har ett brett socialt umgänge och tycker om att diskutera. Daniel är inte alls intresserad av datorer”, det är för tekniskt för mig... lite för omständligt”. Han har en dator hemma och Internet men det är hans sambo ”som sköter det... vi betalar räkningar och sådant men vi är aldrig ute och surfar”. Det tycker Daniel är onödigt.

Den information Daniel behöver i arbetet med klädbutiken får han via ”facktidningar”. Dessutom åker han på mässor för att kunna följa med i trenderna. En av de två butiker som han förestår men inte själv arbetar i, använder sig av datorer, men den butik där han arbetar

använder inte datorer. Det förklarar Daniel med att han tycker att "någon tid skulle jag inte spara utan då är det mera för grejens skull". Han menar att han är van att sköta sitt arbete snabbt och enkelt manuellt. Behövs det kontakter med en leverantör använder Daniel telefon; "jag gillar bollandet... där man kan diskutera en sak". Han inser att han behöver sätta sig in i tekniken men är "lite motsträvig".

När Daniel tänker på bibliotek tänker han på böcker och att låna böcker. Hans första kontakt med biblioteket var ungefär i 10-årsåldern, drar han sig till minnes. Han kommer ihåg att han gick i fjärde klass och nyss hade flyttat in i ett nytt bostadsområde och där hade de ett bibliotek. Daniel minns att han fick ett lånekort och lånade böcker. Han upplevde det som lite stressande att behöva komma ihåg att lämna tillbaka böckerna en viss tid; "var man inte i tid så fick man böta". Daniel menar att det "passar inte mig". Daniel berättar att ingen av hans föräldrar har läst mycket böcker eller besökt bibliotek. Därmed har inget intresse grundlagts. När han var yngre och studerade besökte Daniel biblioteket men inte ofta poängterar han. Då satt han på biblioteket och "pluggade" och "lånade även några böcker".

Daniel berättar att det är tjugo år sedan han var på ett bibliotek. De främsta orsakerna till det är, enligt Daniel, tidsbrist och prioritering. Han tycker att "det slåss om tiden så att säga". Daniel säger att det inte finns tid till att läsa någonting överhuvudtaget. Ibland köper Daniel facktidningar som han inte hinner läsa. Han nämner också att han har många böcker hemma som han inte har hunnit läsa. Han säger att han saknar läsandet och att "jag skulle önska att jag läste mer". Men däremot läser Daniel mycket för sina barn; "jag läser hemskt mycket böcker för dom, mycket sagor". Han berättar att de med all säkerhet har hundra böcker som barnen kan välja mellan. Böckerna köps eller önskas i födelsedagspresent.

Daniel har en del funderingar kring tillgängligheten till biblioteket. Han skulle önska att flera små bibliotek skulle kunna vara en möjlighet. Han menar att det skulle vara enklare om han samtidigt med matinköp också kunde besöka biblioteket om det fanns "vägg i vägg", "där man hade både tidningar och böcker och lite sådant, då kunde man låna där då". Daniel berättar att han gissar vad som kan finnas i biblioteket. Han tror att det finns "fackfilmer", "lite olika filmer" "även facktidningar". Daniel tycker inte att han saknar biblioteket men inser att han inte vet vad biblioteket har att erbjuda idag.

Daniel tror att han kommer att gå till biblioteket i framtiden. Han skulle kunna tänka sig att gå dit med sin son snart och "visa honom om vad som finns". Daniel säger att han hoppas att sonen kan få mera tid över till att läsa än vad han själv har.

Daniel säger att det skulle vara tråkigt om biblioteket stängdes. Efter det säger han att "vi drar ju in på allt möjligt idag, det är ju många grejer som är tråkigt om det stängs". Han säger att han inte vet hur viktigt ett bibliotek är idag. Vidare säger Daniel att han inte har någon aning om "folk kan skaffa sig information idag via datorer... man kan nog läsa böcker via datorn och allt möjligt". Han tycker att det är förlegat i en tid när man har mindre och mindre med tid eller "man går tillbaka till rötterna igen". Daniel säger att för honom är det likgiltigt om biblioteket stängs. Han säger att de flesta har böcker hemma som de inte har tid att läsa och hur ska man "hinna gå på ett bibliotek?". Daniel menar att biblioteket måste hitta nya lösningar i samband med bokutlåningen.

Daniel återkommer till sin idé om att ha ”en bibliotekshörna ... på sin matvarubutik”. Han säger att det skulle kunna gagna alla stressade småbarnsföräldrar som har svårt att få tiden att gå ihop. Barnen skulle kunna läsa en bok medan föräldrarna är i matbutiken och handlar mat. På så sätt, tror Daniel, att man ”skulle nå barn, föräldrar och andra”. Daniel tycker att det vore en strålande affärsidé och vill gärna testa den. Han har också en idé om att ”den här bibliotekarien... hon kan ju både låna ut böcker då och passa lite barn under tiden man är och handlar”. Daniel säger att det vore en butik han gärna skulle besöka.

5.5.1 Andersson och Skot-Hansens modell

Daniel har inte använt biblioteket på 20 år och kan därför med svårighet placeras in i Andersson och Skot-Hansens modell eftersom biblioteket har ringa betydelse för honom. Däremot har vi analyserat hans uttalanden för att utifrån dessa få en bild av vad han anser skulle kunna vara bibliotekets roll dels för honom själv men även ur ett samhällsperspektiv.

Kulturcentrum

Ordet bibliotek får Daniel att tänka på böcker och att låna böcker. Det gjorde han när han gick i skolan. Då lånade han några böcker men det var inte ofta. Han är ingen ”bokmal” som han uttrycker det. Efter att ha flyttat till ett nytt bostadsområde när han var 10 år skaffade han lånekort och lånade böcker på biblioteket i området. Lånetiden var en barriär som gjorde att Daniel tyckte det var besvärligt att låna böcker. Han menar att det systemet inte passar honom.

Daniel anger främst tidsbrist som skäl till att han inte går till biblioteket. Dessutom nämner han prioritering. Daniel menar att han är en ”allt eller inget-person”. Nu prioriterar han barnen främst och resten av fritiden går åt till att hålla sig i form genom skidåkning eller löpning. Daniel säger att han skulle kunna tänka sig att ta med barnen för ”att visa dem hur [biblioteket] fungerar” men det har han inte tid till. Han menar att han måste välja på sin fritid och ska han välja mellan att läsa en bok och att åka skidor så blir det skidåkning för han ”behöver motion”.

Daniel säger att han inte har tid att läsa böcker men han läser mycket barnböcker för barnen. Dessa barnböcker köper de själva eller önskar som födelsedagspresenter. Sonen har inga favoritsagor men Daniel har det och det är de sagor hans mamma läste för honom när han var barn. Detta visar på att böcker och då i form av sagoböcker ändå betyder något för Daniel. ”Det sätter mina minnen i gungning”, som han uttrycker det.

I sitt tillägg tänker Daniel på vad biblioteket kan betyda för

andra människor och menar att biblioteket är bra för de som läser mycket, ”riktiga bokmalar” som han kallar dem. Daniel verkar dock inte känna många som går till biblioteket. ”Jag tror att inte det är många som jag har hört går på ett bibliotek.” Det finns inte tid till det, menar han.

När det gäller framtiden tror Daniel att han kommer att gå till biblioteket.

Han tror att han kommer att gå dit och då för att ta med sig pojken. Han hoppas att sonen ska bli intresserad av att läsa böcker och att denne ska få mer tid att läsa än vad han själv har. Daniels sambo läser ganska mycket böcker så det verkar som om Daniel har någon bild av att det är positivt att läsa böcker.

Kunskapscentrum

Daniel nämner inget som pekar på rollen som kunskapscentrum.

Han nämner att han köper facktidningar som han tycker är intressanta men han ”hinner inte med dem heller”. Han har inte tid ”att läsa någonting i dagsläget”.

Daniel vet inte vad biblioteket har att erbjuda förutom utlåning av böcker och facktidningar men han gissar att det finns ”några filmer”.

Informationscentrum

Rollen som informationscentrum betyder inget för Daniel. Han är inte intresserad av data och Internet. Den information han behöver i vardagen får han av tidningar och TV. Dessa är hans ”informationskällor”, menar han, och tillägger att han även ”diskuterar mun till mun” som han kallar det.

I arbetet använder Daniel telefonen när han vill ha information. Han är inte intresserad av att använda dator. Det är ”för tekniskt” och han menar att han inte sparar någon tid med att använda dator i sitt arbete. I hans ena butik används dator och Internet och där sker kommunikation över e-post men där arbetar hans anställda. Daniel får även information genom att åka på mässor och att läsa facktidningar.

Först säger Daniel att det skulle vara tråkigt om biblioteket stängdes men sedan ändrar han sig. Han menar att det för hans del är likgiltigt om biblioteket stängs och betonar att han inte vet hur viktigt biblioteket är idag. I detta sammanhang talar han om att ”folk kan liksom skaffa sig information idag via datorer... man kan nog läsa böcker via datorn”. Det verkar som om han menar att det han nämner finns det tillgång till på

biblioteket. Hans kommentar till detta är att ”det kanske [är] förlegat i en tid när man har mindre och mindre tid”. Detta tyder på att Daniel menar att biblioteken har spelat ut sin roll och kanske kommer att försvinna i framtiden.

Själv säger han att han skulle gå till biblioteket om han hade tid och det var mer lättillgängligt. För att öka tillgängligheten har Daniel idéer om hur biblioteket skulle kunna utvecklas. Han menar att om det fanns små bibliotek i anslutning till matvarubutiken vore det lättare att ta sig dit. Dessa kunde ha en liten barnhörna där barnen kunde vara medan föräldrarna handlade. Men det skulle även finnas vuxenböcker. Biblioteket skulle även kunna vara förlagt till badhuset. Vidare har han funderingar om inte biblioteket kunde hyra ut fritidsutrustning.

Socialt centrum

Biblioteket som ett socialt center kommer upp när Daniel får tillfälle att tillägga något. Det handlar då om vad biblioteket kan betyda för andra människor. Då talar han om ”biblioteket är kanon” för många ensamma människor som ”har mycket tid att fördriva”.

När Daniel talar om att han lånade lite böcker när han gick i skolan är det inte klart uttalat om det gäller skolbiblioteket eller folkbiblioteket.

5.6 Presentation av Eva

Eva är 53 år och bor i ett mindre samhälle. Hon är sambo och har två vuxna barn. De utbildningar Eva har är realexamen från 60-talet, tre år på en allmän kurs på en folkhögskola under 80-talet samt en undersköterskeutbildning. Hon är numera förtidspensionär men tidigare har hon arbetat inom olika arbetsområden, till exempel som affärsbiträde och inom vård och omsorg.

Intervjun utfördes i Evas hem eftersom hon är förtidspensionär och därför inte har någon arbetsplats. Informationsbladet fick Eva ta del av genom att läsa det i direkt anslutning till intervjun. Det förekom en störning under intervjuns gång när telefonen ringde. Bandspelaren stängdes då av och intervjun fortsatte när telefonsamtalet var slut. Den senaste ställda frågan upprepades för att Eva skulle komma ihåg vad vi talade om. Det kändes som om det fungerade bra. Eva verkade vara bekväm med situationen.

Eva berättar att på dagarna läser hon mycket och löser korsord. I den mån hon orkar sköter hon hemmet. Ibland på helgerna åker Eva ut och tittar på fåglar och njuter av naturen. Det händer också att hon går på loppis. En stor del av Evas tid går åt till att umgås med sina syskon och deras barn. Hennes sambo har även barnbarn som de träffar.

Eva får sin information i vardagen genom att läsa dagstidningar, se nyheter på TV och lyssna på nyheter på radio. En annan viktig källa är att hon ringer upp och pratar med någon "som kan svara på det jag vill veta". När Eva arbetade och behövde information om någonting fick hon det från arbetsgivaren eller överordnade.

Eva säger att när hon tänker på bibliotek tänker hon på böcker och att man kan låna böcker. Hon tycker att det är ett "väldigt bra ställe egentligen att gå till". När Eva har varit på bibliotek har hon själv letat efter vad hon har velat ha men vid behov har hon frågat personalen. Eva säger att många går till biblioteket och sitter ner och läser dagstidningar, pratar och dricker kaffe. Hon berättar att många går dit varje dag och menar att det är lättillgängligt i och med att biblioteket är centralt beläget vid torget.

Själv har Eva använt biblioteket genom att låna böcker. Hon har använt biblioteket olika under olika perioder i sitt liv. Eva berättar att hon alltid har gått på bibliotek. Hon säger att hon hade nära till ett bibliotek som barn. Både hennes syster och mamma läste mycket och hon kommer ihåg att det var system som tog med sig henne till biblioteket. När hon började skolan använde hon också skolans bibliotek. Eva drar sig till minnes att hon först läste barnböcker och senare Kittyböcker och liknande. När Eva gick på folkhögskola använde hon biblioteket som fanns där för att låna material till studierna. Hon berättar också att en bibliotekarie var till stor hjälp i sökandet efter studiematerial.

Idag köper Eva sina böcker i större utsträckning. Hon berättar att hon lånar ut böcker till några väninnor. Ibland lånar även Eva böcker hon blivit rekommenderad av andra inom bekantskapskretsen. Eva läser för det mesta olika romaner, kriminalromaner och psykologiska thrillers för det mesta men det kan skifta under olika perioder. Eva berättar att vissa perioder läser hon inte alls för att hon "inte kan komma på något bra just då som [hon] vill läsa".

När Eva är på biblioteket är det böcker hon lånar. Hon vet att det finns "datastuga och sånt där" men hon är inte intresserad av data. Någon gång, berättar Eva, har hon suttit ner i biblioteket och pratat och fikat med en bekant. Vissa böcker som hon har velat läsa har inte funnits på biblioteket. Hon säger att dottern också läser väldigt mycket men tillägger att "sonen läser nog ingenting direkt, tror jag". Eva berättar att när hennes syster levde åkte de runt till olika bibliotek och lånade böcker. När det mindre biblioteket på hemorten hade "tömts på böcker" sökte de sig till större bibliotek.

I framtiden tror Eva att hon säkert kommer "att låna igen" Hon säger att det är olika perioder hon lånar böcker på bibliotek. Enligt Eva betyder biblioteket "väldigt mycket". Hon säger att det är en fördel att kunna låna böcker eftersom de är dyra att köpa och speciellt om man läser mycket. Hon säger att hon gärna vill att biblioteket ska finnas så att möjligheten att låna böcker finns.

Eva säger att det vore "väldigt tråkigt" om biblioteket stängdes. Även om hon inte alltid utnyttjar det, vill hon ha möjligheten att göra det om hon skulle vilja det. Hon säger att många andra har användning av biblioteket. Eva pekar på behov vid studier och för "nöjes skull också" och berättar om olika utställningar till exempel konst, foto som de har haft på det lokala biblioteket.

5.6.1 Andersson och Skot-Hansens modell

Kulturcentrum

Kulturcentrum är den viktigaste och i stort sett enda roll som har betydelse för Eva. Det handlar enbart om att låna skönlitterära böcker.

Denna viktiga roll har biblioteket haft hela livet men i nuläget är denna funktion reducerad eftersom hon för tillfället inte lånar i någon större utsträckning. Detta beror till största delen på att hon är med i två bokklubbar och ”får en hel del böcker hem” som hon uttrycker det. Dessutom lånar hon böcker av sin dotter, sina väninnor och sin svägerska. På frågan om varför hon köper sina böcker svarar hon att ”jag är ju sådan där att jag kan ju läsa om dem igen om jag tycker de är bra”. Eva vill gärna äga böckerna för att kunna ta fram dem igen och lånar ut dem till sina vänner.

Eva är vad man skulle kunna kalla en ”bokslukare” och hon ”plöjer” hela romanserier som hon säger. Hon läser ”blandat” som hon kallar det och nämner kriminalromaner, psykiska thrillers, historiska romaner. På frågan om hon saknar något på biblioteket säger hon Margit Sandemo-böckerna. ”De tog de inte in på biblioteket.” Eva läser olika böcker i olika perioder. Även under barndoms- och ungdomstiden lånade Eva böcker på biblioteket. ”Jag har väl alltid gått på biblioteket”, filosoferar hon.

Ordet bibliotek associerar Eva i första hand med böcker. Att låna böcker är i stort sett den enda funktion hon efterfrågar på biblioteket. ”Man kan låna böcker. Ett väldigt bra ställe att gå till egentligen”.

På tal om framtiden menar Eva att hon ”nog säkert [kommer] att gå och låna igen”. Det är olika perioder hon lånar böcker på biblioteket poängterar hon. Eva framhåller att biblioteket periodvis har betytt väldigt mycket för henne. Den aspekt hon pekar på då är den ekonomiska. ”Böckerna är ju ganska dyra så det är ju en fördel att kunna låna... när man läser mycket.” Någon annan betydelse vet inte Eva om biblioteket har för henne men hon vill gärna att det finns så hon har möjligheten att kunna låna böcker.

Att biblioteket har en annan kulturell sida än utlåning av böcker är Eva medveten om. Hon vet om att biblioteket har haft olika utställningar men det är inget hon är intresserad av.

Eva räknar upp några olika utställningar som biblioteket har haft men hon har bara varit på en och det var någon hon kände som hade ställt ut sina målningar. Eftersom hon kände till personen tyckte Eva att hon ”kunde gå och titta på vad hon hade gjort”.

Kunskapscentrum

Biblioteket som kunskapscentrum har inte någon betydelse för Eva.

I samband med sina studier på en folkhögskola var hon ganska mycket på biblioteket på folkhögskolan. På frågan om vad Eva skulle tänka om biblioteket skulle stängas tänker hon på andra människor som har användning för biblioteket och då pekar hon på studier. ”Det är ju mycket nu när man studerar...” I nästa andetag tillägger hon ”... och så för nöjes skull också”.

Informationscentrum

Biblioteket spelar knappast någon roll som informationscentrum för Eva.

Informationsdisken är den funktion hon har använt sig av någon gång. Hon har oftast själv letat efter de böcker hon velat låna men som hon uttrycker det ”har det varit något kan man ju fråga”.

Behöver hon ha information om något i sitt vardagsliv söker hon rätt på någon som kan svara, kanske över telefon om det behövs. ”Har man gått på folkhögskola... så får man lära sig att ta reda på saker och ting... själv”. Annan information får hon genom dagstidningar, TV och lokalradion. Dessa informationskällor använder hon i hemmet, vilket gör att folkbiblioteket inte spelar någon roll för inhämtande av information i vardagen.

När Eva arbetade fick hon viss information av kommunen och det hon ”inte fick reda på fick [hon] ta reda på själv”. Då ringde hon till chefen, till sjuksköterskan eller den person som hade hand om det område hon ville veta något om. Detta pekar på att det handlar om interna informationskällor. I sitt arbete verkar inte Eva ha använt folk biblioteket.

Socialt centrum

Biblioteket har fungerat som socialt centrum några gånger. På frågan om hon fikar på bibliotekets café, berättar Eva, att ”det har väl hänt någon gång om jag har träffat någon bekant... men det är inte ofta”.

Även om Eva inte själv nyttjar biblioteket som ett socialt centrum i någon större omfattning så verkar det vara en funktion hon har uppmärksammat.

Vid ordet bibliotek är det endast denna funktion hon nämner

förutom att låna böcker. ”Många går ju dit och sitter där och dricker kaffe och läser dagstidningar och pratar.” Denna funktion kopplar Eva ihop med tillgängligheten av biblioteket. Hon poängterar att ”där sitter ju alltid folk och läser tidningar och pratar... många som går varje dag... i och med att det ligger [centralt] så är det ju lätt”.

Det kan råda lite tveksamhet när det gäller studierna på folkhögskolan om huruvida Eva enbart använde folkhögskolebiblioteket men det pekar i den riktningen. Hon berättar att det fanns ett bibliotek på folkhögskolan och säger ”att på så sätt” har hon använt biblioteket ganska mycket.

5.7 Presentation av Fanny

Fanny är ensamstående och 42 år. Hon bor i en mellanstor stad i en hyreslägenhet på två rum och kök. Hon har gått en fyraårig gymnasieutbildning på teknisk linje. Hon har en fil.kand. examen i fysik och en lärarexamen. Fanny arbetar sedan sju år tillbaka som gymnasielärare i matematik och fysik.

Intervjun utfördes hemma hos Fanny. Att intervjuas på arbetsplatsen passade inte då Fanny delar kontor med några kollegor. Detta gjorde att det inte gick att sitta ostört. Informationsbladet kunde Fanny ta del av i lugn och ro strax innan intervjun. Intervjun kunde genomföras utan störningar. Fanny verkade vara trygg med situationen.

Fanny berättar att när hon är ledig brukar hon vara ute och promenera, sjunga i kör, lyssna på musik, gå på bio och gå ut och äta med goda vänner. Dessutom läser hon mycket.

Beroende av vad hon vill ha reda på använder sig Fanny av olika källor för att söka information i vardagen. Hon berättar att det första hon gör är att gå till ett uppslagsverk för att se vad hon hittar där. Ibland frågar Fanny någon person hon känner som hon vet har kunskap om olika saker.

Informationsbehov inom arbetet handlar i regel om information om nya kursmål eller om de kursmål som gäller just nu. Det kan även vara ”gemensamma påbud” som gäller alla arbetslag i hela skolan, till exempel ”provtider och provdatum” eller lektionstider. För att få information om detta går Fanny in på Skolverkets hemsida på Internet eller använder sig av skolans interna informationssida, intranätet. Fanny berättar att de har olika informationsmöten, dels i arbetslaget och dels för hela skolans personal.

När Fanny tänker på bibliotek tänker hon på ”en väldigt lockande plats”. Fanny säger att det är en fridfull plats dit hon gärna går för sitt eget nöjes skull. Hon tycker om att gå omkring och ”kolla läget”. Ibland går hon till biblioteket med ett speciellt mål. Det kan handla om ett speciellt ämne eller en speciell författare. Fanny berättar att hon ofta går runt i biblioteket utan mål och tittar i hyllorna efter böcker och kanske hittar ”något guldkorn”.

Innan Fanny började skolan läste hon böcker som fanns på "lekskolan" eller böcker som fanns hemma. Den första kontakten med biblioteket var när hon började skolan. Senare under gymnasietiden brukade hon sitta på skolbiblioteket och göra läxor och läsa innan skolan började. Efter skoltiden brukade hon gå till biblioteket för att sitta och läsa både tidningar och böcker eller lyssna på musik. Numera går Fanny till biblioteket för att hitta någonting att läsa men, säger hon, "det kan även vara för att koppla av och lyssna på musik" och hon kan även låna hem musik. Fanny säger att hon också kan söka information om något när hon är på biblioteket. Då går Fanny till informationsdisken och "sätter bibliotekarierna i arbete". Det kan vara information om böcker eller någon fråga hon vill ha svar på.

För det mesta besöker Fanny det mindre biblioteket som är beläget i den stadsdel där hon bor men det händer också att hon besöker det större centrala biblioteket i staden. Fanny berättar att hon även besöker skolbiblioteket där hon arbetar och att hon också har besökt högskolebiblioteket någon gång.

Fanny tror att hon i framtiden kommer att använda biblioteket ungefär som hon gör idag. Det beror på vad hon kommer att arbeta med. Möjligen kommer hon att använda Internet mera. Hon säger att just nu har hon tillgång till Internet genom arbetet och därför har hon inget behov idag av att använda Internet på biblioteket. Fanny säger att biblioteket är ett "offentligt vardagsrum" för henne där hon kan koppla av och trivas och söka information.

Fanny säger att hon skulle bli "väldigt förvånad" om biblioteket stängdes. Hon har svårt att tänka sig att ett "stort bibliotek" skulle stänga men att mindre bibliotek som stadsdelsbibliotek och filialer skulle stängas kan hon tänka sig.

5.7.1 Andersson och Skot-Hansens modell

Kulturcentrum

Kulturcentrum är av relativt stor betydelse för Fanny. Då gäller det enbart lånefunktionen. Fanny lånar skönlitterära böcker och musik på CD. Hon berättar att hon "i perioder... läser... ganska mycket". När Fanny var barn var det inte folkbiblioteket hon lånade böcker på, utan skolbiblioteket. Innan hon började skolan hade hon tillgång till böcker i hemmet och på lekskolan och då spelade folkbiblioteket ingen roll. I framtiden tror sig Fanny använda biblioteket som hon har gjort hittills, vilket innebär en fortsatt funktion som kulturcentrum.

Fanny använder biblioteket på två olika sätt: antingen har hon ett mål, t ex att hitta en bok av en "speciell författare" eller "något speciellt ämne". Detta sista uttalande pekar på att Fanny även lånar fackböcker trots att hon inte nämner det speciellt någon gång. Hon talar om böcker men preciserar inte vad hon

inbegriper i det ordet. Det andra sättet hon använder biblioteket på är att använda det oplanerat. Själv säger hon att hon "lika ofta går och... kollar utan mål." Detta tyder på att det är en ungefär jämn fördelning mellan målmedvetet sökande efter litteratur och oplanerat strövande bland hyllorna.

Kunskapscentrum

Denna funktion verkar inte vara av större betydelse för Fanny. Hon säger inget direkt om att rollen som kunskapscentrum skulle vara viktig för henne. Det enda som pekar på att den har betydelse är att hon berättar att hon kan söka efter böcker om "något speciellt ämne". Detta kan tyda på att det handlar om fackböcker av något slag.

Informationscentrum

Biblioteket fungerar till en del som ett informationscentrum för Fanny.

När Fanny funderar på betydelsen av biblioteket är det "söka information" som hon tänker på i andra hand. Dessutom talar hon om att hon går till biblioteket ibland för att söka information. Hon har emellertid svårt att precisera vilken slags information hon söker men menar att det kan vara böcker såväl som att få svar på någon fråga. Att fråga i informationsdisken är något Fanny nämner att hon gör när hon är på biblioteket.

Fanny nämner inget om att biblioteket spelar någon roll för den information hon behöver i vardagen eller på arbetet. De informationskällor hon använder för fritid och vardag är först och främst hennes eget uppslagsverk och sedan att "fråga folk [hon] känner".

Den information Fanny behöver i sitt arbete är nya kursmål, gemensamma påbud som gäller för skolan, provtider, provdatum och lektionstider.

Informationskällorna är både interna och externa. Interna källor är skolans interna informationssida, kollegor och informationsträffar och möten på arbetsplatsen. Den externa källa Fanny använder är Skolverkets hemsida. Detta visar att folkbiblioteket inte är någon informationskälla Fanny använder i arbetet.

I framtiden tror Fanny att hon kanske kommer att gå till biblioteket mer för att använda Internet på biblioteket, vilket hon inte gör nu i någon större utsträckning eftersom hon har tillgång till Internet på sitt arbete. Detta skulle innebära att rollen som informationscentrum skulle få större betydelse i framtiden.

Socialt centrum

Biblioteket har störst betydelse för Fanny som socialt rum. När hon ska förklara vad biblioteket betyder för henne liknar hon det vid ett offentligt vardagsrum. ”För mig är det nog mest... som ett offentligt vardagsrum där man kan koppla av och trivas.” Det är inte enbart vad Fanny svarar på denna fråga som pekar på att rollen som socialt center är den mest betydelsefulla för henne. När hon tänker på ordet bibliotek är det främst denna funktion hon nämner. Fanny beskriver biblioteket som ”en väldigt lockande plats”, ”en väldigt fridfull plats” och ett ställe dit hon brukar gå ”för sitt nöjes skull”. Hon tycker mycket om att ”bara gå omkring och kolla läget” som hon uttrycker det. Även när Fanny talar om hur hon använt biblioteket under livet säger hon sig ha brukat gå till biblioteket för att ”sitta och läsa ... tidningar eller böcker eller lyssna på musik”. På frågan vad det är som gör att hon går till biblioteket menar hon att det dels är ”att koppla av”. Likaså när hon berättar om vad hon gör på biblioteket är det tal om att gå runt och titta i hyllorna eller lyssna på musik.

På frågan om vad Fanny skulle tänka om biblioteket stängdes svarar hon att hon skulle bli väldigt förvånad. Att stadsdelsbibliotek och filialer stängs kan hon tänka sig men inte biblioteken i stort. Det verkar som om hon ser biblioteket som en fast förankrad institution i samhället som inte kan rubbas.

Det finns tveksamheter i bibliotekets roll som informationscentrum. Fanny säger att hon söker information på biblioteket men när hon berättar hur hon gör för att finna den information hon behöver i vardagen nämner hon inte biblioteket. Det kan bero på att hon inte tänker på det just när hon svarar på frågan eller också är det en annan typ av information hon söker på biblioteket. Visserligen säger Fanny att hon på biblioteket söker svar på någon fråga hon har men utvecklar inte vilken slags fråga det handlar om.

5.8 Om biblioteket var en bil

Här presenterar vi resultatet av hur våra informanter ser på folkbiblioteket som en institution i samhället.

De danska forskarna Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen har i sin studie frågat sina intervjupersoner vilken bil de associerar biblioteket med. Idén har de fått från ett danskt sällskapsspel. I sin undersökning kom de fram till att biblioteket antingen liknades vid en familjebil eller en buss. Metaforen familjebil förklarades med att den är begagnad, en mellanklassbil och driftsäker. Bussen däremot sågs som stor, offentlig och långsam. Valet av bil hänger även samman med ekonomiska aspekter, då dessa båda transportmedel ligger inom ramen för människors ekonomi. Detta visar på att informanterna menar att biblioteket är till för alla människor (2000, s. 27f)

Vi tyckte att det skulle vara intressant att fråga våra informanter samma fråga, för att få dem att tänka till runt begreppet bibliotek. Vår tanke med den frågan var, att vi kunde få en ökad förståelse för vilka föreställningar informanterna har om biblioteket. Dessutom trodde vi oss kunna få en insikt i vilket värde biblioteket har för dem när de ser på biblioteket i ett större perspektiv, som en institution i samhället. Det som klart framstår efter att vi har intervjuat våra informanter är att de ser biblioteket som en stabil, säker och trygg institution som är driftssäker och att biblioteket ska vara någonting för alla men också en institution som är något gammalmodig och borde förnyas. De flesta har valt att associera biblioteket med en Volvo. Resonemangen som de för skiljer sig något åt.

När Anna får frågan tänker hon först på ”en bil med en massa böcker i som åker runt” och tanken kommer också på en bokbuss. Det verkar som om hon associerar till att biblioteket är tillgängligt för alla. Anna bestämmer sig sedan för Volvo, eftersom den ”tuffar och går och den är stadig och stabil och säker”. Detta uttalande tyder på att hon tar biblioteket för givet och ser inga större hot mot institutionen. Hon säger att den är ”typiskt svensk”, vilket kan symboliseras med det välkända och en bevarare av en kultur som är välbekant. Hon säger att det finns ”olika storlekar på Volvo också”, vilket kan associeras till större och mindre bibliotek med olika finesser och utbud beroende på vad man ska använda biblioteket till.

Volvo kan sägas vara en familjebil och som Bengt uttrycker det ”biblioteket har väl något att erbjuda de flesta och är väl tillgängligt för alla”. Han talar om ”allmänt”, ”tillgängligt och motsvarar egentligen en funktion som är rätt bred”. Bengt tycks associera utifrån bibliotekets funktion och då speciellt på innehåll och tillgänglighet. Han menar att han upplever Volvo som en bil som kan finnas på de flesta gårdar. Det skulle kunna tyda på att Bengt tycker att biblioteket är en plats som vanliga människor har råd att nyttja.

Cecilia associerar biblioteket till både en Skoda och en Volvo. När Cecilia ska associera biblioteket med en bil tänker hon på byggnaden. ”Det är ju det som är lite dumt för många gånger när man tänker på ett bibliotek så ser man själva byggnaden och byggnaden är oftast inte ny.” Hon funderar vidare och tänker på Skoda som hon associerar med dåliga bilar men

”de har ju blivit bättre”. Hon bestämmer sig till slut för en Skoda Octavia för den ”är ju inte så ful”. Det skulle kunna tyda på att hon ändå tycker att biblioteken har förbättrats på något sätt. Det tycks som om det är det yttre av biblioteket som kommer i Cecilias tankar när hon ska beskriva biblioteket som en bil. När Cecilia talar om Volvo associerar hon återigen till det yttre. En ny Volvo associerar hon till ett nytt bibliotek. Hon syns mena att det finns olika bibliotek både nybyggda och gamla och ser att biblioteket kan förnyas och förändras.

Daniel förknippar, liksom Cecilia, biblioteket med två bilar, dels Skoda och dels Volvo och detta grundar han på att dessa bilar är ganska lika. Det handlar om att bilen är ”lite konventionell... enkel, rak... inte en massa tekniska lösningar”. Volvo är lite som Skoda, ”det är ju inget märkvärdigt... inget sportigt... raffinerat utan enkelt rakt”. Daniel menar att biblioteket inte står för förnyelse och han eftersträvar förändring med nya inslag.

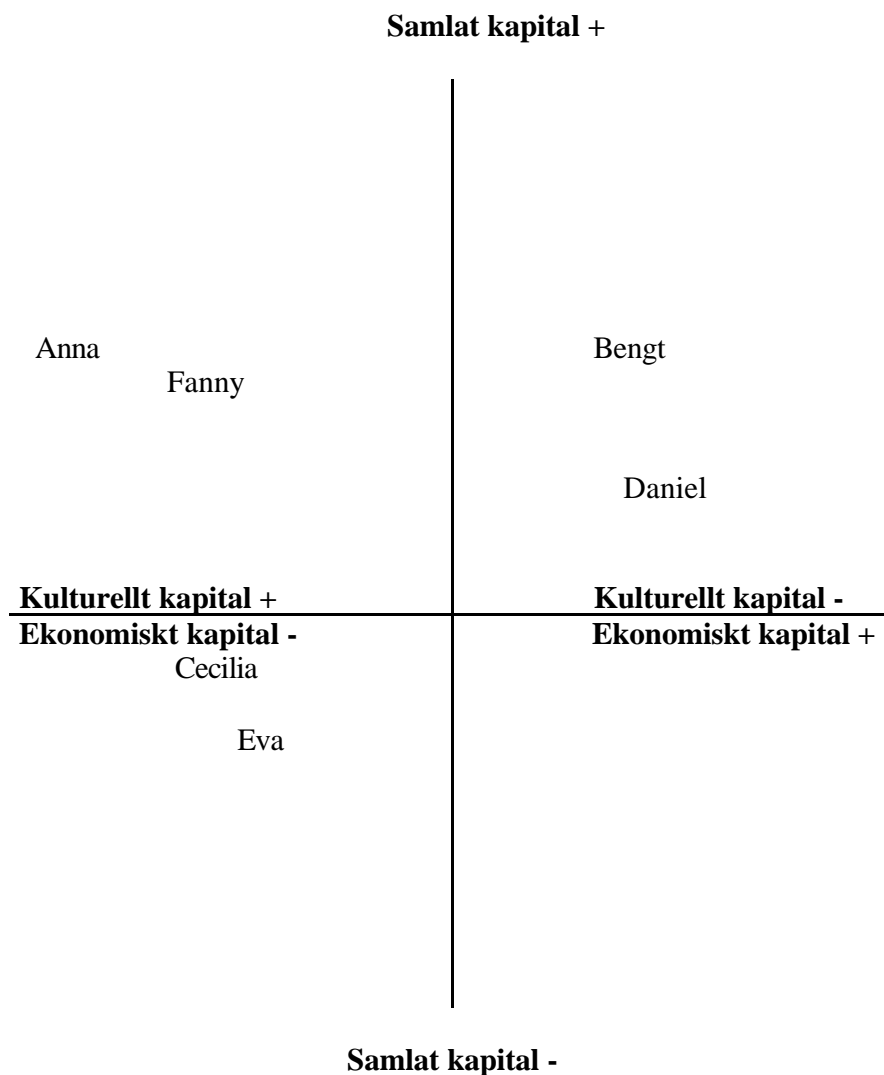
Eva förknippar biblioteket med ”en rätt så bra Mercedes” och förklarar sitt val med orden ”lite stadigt och stabilt så där”. Innan hon ger förslag undrar hon om intervjuaren menar om det är någon finare sort eller inte, om det är en risig PV eller en Rolls Royce. Evas val av en bil som är stadig och stabil tyder på en bild av biblioteket som en stabil institution i samhället, som går framåt år efter år. Valet av Mercedes, som är dyrare än Volvo kan associeras till att hon tycker att biblioteket är en lite finare kulturell plats som för henne har ett starkt symbolvärde.

Fanny tyckte att frågan var rolig men svår att svara på. Hon menar att hon inte känner till så många bilmärken. Tills sist kom hon fram till att biblioteket kunde liknas vid ”en ganska vacker kombi”. Detta förklarade hon med att ”det finns olika funktioner” på biblioteket, ”mer än bara en sak”. När Fanny associerar biblioteket med en kombibil verkar det vara bibliotekets funktioner som är i blickpunkten. Hon har en vidare syn och fokuserar inte enbart på utlåning av böcker som bibliotekets funktion. Fanny ser istället bibliotekets mångfald av möjligheter till nytta och nöje. Att bilen är ”ganska vacker” tyder på att hon har en positiv inställning till biblioteket.

5.9 Bourdieus modell

När Pierre Bourdieu placerar in människor i det sociala rummet använder han deras yrken eller de yrkessektorer de tillhör som placeringsmarkör. I modellen återfinns till exempel lantarbetare, hälso- och socialsektorn, arbetsgivare inom industri och anställda på kontor. (Se figur 2 s. 29). När vi placerar in våra intervjupersoner i Bourdieus modell väljer vi att placera in dem som personer utifrån deras kulturella, ekonomiska och samlade kapital. Vår bedömning grundar vi på deras utbildning, yrkestillhörighet eller sysselsättning och kulturvanor. Vi har inte försökt att kartlägga informanternas hela ekonomiska situation, vilket gör att vi inte vet om de till exempel har tillgångar på banken, äger fastigheter eller vad de själva eller deras respektive tjänar. Vi har inte bedömt detta som det viktigaste med vår studie utan vi ville lägga betoningen på folkbibliotekets betydelse för informanterna. Därför har våra frågor i intervjumallen fokuserat på biblioteket och inte på intervjupersonernas ekonomiska situation. För att kunna använda Bourdieus modell måste vi ändå skapa oss en bild av informanternas ekonomiska situation och det har vi gjort

utifrån den kunskap om informanterna som vi fick i intervjusituationerna. Därtill har vi använt lönestatistik för att få en bild av hur informanterna ligger till ekonomiskt sett. Vår målsättning var inte att i detalj ta reda på våra informanternas ekonomiska situation utan att få en bild av om människors olika placering i samhället har betydelse för deras uppfattning om bibliotekets betydelse. Nedan följer en schematisk bild av hur vi uppfattar att våra informanter passar in Bourdieus modell.

Figur 3. Placering av uppsatsens informanter i en av förenklad version av Bourdieus modell gjord av uppsatsens författare. (Förlagan är den förenklade modellen av originalmodellen hämtad från Bourdieu, Pierre (1995). *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax, s. 35. Originalmodellen finns i Bourdieu, Pierre, *La distinction*. Minuit, Paris 1979, s. 140-141)

5.9.1 Informanternas placering i Bourdieus modell

5.9.1.1 Anna

Anna har ett högt kulturellt kapital. Det grundar vi dels på att hon har en akademisk utbildning. Andra orsaker till hennes höga kulturella kapital är hennes sätt att leva i vardagen. Anna använder sig av kulturella evenemang i mycket hög utsträckning. Hon besöker gärna opera, teater och konserter. Även bio och mindre utställningar i anslutning till biblioteket är saker som roar Anna. Böcker och läsning är också ett intresse som hon har och biblioteket är mer eller mindre hennes hemmabana som hon gärna besöker när hon har tid. Anna har även ett arbete som är inriktat mot den kulturella sektorn vilket förmodligen gör att hon är väl informerad om kulturella aktiviteter som gör att hon kan investera i kulturellt kapital.

Vad gäller Annas ekonomiska kapital vet vi att hon har arbetat i närmare 30 år och har ett överordnat ansvar inom det område hon arbetar. Hon arbetar heltid och Anna unnar sig relativt kostsamma fritidsaktiviteter som skidåkning, segling, teater och konserter. Enligt SCB (statistiska centralbyrån) har en socionom i Annas ålder en genomsnittlig månadslön på ungefär 23 100 kronor (www.scb.se). Lönevariationer finns naturligtvis både lokalt och regionalt som kan ha betydelse för hur lönerna ligger. Anna har en arbetsledande position, vilket kan göra att hennes löneläge eventuellt ligger något högre än ovan.

5.9.1.2 Bengt

Bengt har ett lågt kulturellt kapital vad gäller utbildning. Han har en fyraårig gymnasieutbildning och därutöver ”är det livets skola” efter gymnasiet som han uttrycker det. Han har genom de företag han arbetat i fått de utbildningar som har krävts. Det händer att Bengt går på biblioteket men det är mycket sällan. Senast var det för ett år sedan. De kulturella evenemang han går på är få men när det väl händer har han den ekonomiska möjligheten att resa iväg på längre resor för att få kulturella upplevelser.

Bengts ekonomiska kapital är däremot högt. Han har arbetat i 30 år i olika branscher och har nu en post som verkställande direktör. Han bor i villa och har relativt dyra fritidsintressen som golf, jakt och fiske. Han har också råd att köpa de böcker han behöver i sitt arbete. Enligt SCB har en verkställande direktör i ett mindre företag med under 10 anställda en genomsnittlig månadslön på 27 900 kronor (www.scb.se). Det finns förmodligen stora variationer i löner hos verkställande direktörer beroende på storlek på företaget och om det är privat eller statligt ägt. Branschtillhörighet har också betydelse. Bengt arbetar i ett privatägt företag med över 10 anställda så förmodligen ligger han högre än genomsnittslönen.

5.9.1.3 Cecilia

Cecilia är inte sysselsatt i något yrke nu och passar egentligen inte in i Bourdieus modell men vi väljer ändå att placera henne i modellen utifrån hennes kulturella och ekonomiska kapital. Studerande har ingen plats i Bourdieus modell eftersom han utgår från människors yrken. Cecilias kulturella kapital är ganska högt eftersom hon har en treårig högskoleutbildning. Hennes kulturvanor är däremot inte så framträdande. Det handlar mest om att läsa skönlitteratur och det hinner hon inte göra så mycket nu på grund av studierna. Ett stort intresse är att spela och sjunga och det kan sägas tillhöra kulturdelen.

Det ekonomiska kapitalet är ganska lågt eftersom hon studerar. Hon bor i radhus i ett mindre samhälle och har en make som arbetar, vilket gör att hon har bättre ekonomi än ensamstående studenter. Å andra sidan talar Cecilia en del om att kurslitteratur och prenumerationer på tidningar är dyra, vilket pekar på att hon känner av att ekonomin är kärv. Enligt CSN (Centrala Studiestödsnämnden) är studiemedelsbeloppet vid heltidsstudier under 40 veckor 5 750 kronor per månad (www.csn.se). Hennes intressen är inte så kostsamma. Hon läser heminredningstidningar och hobbytidningar på biblioteket, läser böcker och musicerar.

5.9.1.4 Daniel

Daniel har ett lågt kulturellt kapital. Han har ingen högre utbildning. Den utbildning han har är en treårig gymnasieutbildning. Daniel är ingen person som ägnar sig åt kulturella aktiviteter. Det han sysslar med på fritiden är i huvudsak motion och en egen båt som behöver ordnas med. Barnen tar den största tiden och han försöker att ägna sig åt dem så mycket som möjligt. Biblioteket har han inte besökt på de sista tjugo åren och då var det i samband med hans skolgång.

Daniels ekonomiska kapital är högt. Han äger två butiker som går mycket bra. Han har arbetat i klädbranschen i över tjugo år. Han har gjort egen karriär i sin bransch genom att skaffa sig erfarenheter och på så sätt arbeta sig upp. Han bor i villa. De böcker som hans familj läser köper de eller får i födelsedagspresent. Enligt SCB är genomsnittslönen för en butikschef i mindre företag och mindre enheter 27 900 kronor i månaden (www.scb.se).

5.9.1.5 Eva

Eva är förtidspensionär och går egentligen inte att placera in i Bourdieus modell som utgår från människors yrken och yrkesgrupper. Vi väljer ändå att placera in henne i vår modell därför att vi menar att det är möjligt utifrån en tolkning av hennes ekonomiska och kulturella kapital och samlade kapital. Evas kulturella kapital är inte så högt utbildningsmässigt sett. Hon har läst allmän kurs på folkhögskola och därmed läst in gymnasiet och hon har dessutom läst till undersköterska på gymnasiet. När det gäller hennes kulturvanor handlar det nästan uteslutande om att läsa skönlitteratur. Å andra sidan är detta intresse markant.

Det ekonomiska kapitalet är inte heller så högt då Eva är förtidspensionär och inte har så mycket att leva på. Hon erhåller sjukersättning från Försäkringskassan som räknas utifrån hennes tidigare inkomst och ersättningen är lägre än för en arbetande. Ersättningen varierar beroende på olika regler i sjukförsäkringen. (www.fk.se). Hon bor i en villa i en mindre stad och har en sambo som arbetar. Hon har råd att köpa ganska stora mängder böcker men å andra sidan är inte hennes andra intressen som att lösa korsord och att gå på loppis särskilt kostsamma.

5.9.1.6 Fanny

Fannys kulturella kapital är relativt högt eftersom hon har läst ett år på civilingenjörsutbildning, har en fil. kand. i fysik och en examen som folkhögskollärare. Hennes kulturvanor består i att hon läser ganska mycket, sjunger i kör, går på bio och dessutom går hon ganska mycket till biblioteket.

Det ekonomiska kapitalet är inte så högt eftersom gymnasielärare inte är så välbetalda. Fanny bor i en tvårumslägenhet i utkanten av en stad vilket gör att boendekostnaden inte är så hög. Hennes intressen, som promenader och att läsa böcker, är inte heller så kostsamma. Hon går visserligen på bio och går ut och äter ibland med vänner men det verkar inrymmas i hennes ekonomi. Enligt SCB har en gymnasielärare i Fannys ålder en genomsnittlig månadslön på 23 400 kronor (www.scb.se).

6. Slutsatser och diskussion

I kapitel 5, under rubriken Andersson och Skot-Hansens modell, har vi undersökt vilka olika uppfattningar informanterna har om bibliotekets betydelse. Dessutom har vi under rubriken Bourdieus modell placerat in informanterna i hans modell utifrån uppskattningen av deras samlade, kulturella och ekonomiska kapital. Utifrån de resultat vi har kommit fram till med hjälp av de båda modellerna gör vi en bedömning av om skillnaderna i uppfattning av biblioteket kan bero på informanternas samlade, kulturella och ekonomiska kapital. För att få en bild av informanterna utifrån resultaten från de båda modellerna har vi gjort följande sammanställning. Vid varje informants namn presenteras först det resultat vi har kommit fram till med hjälp av Andersson och Skot-Hansens modell. Där redovisar vi de centrum vi anser ha störst betydelse för de olika informanterna. Därefter följer de resultat vi har fått fram genom att tillämpa Bourdieus modell. Där beskriver vi varje informants ekonomiska, kulturella och samlade kapital utifrån vår bedömning.

Anna : Bibliotekets roller som informationscentrum och socialt centrum är viktigast för Anna. Dessutom spelar kulturcentrum en relativt viktig roll. Anna är socionom och har ett relativt högt samlat kapital, där det kulturella kapitalet är högt medan det ekonomiska kapitalet är relativt högt.

Bengt: Det enda centrum som betyder något för Bengt är informationscentrum och det är mycket sällan han besöker biblioteket. Hans yrke som VD på ett företag gör att han har ett relativt högt samlat kapital. Det ekonomiska kapitalet är högt medan det kulturella kapitalet är lågt.

Cecilia : De biblioteksroller som är betydelsefulla för Cecilia är främst socialt centrum men även kunskapscentrum har betydelse. Hon är högskolestuderande och har därigenom ett relativt lågt samlat kapital, där det ekonomiska kapitalet är lågt medan det kulturella kapitalet är relativt högt.

Daniel: Eftersom Daniel inte går till biblioteket är inget centrum viktigt för honom. Han är egen företagare och har ett relativt högt samlat kapital. Det ekonomiska kapitalet är högt medan det kulturella kapitalet är lågt.

Eva: För Eva är inget centrum av betydelse i nuläget. Tidigare har kulturcentrum varit det dominerande centret. Hon är förtidspensionär och har ett relativt lågt samlat kapital. Eva har ett lågt kapital när det gäller såväl ekonomiskt som kulturellt kapital.

Fanny : Bibliotekets roller som socialt centrum och kulturcentrum är viktigast för Fanny. Hon är gymnasielärare och har ett relativt högt samlat kapital. Både det ekonomiska och det kulturella kapitalet är relativt högt.

Anna och Fanny som har högt kulturellt kapital genom sina utbildningar och sina kulturella intressen är också de som använder biblioteket flitigast och som ger uttryck för att biblioteket är mycket betydelsefullt för dem. Bengt och Daniel däremot har båda högt

ekonomiskt kapital genom sina löner och lågt kulturellt kapital eftersom de har låg utbildningsnivå och få kulturella intressen. För dessa båda betyder biblioteket föga eller ingenting. Cecilia och Eva har båda lågt ekonomiskt kapital medan Cecilia har något högre kulturellt kapital än Eva eftersom hon har högre utbildning och har en något större bredd i sina kulturvanor.

Bourdieu menar, att ju närmare varandra personerna befinner sig i det sociala rummet desto mer har de gemensamt. Vid en jämförelse mellan Bengt och Daniel visar det att de har relativt mycket gemensamt som att biblioteket inte har något större värde för dem. Dessutom är de inte intresserade av att läsa skönlitteratur och båda är sportintresserade. Även Anna och Fanny har relativt mycket gemensamt då båda tycker om att gå till biblioteket, de sjunger båda i kör och tycker om att läsa böcker. Eva och Cecilia har en del gemensamt då biblioteket har betytt ganska mycket för dem under deras liv, båda tycker om att läsa böcker och ingen av dem går på kulturella evenemang i någon större utsträckning.

Bourdieu framhåller att de kontraster som uppstår genom skillnaderna i dels samlat kapital och dels ekonomiskt och kulturellt kapital ligger till grund för olikheter i dispositioner. Dessa olika dispositioner medför även olikheter i uppfattningar. Vid jämförelsen av våra informanter ser vi en skillnad i deras uppfattningar om folkbiblioteket. För Fanny och Anna med högt kulturellt och relativt högt ekonomiskt kapital betyder biblioteket mycket. För Eva och Cecilia betyder biblioteket ganska mycket även om de inte använder folkbiblioteket så mycket i dagsläget. Dessa båda har lägre kulturellt kapital och ekonomiskt kapital än Anna och Fanny. Däremot har biblioteket liten betydelse för Bengt och Daniel. Båda två har högt ekonomiskt kapital men det kulturella kapitalet är lågt. Detta resonemang visar att de informanter som har högt kulturellt kapital också är de som använder biblioteket mest. Dessutom poängterar de bibliotekets stora betydelse i sina vardagsliv. De informanter som har lågt kulturellt kapital använder inte biblioteket och det har ingen betydelse för dem. Informanterna med ett lägre kulturellt kapital använder biblioteket intensivt ibland eller mer eller mindre beroende på studierna. För dessa båda har biblioteket en relativt stor betydelse även om de inte är där så mycket i dagsläget.

Bourdieus resonemang om att människor med olika stort ekonomiskt och kulturellt kapital uppvisar skillnader i uppfattningar menar vi stämmer överens med vad som har framkommit när det gäller de informanter vi har intervjuat. Dessa informanter har olika uppfattningar om folkbiblioteket beroende på var de är placerade i Bourdieus modell.

Under följande rubriker för vi ett resonemang där vi kopplar våra analysresultat till tidigare forskning. Vidare för vi en diskussion kring vår metod samt en diskussion utifrån våra teorier. Slutligen ger vi förslag på fortsatt forskning.

6.1 Vilken betydelse har folkbiblioteket för människor?

Det centrum som har störst betydelse för informanterna i vår studie är socialt centrum. Det är något förvånande eftersom vår uppfattning var att detta centrum inte hade så stor betydelse för människor i Sverige. Den åsikt vi hade innan vi gjorde undersökningen var att

kulturcentrum skulle ha den dominerande rollen. I vår studie är kulturcentrum den roll som följer efter socialt centrum. Därefter följer informationscentrum. Det centrum som är minst betydelsefullt i vår studie är kunskapscentrum.

För studerande har folkbiblioteket betydelse som kunskapscentrum. I likhet med vår informant som studerar har studenter behov av biblioteket. Enligt henne är det ekonomiska aspekter som ligger bakom. Hon har inte haft så stor nytta av folkbiblioteket eftersom mycket av hennes kurslitteratur är specialinriktad och inte finns på folkbiblioteket. Det går här att dra paralleller med Höglund och Johanssons undersökning där det visar sig att universitetsstuderande använder folkbiblioteket i stor utsträckning. De studerande har tillgång till högskole- och universitetsbibliotek men använder ändå folkbiblioteket.

I Audunsons undersökning framkommer att alla de tre tillfrågade grupperna; bibliotekarierna, politikerna och allmänheten tycker att kunskapsfunktionen är folkbibliotekets viktigaste roll. De menar att elever, studerande och människor i livslångt lärande ska prioriteras. Även i Jochumsen och Hvenegaard Rasmussens undersökning ger en majoritet av intervjupersonerna uttryck för att funktionen som kunskapscentrum är bibliotekets centrala roll. Hos våra informanter är det kulturcentrum som verkar vara den viktigaste funktionen även om de nämner att biblioteket är viktigt för att människor ska få tillgång till kunskap och information. Något som framkommer är att biblioteket bör vara tillgängligt för alla. Kulturfunktionen är den roll som är näst viktigast enligt Audunsons undersökning. Cheferna för bibliotek och filialer i Andersson och Skot-Hansens studie vill satsa på rollen som kulturcentrum i framtiden. Detta kan bero på en trötthet på de ökande kraven från studerande, menar författarna. Kulturcentrum verkar ha en stark ställning på biblioteken enligt olika människor i samhället.

Rollen som socialt centrum visade sig inte vara så viktig som Andersson och Skot-Hansen hade trott men i Jochumsen och Hvenegaard Rasmussens undersökning spelar den en ganska stor roll. Det är människor ur olika livsstilar som använder biblioteket på detta sätt. Det visar sig vara arbetslösa, människor som vill lära känna nya människor, lika väl som välbeställda barnfamiljer. Att det är skillnader i de båda danska undersökningarna kan kanske bero på att den sociala funktionen blivit viktigare. Det är sex år mellan studierna. Innan vi gjorde vår undersökning trodde vi inte att rollen som socialt centrum skulle spela så stor roll för människor i Sverige. Det visar sig att för två av våra informanter är detta en viktig funktion. Även den studerande informanten lägger stor vikt vid att kunna sitta på biblioteket och bläddra i tidningar.

När särskilda användargrupper undersöks förstår man bara betydelsen av ett användningsområde som den personen har, till exempel studier. Helhetsbilden av personen försvinner och bibliotekets betydelse i andra delar av vardagslivet kommer inte fram. Vår studerandeinformant använder biblioteket även till att låna barnböcker och att läsa tidskrifter för nöjes skull. Därför är undersökningar av människans behov i vardagslivet viktiga för att få fram bibliotekets hela betydelse. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussens studie visar på att människor använder biblioteket på flera olika sätt. För de högutbildade är biblioteket ett kunskapscentrum där de hittar böcker för sitt arbete, ett kulturcentrum där de lånar skönlitteratur men också ett socialt centrum där de kopplar av från vardagsstressen.

Vi lever i en tid då Internet spelar en stor roll för människors arbets- och vardagsliv. I Jochumsen och Hvenegaard Rasmussens undersökning kom de fram till att de nordliga livsstilarna ofta använder Internet men att de gör det på arbetet och i hemmet. De sydligare livsstilarna visade en skepsis mot Internets tillförlitlighet och de som använde Internet var få. Sin information fick de genom biblioteket. Av våra informanter är det ingen som använder Internet på biblioteket. Anna, Fanny och Bengt har tillgång till Internet på arbetet och använder det där medan Cecilia använder det både på högskolan och i hemmet. Både Daniel och Eva har valt bort dator och Internet. Daniel säger att han inte är så teknisk och menar att kommunikation går fortare över telefon än dator. Eva använde dator när hon studerade men menar att hon inte är intresserad av att använda den i dagsläget. Att en tredjedel av våra informanter väljer bort dator och Internet kan tyckas vara mycket och det speglar nog inte situationen i Sverige i dag. Hektor tar upp ointresse och problem med att använda tekniken som skäl till att hans intervjupersoner väljer bort att använda Internet i sina vardagsliv. Han har kommit fram till att de övriga använder Internet till att göra inköp, lösa uppgifter för hushållet eller kommunicera via e-mail. Detta verkar inte vara något som våra informanter lägger ner så mycket tid på. De använder Internet i arbetet men på sin lediga tid ägnar de sig åt andra aktiviteter.

Höglund och Johansson menar att det är ett hot mot biblioteket att fler har tillgång till Internet på jobbet och i hemmet. Våra informanter använder visserligen inte Internet på biblioteket men de använder ändå biblioteket traditionellt med lån av böcker, läsa tidskrifter och som socialt centrum. Det verkar inte som om biblioteksbesöken blir lidande av att de använder Internet på arbetsplatsen. Biblioteket har andra värden som de söker istället. Några av informanterna tror att de kommer att använda dator och Internet på biblioteket i framtiden när de blir pensionärer eller inte har tillgång till dator på arbetet.

Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen kommer fram till att det finns stora skillnader mellan de sydliga och nordliga livsstilarna när det handlar om Internet och då både om tillgång till och kunskap om hur det används. Här spelar biblioteket en stor roll, menar författarna, för att förhindra att människorna i de sydligare livsstilarna får sämre tillgång till information. I Audunsons undersökning tycker de tillfrågade grupperna att det är viktigt med tillgång till Internet på biblioteket för att förhindra klasskillnader. De informanter som deltar i vår undersökning visar på stora skillnader i användandet av Internet. Bengt använder Internet ofta på sitt arbete medan Daniel och Eva aldrig använder Internet. De senare väljer bort denna informationskälla.

När människor ställs utan folkbibliotek som vid branden i Linköping visar det sig att de bland annat tar till sina egna bokhyllor eller lånar av vänner. Detta förfarande är även vanligt bland människor som har tillgång till folkbiblioteket. De flesta av våra informanter köper böcker och Eva lånar av sin dotter och vänner. Detta gör att biblioteket inte är så betydelsefullt eftersom man skaffar de böcker man vill ha själv. Detta tar även Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen upp i sin undersökning då de talar om att sociala nätverk kan ersätta biblioteket genom att vänner lånar ut böcker.

6.2 Vilka skillnader finns i människors uppfattning av folkbiblioteket?

Det finns skillnader i bibliotekets betydelse mellan könen. Detta mönster framkommer i flera undersökningar. I vår undersökning är det kvinnorna som lånar böcker och går till biblioteket medan männen inte är aktiva. I SOM-undersökningen skiljer sig kvinnorna tydligt från männen i fråga om lån av skön- och barnlitteratur och dessutom lånar de mer. Eriksson och Hveems resultat visar att kvinnor besöker biblioteket och lånar böcker oftare än män.

I vår undersökning ger informanterna uttryck för olika skillnader i deras uppfattning om folkbiblioteket men eftersom vi dessutom frågar om bibliotekets betydelse över tid får vi även ett tidsperspektiv. Det visar sig att biblioteket har betytt olika under olika perioder av deras liv. Höglund och Johanssons undersökning visar att människor använder biblioteket i stort sett hela livet. Förändringen består i att de använder biblioteket på olika sätt under olika tider. Författarna ser även en förändring beroende på ålder. I våra informanternas svar ser vi att vissa tider har det handlat om studiematerial, barnböcker eller ungdomsböcker. I framtiden ser de nya behov som att använda dator och Internet eller att gå på fler kulturarrangemang på biblioteket. I Jochumsen och Hvenegaard Rasmussens studie framkommer också att människor använder biblioteket på olika sätt under livet. Förändringar i människors liv har ett inflytande på hur biblioteket används, graden av användningen eller om det inte används alls. Nya sociala situationer ger nya behov. Några av våra informanter har till exempel använt biblioteket när de gått i skolan men sedan när de börjat arbeta har de slutat att gå till biblioteket.

6.3 Vad beror skillnaderna på?

Det kan finnas olika orsaker som ligger bakom människors skilda uppfattningar om biblioteket. Det kan bero på människors utbildning. I Arvidsson och Thörsteinsdóttirs undersökning kommer de fram till att utbildningsnivån har en inverkan på biblioteksanvändningen. Närmare hälften av biblioteksbesökarna hade högskole- eller universitetsutbildning och detta bekräftar att högt utbildade ofta besöker biblioteket. De informanter som har hög utbildning i vår undersökning är de som använder biblioteket mest. Samma tendens finns i Jochumsen och Hvenegaard Rasmussens studie. Det är de välutbildade som använder biblioteket mest och det beror på ett behov av böcker för arbetet men även för fritid.

Skillnaderna kan även bero på vilka vanor man fått med sig från barndomen. Några av informanterna i vår studie har inte med sig vanan att läsa och att gå på biblioteket från sin barndom. Idag använder de inte biblioteket och som en orsak till det uppger de att de inte har med sig dessa vanor från grunden. Det finns dock undantag, Anna valde själv att gå till biblioteket trots att hennes föräldrar inte läste böcker eller gick till biblioteket. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen tar också upp att de läs- och biblioteksvanor som människor får med sig från sin barndom har betydelse för hur de använder biblioteket.

I samband med resonemanget om vad skillnaderna beror på kan frågan om användare och icke-användare tas upp. Frågan är om det går att definiera en icke-användare. De flesta människor har använt biblioteket någon gång i livet. I de magisteruppsatser vi tar upp definierar man icke-användare beroende på när personen varit på biblioteket senast och det kan då handla om ett år eller tre år. Daniel skulle kunna passa in i benämningen icke-användare eftersom han inte varit på biblioteket på tjugo år. Bengt däremot skulle kanske kunna benämnas som sällan-användare. Pendelton och Chatman menar att det behövs nya sätt att beskriva människor. Begreppen användare och icke-användare skapar ett utanförskap för vissa människor medan andra blir behandlade som de som tillhör den inre kretsen.

Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen menar att barriärerna för att använda biblioteket ligger utanför biblioteket. Det är faktorer i människors vardagsliv som spelar roll. Deras intervjupersoner är i allmänhet välvilligt inställda till biblioteket men det som styr användandet är tid, behov och vanor. Höglund och Johansson har liknande tankar då de menar att livsstil, livssituation och sysselsättning är faktorer som spelar roll för människors behov och möjligheter att använda biblioteket. I vår studie ser vi att tid spelar en roll för de yrkesverksamma och studerande. För förtidspensionären är tiden inget problem men där kan anledningen vara att behovet inte är så stort just nu. Hon får sitt behov av böcker tillfredsställt genom att hon dels är med i två bokklubbar och dels har ett nätverk där hon kan låna böcker av andra.

Varför har biblioteket en underordnad betydelse för informanterna med högt ekonomiskt kapital och lågt kulturellt kapital? Det kan finnas flera olika orsaker till detta. Det skulle kunna bero på deras ekonomi. De kan köpa sig de böcker, tidningar och andra medier som de vill ha. En orsak skulle kunna vara att deras tidskrävande arbeten gör att de inte har tid att besöka biblioteket. Det kan även bero på att de har ett lågt kulturellt kapital i och med att de inte har någon högskoleutbildning. En annan orsak kan vara att de inte är intresserade av att läsa. Vi har funderat på dessa olika tänkbara orsaker. En slutsats vi drar av vad som kommit fram i analysen av intervjuerna är att det är intresset som är ett av de viktigaste skälen till om informanten använder biblioteket. Bengt och Daniel går inte till biblioteket för det ligger inte i deras intresse. De tycker inte om att läsa skönlitteratur och är inte intresserade av bibliotekets utbud. Istället är det sportaktiviteter som gäller för dem på den ringa fritid de har till sitt förfogande. Fanny och Anna däremot tycker om att läsa böcker och tidskrifter och att lyssna på musik. Dessutom tycker de om att vistas i biblioteksmiljön.

6.4 Metoddiskussion

Valet av intervjuer som metod anser vi har fungerat bra för att besvara våra frågeställningar. Med hjälp av intervjuerna har vi fått en uppfattning om folkbibliotekets betydelse för olika människor. Vi anser att folkbibliotekets betydelse för olika människor måste belysas subjektivt.

Något som kan ha påverkat vårt resultat kan vara det faktum att vi kommer från Bibliotekshögskolan. Hade vi kommit ifrån en annan institution hade vi förmodligen fått

andra svar. Ibland under intervjuerna fick vi en känsla av att informanterna ville säga saker som skulle kunna vara till fördel för vårt arbete. En av informanterna frågade om det var ett bra svar vi fick eller om det kanske var till nackdel för oss. En annan informant var mycket noga med att svara "rätt" och funderade ett tag på frågorna för att vi skulle få bra svar. I och för sig är det omöjligt för oss att säga hur deras utsagor om folkbiblioteket kan ha påverkats av att vi sammankopplades med bibliotek. Flera av informanterna har gärna pratat mycket om sitt arbete, vilket kanske inte var användbart i vår studie. Denna information har ändå gett ett intryck av hur viktigt den personen tycker att arbetet är och tidsbrist var en orsak till att inte använda folkbiblioteket.

En fördel i intervjusituationen var det faktum att vi var bekanta. Bekantskapen var dock inte så nära att det påverkade svaren i någon nämnvärd omfattning. Vi fick den uppfattningen att alla informanterna var mycket tillfreds med intervjusituationen och gav ett avslappnat intryck. Alla informanter hade också vinnlagt sig om att vi skulle få sitta ostört (med undantag för ett telefonsamtal), vilket också kan sägas bero på ett visst intresse från deras sida för undersökningen. En av informanterna kunde få eget utbyte av intervjun och ställde upp av detta faktum.

Utdelandet av informationsbladet (bilaga 2) har skett på olika sätt. Vi kunde se efter intervjuerna att de informanter som fick informationsbladet några dagar innan intervjun har pratat mera och intervjun tog längre tid. Om det beror på förhandsinformationen vet vi inte. Det kan också ha orsaker i egenskaper hos de intervjuade eller hos oss som intervjuare.

Ett orosmoment var att frågorna inte skulle fungera så bra som vi ville. Att det hade fungerat relativt bra på pilotintervjun var ingen garanti för att den nya och omgjorda intervjumallen skulle fungera på de andra informanterna. En informant var inte aktiv i yrkeslivet längre, vilket medförde att frågorna fick anpassas efter den rådande situationen. Informanternas olika personligheter hade naturligtvis betydelse för hur de svarade och hur väl de kunde utveckla svaren. På frågan "Om biblioteket var en bil?" var det några av informanterna som blev osäkra på hur de skulle svara. Kanske kunde det bero på att de var ovana att tänka på det sättet eller också kunde det bero på ett ointresse för bilar. Männen och en kvinna i vår undersökning hade inga problem att besvara frågan.

Urvalet av våra informanter skulle ha kunnat se annorlunda ut. Det faktum att de flesta är i åldrarna runt 40-50 år kan ha sin orsak i att av vi själva är i den åldern. De bekanta som har rekommenderat informanterna är också de i den åldern. Om vi hade haft mera spridning i åldrar hade vi kunnat belysa flera synvinklar. Vi hade kunnat välja ut till exempel äldre personer eller någon yngre vuxen.

6.5 Teoridiskussion

Genom att använda Andersson och Skot-Hansens modell tycker vi att vi har kunnat täcka in folkbibliotekets breda spektrum av möjligheter till avkoppling, studier, nöje och information. Visserligen har det varit lite svårt att göra en skillnad mellan kunskapscentrum och informationscentrum eftersom de går ihop ibland. Detta är också något som Andersson

och Skot-Hansen tar upp i sin forskning. Vi har funderat på hur vi ska se på Bengts lån av kalkylbok. Är det kunskap han får genom att läsa om olika kalkylmodeller för att kunna göra ett val av vilken modell han ska använda på sitt arbete eller är det information han vill ha för att kunna ta ställning? När vi bestämde ramarna för kunskapscentrum valde vi att se på kunskap som det material som behövs i studier som kurslitteratur och uppslagsböcker.

Redan när vi använt denna modell har vi kunnat se vad skillnaderna kan bero på. Modellen är flexibel och lätt att tillämpa. De vida begreppen har gjort att vi har kunnat använda modellen även till Daniel som inte alls använder biblioteket. I kategorin informationscentrum har vi lagt in utsagor om informanternas informationsbehov och källor. Detta har vi gjort för att belysa vilka informationskällor de använder istället för biblioteket. Det mest avgörande är om intervjupersonen är intresserad av det utbud biblioteket har. Daniel, till exempel, är inte intresserad av skönlitteratur, för honom är det sportsliga aktiviteter som gäller.

Genom att tala om folkbiblioteket över tid har vi också kunnat fånga biblioteksanvändning förr, nu och i framtiden. Hade vi enbart frågat om informanternas biblioteksvanor just nu hade svaren förmodligen blivit något knapphändiga. Vi har kunnat belysa att betydelsen av biblioteket kan ändras under livets gång. Även tidsbrist i form av heltidsarbete och att vara småbarnsförälder är barriärer som informanterna upplever. Alla informanter har använt sig av bibliotek under studietiden i olika omfattning och svårigheter har funnits i analysen när vi har varit osäkra på om informanten har talat om folkbibliotek, skolbibliotek eller högskolebibliotek. I och med detta kan det naturligtvis diskuteras om vi skulle ha varit mera tydliga när vi frågade informanterna. Det som är påfallande är att alla talar om vilken betydelse folkbiblioteket kan ha för andra personer. Detta visar, anser vi, att informanterna har en idé om hur ett bibliotek skulle kunna användas, som till exempel tidsfördriv eller för att träffa folk, även om de inte själva gör det.

Svårigheter har funnits när vi skulle försöka förstå vad informanten lägger in i begreppet information. Det verkar som om informanterna har svårt att särskilja de två begreppen information och kunskap, om de ens tänker i de banorna. En känsla har varit att informanterna ibland har växlat mellan dess två begrepp och inte helt klart skilt dem åt. Flera av informanterna har en traditionell syn på biblioteket som utlånare av böcker. Bengt, till exempel, talar mycket om att låna skönlitteratur på biblioteket. Det finns nästan en känsla av att han ursäktar sig för att han inte läser skönlitteratur utan istället läser facklitteratur när han läser. Eva har också en syn på biblioteket som är traditionell.

Bourdieu's modell valde vi att använda för att kunna svara på frågan om vad skillnaderna mellan människors uppfattning om folkbiblioteket kan bero på. Vi ville undersöka om deras sociala position i samhället spelar någon roll för bibliotekets betydelse och för deras biblioteksvanor. Det vi kom fram till var att informanterna som ingår i vår undersökning har olika uppfattning om bibliotekets betydelse och att dessa skillnader kan bero på att de har olika positioner i Bourdieus sociala rum. Paralleller kunde dras mellan de informanter som befinner sig nära varandra i modellen. Detta visar på, att beroende på vilket kapital som överväger i deras samlade kapital har informanterna olika syn på bibliotekets betydelse. För informanterna med övervägande ekonomiskt kapital har folkbiblioteket en underordnad betydelse. Däremot har biblioteket stor betydelse för de informanter som har

högt kulturellt kapital. För de informanter som har relativt lågt samlat kapital är biblioteket relativt viktigt. För den ena av informanterna verkar det vara en ekonomisk aspekt som är en bidragande orsak till bibliotekets betydelse.

Vi menar att Bourdieus modell går att använda för att placera in människor i det sociala rummet men kombinationen med samlat kapital och ekonomiskt eller kulturellt kapital gör det något komplicerat. Vi har diskuterat placeringarna och flyttat på informanterna flera gånger. Vi fick använda oss av en jämförelse mellan de olika informanterna för att kunna bestämma oss för deras platser i modellen.

I och med att Bourdieus modell utgår från människors yrken är det svårt att placera in vissa av våra informanter. Detta gör att vi har blivit något kritiska till modellen eftersom bara yrkesverksamma passar in i hans modell. Där finns inte plats för till exempel arbetslösa, förtidspensionärer, handikappade, studerande. Vi har ändå valt att placera in våra informanter som är förtidspensionär och studerande eftersom vi menar att om man utgår från deras ekonomiska och kulturella kapital är det möjligt.

Vi tycker att vår undersökning har hjälpt oss att få en mera nyanserad bild av verkligheten. Genom våra informanters utsagor har vi kunnat se att folkbiblioteket har flera olika uppgifter och roller att leva upp till. En viktig uppgift som folkbiblioteket bör ha är att förnya sig och kanske mera aktivt söka nå människor som har föga kunskap om bibliotekets utbud och tjänster. Om folkbiblioteken riktar sin verksamhet till speciella grupper som till exempel studenter kan vara motiverat beroende på hur samhället ser ut omkring det lokala biblioteket. Vi tror ändå att folkbiblioteket måste ha en helhetssyn på människor och inte koncentrera sig på delar av människors vardagsliv. Vardagslivet för människor är en oavbruten kedja av olika aktiviteter som kräver olika lösningar. Genom att folkbiblioteket ser människan som en individ istället för som en medlem i en grupp kan öka förståelsen för dennes behov och önskningar.

Det hade varit intressant att göra en större undersökning med ett större antal informanter för att se om teorierna fungerar i ett större sammanhang. Vi skulle gärna se fler studier där bibliotekets roll i människors vardag är föremål för undersökning. Vi menar att detta förhållningssätt är viktigt för att få en helhetsbild av bibliotekets betydelse för människor i deras vardagsliv.

7. Sammanfattning

Biblioteket är en naturlig mötesplats för många människor och folkbiblioteket har olika krav på sig att tillgodose användares behov. I dagar av åtstramning av bibliotekens resurser finns risk att biblioteken måste prioritera olika tjänster och olika användargrupper. Många användarundersökningar har gjorts ur ett institutionellt perspektiv för att förstå biblioteksanvändning, vilket är användbar kunskap för politiker, biblioteken och deras personal. Vid dessa undersökningar inhämtas kunskap om vem som använder biblioteket mest och vilka användargrupper som bör prioriteras. I andra studier med kvalitativ ansats har man kommit fram till att människor använder biblioteket olika under olika perioder i livet beroende på livssituation.

Vårt syfte med undersökningen har varit att undersöka vilken betydelse folkbiblioteket har för den enskilda människan i vardagslivet samt att studera vad skillnaderna i uppfattning om folkbiblioteket beror på. Våra frågeställningar är: *Vilken betydelse har folkbiblioteket för människor? Vilka skillnader finns i människors uppfattning av folkbiblioteket? Vad beror skillnaderna på?*

Materialet till uppsatsen bygger dels på det empiriska materialet och dels på litteratur.

Utifrån vår föreställning att biblioteksanvändning och folkbibliotekets betydelse för människor har ett subjektivt värde har vi använt oss av en kvalitativ ansats. Vi har intervjuat sex informanter. Urvalet av dessa gjordes med tanke på att välja personer med olika yrken och sysselsättningar. Kön och ålder var aspekter som var mindre viktiga. Informanterna är i åldrarna mellan 31 och 55 år, fyra kvinnor och två män. Intervjuerna har spelats in på bandspelare för att sedan skrivas ner i ett textdokument på dator. Tolkning av intervjuerna gjordes med en hermeneutisk ansats som har gett oss möjlighet att se helheter och delar av enskilda teman och utsagor i den utskrivna intervjutexten.

I litteraturgenomgången ges en bakgrund till olika användarstudier som behandlar folkbibliotekets olika roller och biblioteksanvändning och informationssökning i vardagslivet. Vi ger exempel på olika magisteruppsatser, artiklar och avhandlingar, vilka har undersökt bibliotekets betydelse utifrån tre olika perspektiv: institutionellt perspektiv, biblioteksperspektiv och användarperspektiv. Våra resultat har jämförts och ställts mot denna tidigare forskning inom ämnet.

Vi har använt oss av två olika teorier. För att kunna se skillnader i uppfattning om bibliotekets betydelse har vi använt oss av Andersson och Skot-Hansens teori, vilken visar på att biblioteket har fyra olika roller: kulturcentrum, kunskapscentrum, informationscentrum och socialt centrum. Detta är gjort ur ett institutionellt perspektiv. Vi har valt att använda denna teori ur ett användarperspektiv för att kunna belysa hur människor ser på biblioteket och vilken betydelse det har för dem. Andersson och Skot-Hansens modell har använts för att få fram vilka olika roller biblioteket har för informanterna i studien. Vi har kunnat se mönster som visar på varför människor inte går till biblioteket.

Bourdieu's livsstilsteori har vi använt för att belysa hur människors uppfattningar om folkbibliotekets betydelse skiljer sig åt beroende på deras samlade kapital, kulturella kapital (utbildning, kulturella intressen) och ekonomiska kapital (yrke, lön). Informanterna har placerats i Bourdieus modell utifrån vår bedömning av deras yrkestillhörighet eller sysselsättning, utbildning och kulturvanor. Vi har kunnat visa att olika sätt att leva i vardagen kan ha betydelse för hur människor uppfattar folkbiblioteket.

Resultatet utifrån Andersson och Skot-Hansens modell visar att biblioteket som socialt centrum är den viktigaste rollen för informanterna i undersökningen. Därefter följer kulturcentrum och informationscentrum medan kunskapscentrum har mindre betydelse. För två av informanterna har biblioteket ingen eller föga betydelse. Detta beror på tidsbrist och ointresse.

Resultatet utifrån Bourdieus modell visar att de personer som har högt kulturellt kapital genom sina utbildningar och kulturella intressen är också de som använder biblioteket flitigast och som ger uttryck för att biblioteket har stor betydelse för dem. För de personer som har högt ekonomiskt kapital genom sina löner och har lågt kulturellt kapital genom låg utbildningsnivå betyder biblioteket föga eller ingenting. De personer som har lägst ekonomiskt och kulturellt kapital i undersökningen använder inte folkbiblioteket i någon större utsträckning i dagsläget. För de personer som använt folkbiblioteket har biblioteket haft olika betydelse under olika perioder under livet.

Slutsatserna presenteras i en sammanställning och kommenteras. Dessutom diskuteras resultatet utifrån frågeställningarna och jämförs med tidigare forskning. Slutligen förs en diskussion om metoden och de båda teorierna.

8. Källförteckning

Otryckta källor

Intervjuer med sex informanter gjorda i mars 2004. Sex ljudupptagningar finns i författarnas ägo.

Tryckta källor

Andersson, Marianne & Skot-Hansen, Dorte (1994). *Det lokale bibliotek: Afvikling eller udvikling*. København: Danmarks biblioteksskole: Udviklingscenteret for Folkeoplysning og Voksenundervisning.

Audunson, Ragnar A. (2001). Folkbibliotekenes rolle i en digital framtid: Publikums, politikernes og bibliotekarenes bilder. Ingår i Audunson, Ragnar Andreas & Windfeld Lund, Niels, red. *Det siviliserte informasjonssamfunn: Folkbibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagboksforlaget. S. 206-224.

Bourdieu, Pierre (1995). *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Övers. Annick Prieur. Oslo: Pax. Orig:s. titel: *La distinction: Critique sociale du jugement* (1979).

Brissman, Åsa & Brudal, Linda (2001). *Soffliggare i samhällets vardagsrum: En undersökning angående nyttjandet av Munkebäcks bibliotek i Göteborg*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. 2001:19.

Duvold, Ellen-Merete & Sæbø, Gunnar (2001). Tilnærminger til studier av folkbibliotekets rolle i menneskers hverdagsliv. Ingår i Audunson, Ragnar Andreas & Windfeld Lund, Niels, red. *Det siviliserte informasjonssamfunn: Folkbibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagboksforlaget. S.171-187.

Eriksson, Sandra & Hveem, Eva (2003). *Vad gör egentligen besökarna på biblioteket?: En användarundersökning på Filipstads Bergslags Bibliotek*. Borås: Högskolan i Borås. Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. 2003:79.

Giddens, Anthony (1998). *Sociologi*. Övers. Björn Nilsson. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Hektor, Anders (2001). *What's the use?: Internet and information behaviour in everyday life*. Linköping: Tema, univ. (Linköping studies in arts and science, 240). Diss. Linköpings universitet.

Hvenegaard Rasmussen, Casper & Jochumsen, Henrik (2001). Livsstil og bibliotek: En sociologisk analyse med udgangspunkt i Bourdieus livsstilsteori. Ingår i Audunson, Ragnar Andreas & Windfeld Lund, Niels, red. *Det siviliserte informasjonssamfunn: Folkbibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagboksforlaget. S. 188-205.

Höglund, Lars & Johansson, Margareta (2001). Vad gör folk på biblioteket? Ingår i *Land, Du välsignade?: SOM-undersökningen 2000*. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart, red. Göteborg: SOM-institutet, uni. (SOM-rapport, 26). S. 339-351.

Jochumsen, Henrik & Hvenegaard Rasmussen, Casper (2000). *Gør biblioteket en forskel?* København: Danmarks Biblioteksforenings forlag.

Klasson, Maj (2000). *Röster: Biblioteksbranden i Linköping*. Maj Klasson, red. Borås: Valfrid. (Skrifter från Valfrid, 22). S. 97-144.

Knorring Aineström, Eva von & Spieß, Hanna (1999). *Distansstudenter och folkbibliotek*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. 1999:37.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Övers. Sven-Erik Torhell. Lund: Studentlitteratur.

Land, Du välsignade?: SOM-undersökningen 2000 (2001). Holmberg, Sören & Weibull, Lennart, red. Göteborg: SOM-institutet, uni. (SOM-rapport, 26).

Malmqvist, Lena (1997). *Tomelilla bibliotek: En undersökning av icke-användare, användare och besökare av folkbiblioteket i Tomelilla kommun*. Lund: Lunds universitet, Biblioteks- och informationsvetenskap. 1997:4.

Nyberg, Rainer (2000). *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och Internet*. Lund: Studentlitteratur.

Pendleton, Victoria E. M. & Elfreda A. Chatman (1998). Small world lives: implications for the public library. *Library Trends*, vol. 46, no. 4, s. 732-752.

Repstad, Pål (1993). *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Övers. Björn Nilsson. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Tebäck, Lotta (1996). *Nja till biblioteket: En undersökning av icke-användare i Osby kommun*. Lund: Lunds universitet, Biblioteks- och informationsvetenskap. 1996:13.

Thórsteinsdóttir, Gudrún & Arvidsson, Ulla (1999). Folkbibliotekets roller och dess användare: En undersökning som speglar användarnas åsikter på sexton svenska folkbibliotek. *Svensk biblioteksforskning*, nr 1, s. 5-26.

Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Wilson, Tom D. (1981). On user studies and information needs. *Journal of Documentation*, vol. 37, no. 1, s. 3-15.

Elektroniska källor

www.csn.se / Studiemedelsguiden / Studiemedlens storlek. [2004-05-08]

www.scb.se / Lönedatabas / Socionom. (2003-08-11). [2004-05-08]

www.scb.se / Lönedatabas / Gymnasielärare. (2003-08-11). [2004-05-08]

www.scb.se / Lönedatabas /Verkställande direktör (2003-08-11). [2004-05-08]

www.scb.se / Lönedatabas / Butikschef (2003-08-11). [2004-05-08]

www.fk.se /Sjukdom/ Sjukersättning. (2002). [2004-05-08]

Bilaga 1

Intervjumall

Bakgrund

1. Berätta om dig själv. (Ålder, familj, bostad) (Utbildning och sysselsättning)
2. Berätta om vad du brukar göra när du är ledig (hobby, kulturella upplevelser, motion)
3. Vilka behov har du av information när det gäller din fritid och din vardag?
4. Hur gör du när du behöver ta reda på någonting som har med din fritid eller ditt vardagsliv att göra?
5. Vilka behov har du av information i ditt arbete?
6. Hur gör du när du behöver ta reda på någonting som har med ditt arbete/studier att göra?
7. Vad tänker du på när jag nämner ordet bibliotek?

Folkbiblioteket

1. Hur har du använt biblioteket under ditt liv? Vad är grunden för ändrade vanor?
2. När var din första kontakt med biblioteket? (Föräldrarnas biblioteksvanor, skola)
3. Vad är det som gör att du går till biblioteket?
4. Vad gör du när du är på biblioteket? (tidskrifter, CD, mötesplats, informationssökning etc.)
5. Vad saknar du på biblioteket?
6. Besöker du andra bibliotek?
7. Hur tror du att du kommer att använda biblioteket i framtiden?

8. Vad betyder biblioteket för dig?
9. Nu ska vi göra ett tankeexperiment. Om biblioteket var en bil...vilken bilmodell skulle du förknippa biblioteket med?
10. Vad skulle du tänka om biblioteket stängdes?
11. Har du något att tillägga eller något du vill utveckla vidare?

Frågor till den som inte går till biblioteket

1. Har du gått till biblioteket tidigare i ditt liv?
2. När var din första kontakt med biblioteket? (Föräldrarnas biblioteksvanor, skola)
3. Hur kommer det sig att du inte går dit nu?
4. Vad skulle få dig att gå till biblioteket?
5. Tror du att du kommer att gå till biblioteket i framtiden?
6. Nu ska vi göra ett tankeexperiment. Om biblioteket var en bil... vilken bilmodell skulle du förknippa biblioteket med?
7. Vad skulle du tänka om biblioteket stängdes?
8. Har du något att tillägga eller något du vill utveckla vidare?

Bilaga 2

Information till informanten

Borås, den x mars 2004

Hej!

Vi är två studenter på Bibliotekshögskolan i Borås som studerar Biblioteks- och Informationsvetenskap.

Efter telefonförfrågan om Du ville ställa upp på en intervju kommer här nu ett förtydligande och vi hoppas att Du fortfarande är intresserad. Intervjuerna och svaren kommer att ingå i vårt examensarbete på Bibliotekshögskolan i Borås. Svaren kommer att behandlas konfidentiellt. Vi kommer **inte** att använda namn eller bostadsort.

Vår avsikt med intervjuerna är att få en bild av hur människor använder bibliotek. Det vi vill är att få Dina egna personliga erfarenheter angående biblioteksvanor. Vi kommer också att fråga om Din egen bakgrund, hur Du lever Ditt vardagsliv och vilka intressen Du har. Orsaken till att vi har valt ut Dig till intervjun är att vi vill få svar från olika människor med olika yrken och sysselsättning.

Vi är intresserade av Dina egna personliga åsikter och tankar och intervjun är i form av ett samtal. Intervjun kommer att ta mellan 30 – 60 minuter i anspråk och den spelas in på bandspelare. Inspelningen gör vi för att få med allt som sägs i intervjun och att vi därefter lättare ska kunna skriva ut och göra en analys av svaren.

De inspelade och utskrivna intervjuerna kommer endast vi ha tillgång till för att säkra Din anonymitet.

Om Du önskar så erbjuder vi Dig möjlighet att få läsa den utskrivna intervjun.

Tack för Din medverkan

Mvh

Dagny Nordmark
Telefon:

Lena Gillberg
Telefon: